

Vlada Crne Gore

Ministarstvo finansija

Podgorica, 24.11.2009

U p i t n i k

Informacija koju od Vlade Crne Gore zahtijeva Evropska komisija u cilju pripreme Mišljenja o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Odgovorno lice:	Igor Luksic
Rukovodilac grupe:	Milorad Katnic
Zamjenik rukovodioca grupe:	Ana Ivanovic
Sekretar grupe:	Nina Vukotic
Zamjenik sekretara grupe:	Jelena Vojinovic
Kontakt MEI:	Maja Radulovic
IT Podrška:	Vladan Pejovic

Sadržaj:

EKONOMSKI KRITERIJUMI	5
V Ekonomska i strukturalna kretanja i reforme	6

EKONOMSKI KRITERIJUMI

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

5. Kako je obezbijeđen domaći konsenzus o osnovnim načelima ekonomske politike?

Definisanje osnovnih načela ekonomske politike i postizanje domaćeg konsenzusa o ovim načelima u suštini se temelji i ostvaruje kroz proces usvajanja i implementacije strateških razvojnih dokumenata. Pritom je Ustavom Crne Gore (Sl. list CG, br. 001/07) utvrđeno da Skupština Crne Gore (član 82), na prijedlog Vlade Crne Gore (član 100) donosi Plan razvoja Crne Gore. Kao što je rečeno u odgovoru na pitanje broj 48 Crna Gora pitanja nacionalnog planiranja razvoja tretira kroz više strateških dokumenata koja predstavljaju okvir za definisanje i realizaciju strateških pravaca razvoja nacionalne ekonomije. Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine (usvojen u Skupštini Crne Gore 19. marta 2008. godine) i Nacionalna strategija održivog razvoja, uz Ekonomski i fiskalni program za Crnu Goru 2008 - 2011. godine, koji se ažurira svake tekuće godine, predstavljaju osnovu za utvrđivanje načela i ciljeva ekonomske politike.

Proces oblikovanja i usvajanja ekonomske politike, koji je u nadležnosti Vlade Crne Gore, realizuje se uz uključivanje svih relevantnih aktera društvene i privredne aktivnosti. Sistem organizovanih javnih rasprava o konceptu i Nacrtu ekonomske politike omogućava izražavanje mišljenja i zalaganja za adekvatan tretman interesa pojedinih socijalnih partnera uz davanje konkretnih primjedbi i sugestija u tom smislu. S tim u vezi, postoji kontinuitet prakse učešća Privredne komore Crne Gore, Saveza samostalnih sindikata Crne Gore, Unije poslodavaca i Biznis alijanse kao i zakonska obaveza Centralne banke (u skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore – Sl. list CG, br. 04/05) u procesu oblikovanja ekonomske politike. Na taj način, Vlada Crne Gore nastoji da u najvećoj mogućoj mjeri doprinese izbalansiranosti odnosa različitih interesa i omogući optimalan efekat na opšti privredni rast.

Koordinacija ekonomskih politika, koja je u ingerenciji Vlade Crne Gore, pretpostavlja i učešće određenih savjetodavnih tijela u tom procesu. Socijalni savjet (formiran u skladu sa Zakonom o socijalnom savjetu Sl. list CG, br. 16/2007.) kao tripartitno tijelo sa predstavnicima socijalnih partnera (Vlada Crne Gore, ovlašćena organizacija sindikata i ovlašćeno udruženje poslodavaca), razmatra i zauzima stavove o pitanjima: uticaja ekonomske politike i mjera za njeno sprovođenje na socijalni razvoj i stabilnost politike zapošljavanja, zarada i cijena; konkurencije i produktivnosti; privatizacije i drugih pitanja strukturnog prilagođavanja; zaštite radne i životne sredine, obrazovanja i profesionalne obuke, zdravstvene i socijalne zaštite i sigurnosti; demografska kretanja i druga pitanja značajna za ostvarivanje i unapređivanje ekonomske i socijalne politike. Nacionalni savjet za održivi razvoj (formiran u junu 2002. godine) koji predstavlja partnerstvo između Vlade Crne Gore, poslovne zajednice, organizacija koje se bave zaštitom životne sredine i civilnog sektora, daje sugestije u procesu definisanja razvojnih dokumenata, pa i ekonomske politike, s ciljem da se u njima potpunije izrazi potreba fundiranosti projekcija razvoja na principima održivosti razvoja.

6. Na koji način je izvršena koordinacija između resornih ministarstava, Ministarstva finansija i/ili Centralne banke radi formulisanja ekonomske politike (uključujući kombinaciju makroekonomskih politika), te radi njenog sprovođenja?

Članom 11 Zakona o centralnoj banci predviđeno je da Centralna banka djeluje kao savjetnik državnih organa. Stoga Centralna banka svake godine predlaže Vladi set mjera ekonomske politike za narednu godinu, koje su usaglašene sa mjerama monetarne politike. Takođe, Zakonom je predviđeno da Centralna banka vrši redovne makroekonomske analize u kojima se analizira tekuća situacija i daju se predlozi za primjenu određenih mjera ekonomske politike. Ova obaveza se sprovodi kroz brojne publikacije koje objavljuje CBCG, kao i kroz konkretne preporuke koje se direktno upućuju Vladi. Takođe, vlada se povremeno obraća Centralnoj banci za određena

mišljenja i preporuke. Zbog posljedica Globalne finansijske krize i radi koordiniranja mjera ekonomske i monetarne politike formiran je Komitet za finansijsku stabilnost koji se sastoji od: Guvernera, Ministra finansija i direktora Fonda za zaštitu depozita. Istovremeno, Predsjednik Vlade formirao je ad hoc tijelo koje je kordiniralo realizaciju antikriznog programa Vlade

Koordinacija politika u Crnoj Gori je obezbijeđena kroz izradu strateškog dokumenata Vlade, od kojih je najznačajniji Ekonomski i fiskalni program, koji se realizuje u okviru dijaloga Crne Gore sa Evropskom komisijom.

Osnova za izradu projekcija u dokumentu je makroekonomski model koji zajednički razvijaju Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore. Na osnovu modela i utvrđenih projekcija se utvrđuju planovi za politike u narednom periodu. Istovremeno, u dijelu strukturnih reformi, planovi su usklađeni sa smjernicama fiskalne politike.

7. Na koji način se vrši koordinacija glavnih proizvođača statističkih podataka (Zavod za statistiku, Centralna banka, Ministarstvo finansija, itd)? Kakvi su planovi za postizanje veće pouzdanosti, regularnosti i uzajamne usklađenosti statističkih podataka? (vidjeti takođe poglavlje 18 – Statistika)

U sklopu ekonomskih i strukturnih reformi, prepoznajući značaj statistike i potrebu koordinacije statističkih podataka Vlada Crne Gore je u novembru 2003 godine počela sa realizacijom projekta "Koncept novog statističkog sistema za potrebe makroekonomskih istraživanja i makroekonomske politike u Crnoj Gori". Aktivnosti na ovom projektu koordinirao je Zavod za statistiku Crne Gore. Projekat je podrazumjevao stvaranje statističke infrastrukture: precizno i jasno delegiranje odgovornosti proizvođača primarnih statističkih podataka, uvezivanje svih proizvođača u jedinstven statističko-informacioni sistem i primjenu međunarodnih standarda. U cilju postizanja veće pouzdanosti i uzajamne usklađenosti definisana su tri stupa reforme odnosno osnovne komponente statističkog sistema Crne Gore:

1. Definisane pravne osnove. Zadatak: usvajanje zakona o statistici Crne Gore;
2. Postizanje metodološke konzistentnosti. Zadatak: potpuna primjena međunarodne metodologije odnosno da u sistem ne može ući bilo koji podatak koji je rezultat interne metodologije i koji nije u skladu sa međunarodnim standardima i klasifikacijama;
3. Postizanje informatičke uvezanosti. Zadatak: stvaranje informacionog sistema koji prati koncepciju statističkog sistema i formiranje jedinstvene baze podataka za potrebe makroekonomske politike i ostale korisnike.

Ostvareni rezultati reforme:

Pravni okvir funkcionisanja sistema definisan je Zakonom o statistici i statističkom sistemu koji je usvojen u martu 2005. godine. Zavod za statistiku Crne Gore nosilac je najvećeg broja statističkih istraživanja, ali usled karaktera pojedinih istraživanja kao nosioci ili proizvođači statistike definisane su i druge institucije (Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo finansija, Poreska uprava, Uprava carina, Komisija za hartije od vrijednosti, Direkcija javnih prihoda, Centralni registar privrednog suda i organ nadležan za poslove razvoja Sekretarijat za razvoj), kao i drugi organi koji se odredjuju Programom istraživanja.

Metodološka konzistentnost obezbjeđuje Zavod za statistiku koji je po Zakonu nadležan za koordinaciju metodološke usklađenosti: definisanje, ažuriranje i održavanje metodologije koja se primjenjuje na nivou sistema; praćenje metodološke usklađenosti sa ostalim proizvođačima statistike; praćenje primjene metodologije i davanje uputava ostalim proizvođačima statistike o primjeni metodologije. Zavod za statistiku takodje je definisan kao institucija za ispunjavanje međunarodnih obaveza i koordinaciju aktivnosti i dostavljanja podataka EUROSTAT-u u ime svih proizvođača u sistemu.

U cilju postizanja informatičke uvezanosti i formiranje baze podataka za potrebe makroekonomske politike proizvođači statistike definisani Zakonom ili Programom istraživanja potpisali su zajednicki Sporazum o saradnji 2006.godine. Svaki proizvođač odgovoran je za formiranje baze podataka iz

svoje nadležnosti. Dalji korak koji je planiran, ali nije u potpunosti realizovan je formiranje ukupne baze podataka (podaci svih proizvođača iz sistema). Kao najvažniji korisnici pomenute baze prepoznati su Zavod za statistiku (veliki broj podataka ostalih proizvođača koristi kao input i odgovoran je za dostavljanje podataka međunarodnim institucijama) i kreatori makroekonomske politike (ministarstva i ostali organi). Za distribuciju baze kreatorima makroekonomske politike zadužen je bio Sekretarijat za razvoj. Početkom 2009. godine Sekretarijat za razvoj formalno ne postoji u organizaciji državne uprave. Institucija odgovorna za formiranje jedinstvene baze podataka za sve korisnike sada je Zavod za statistiku.

U cilju unapredjenja statističke kulture i znanja kao i ispunjavanja potreba korisnicima statističkih podataka Zakonom o statistici Vlada je formirala po prvi put u Crnoj Gori i Savjet statističkog sistema 2006. godine. Savjet ima ukupno 17 članova ili predstavnika institucija proizvođača statistike, administrativnih izvora i korisnika statistike. Uloga Savjeta je savjedodavnog karaktera. Savjet ne donosi odluke, već preporuke za organe, prije svega Vladu Crne Gore, a koji se odnose na sistem kao cjelinu. Ne bavi se unutrašnjim problemima, unutrašnjom metodologijom, strategijom razvoja proizvođača statistike. Zadatak Savjeta je da reaguje ekspertskim mišljenjem prema Vladi Crne Gore u svakom slučaju kada bilo koja jedinica u sistemu naruši neki od principa na kojima sistem počiva i da reaguje ekspertskim mišljenjem za poboljšanje materijalnog, tehničkog ili kadrovske stanja postojećih jedinica.

Nadležnost Zavoda za statistiku utvrđena je Zakonom o statistici i statističkom sistemu Crne Gore, kao i Godišnjim planom statističkih istraživanja. Nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Zavoda za statistiku vrši Ministarstvo finansija shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave iz 2007 godine. Na predlog Zavoda za statistiku kao koordinatora statističkog sistema Ministarstvo finansija Vladi dostavlja na usvajanje Višegodišnji plan statističkih istraživanja, Godišnji plan statističkih istraživanja i zakonsku regulativu koja se tiče zvanične statistike. Kontrolu realizacije Godišnjeg plana istraživanja Ministarstvo finansija vrši na bazi kvartalnih izvještaja i godišnjih izvještaja koje dostavlja Zavod za statistiku. Na ovaj način preko Zavoda za statistiku obezbjeđuje se koordinacija statističkog sistema, i kontrola realizovanih istraživanja sa stanovišta planirane dinamike.

Budući planovi:

Postizanje veće pouzdanosti, regularnosti i uzajamne usklađenosti statističkih podataka, planirano je kroz dalje jačanje kapaciteta MONSTAT-a, ali i jačanje kapaciteta administrativnih izvora podataka. Staretegija razvoja zvanične statistike 2009-2012. godine, usvojena je krajem 2009. godine, i definiše sledeća strateška područja razvoja:

- Metodologija obračuna statističkih podataka u skladu sa EU standardima;
- Primjena Kodeksa prakse evropske statistike;
- Jačanje saradnje institucija statističkog sistema u skladu sa evropskim standardima;
- Jačanje ljudskih resursa i organizacija rada.

Ekspertska pomoć za pojedina područja predložena je preko IPA 2007 nacionalnog projekta.

8. Javne finansije: Kako se razvijao sistem javnih finansija, uključujući vanbudžetska sredstva? Kako su se tokom vremena kretali državni prihodi i rashodi izraženi i prema kategorijama i kao ukupna vrijednost data kao udio u BDP-u? Koji su bili glavni izvori rasta rashoda?

Strukturu javnih finansija u Crnoj Gori čine:

- Budžet Vlade CG
- Republički fond penzijsko-invalidskog osiguranja
- Republički fond za zdravstveno osiguranje
- Zavod za zapošljavanje Crne Gore
- Fond za obeštećenje
- Fond za razvoj CG

- Budžeti lokalne samouprave (grad Podgorica i 20 opština)

U 2001. godini donijet je «organski» Zakon o budžetu kojim je upravljanje javnim finansijama regulisano na sistemski i sveobuhvatan način. Potrošnja bilo kog iznosa sredstava ili njihova upotreba na način drugačiji od onog predviđenog usvojenim godišnjim Zakonom o budžetu za tu godinu je zabranjena, a korišćenje sredstava iznad dozvoljenog nivoa smatra se krivičnim djelom. Planiranje budžeta države zasniva se na projekcijama ekonomskog razvoja, makroekonomske stabilnosti, ekonomskoj politici, na zakonima i drugim propisima. Budžet CG sadrži tekući i kapitalni budžet, budžet državnih fondova i transakcije finansiranja (otplata duga) . Ustanovljen je i vodi se Konsolidovani račun trezora preko kojeg se vrše sve uplate i isplate, utvrđuje se upotreba budžetskog suficita i izvori finansiranja budžetskog deficita i dr.

Konsolidovana javna potrošnja – Budžet CG, vanbudžetski fondovi i lokalna samouprava počela je da se prati od 2003. godine. Podaci prije toga su nepouzdana, iz više razloga: nije postojalo kontinuirano praćenje finansija lokalne samouprave već su podaci aproksimirani i značajno potcjenjivani, Njemačka marka kao sredstvo plaćanja uvedena je kao sredstvo plaćanja u 2000. godini, ali je važila kao sredstvo plaćanja sa dinarom do sredine 2001. godine. Podaci o naplati i izvršenju rashoda su vođeni u obje valute, a devizni kurs je bio fluktuirajući i nezvaničan, „organski“ Zakon o budžetu i Uputstvo o radu trezora su doneseni 2001. godine. Državni Trezor je faktički počeo da radi u 2002. godini kada je uspostavljen jedinstveni konsolidovani račun Trezora. Prije toga, sve potrošačke jedinice su imale sopstvene račune na koje su se „slivali“ opšti i namjenski prihodi budžeta, i sa njih su vršena plaćanja.

Izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju lokalne samouprave, promijenjena je struktura raspodjele zajedničkih prihoda između budžeta Države i budžeta opština. Naime, udio opština je porastao i to u raspodjeli Poreza na dohodak sa 80:20 u korist centralnog budžeta na 79:21. što je još važnije, struktura raspodjele Poreza na promet nepokretnosti je promijenjena sa 50:50 na 70:30 u korist budžeta opština. Takođe je ukinuta Naknada za korišćenje građevinskog zemljišta, kao dodatno smanjenje opterećenja na investitore.

Izmjenama i dopunama Zakona o zapošljavanju nerezidenata, izjednačena su rezidentna i nerezidentna lica u smislu plaćanja poreza i doprinosa. Naime, do sada su poslodavci koji su zapošljavali nerezidente bili u obavezi da Zavodu za zapošljavanje plaćaju taksu u iznosu od 2,5 € dnevno po zaposlenom, bez obaveze plaćanja doprinosa na teret poslodavca, a zaposleni nerezidenti nisu bili u obavezi da plaćaju porez na dohodak, opštinski prirez i doprinose na teret zaposlenog. Izmjenom regulative, počevši od 2009. godine, poslodavci više nisu stimulisani da zapošljavaju nerezidente zbog manjih obaveza što će uticati na smanjenje nezaposlenosti u Crnoj Gori.

U narednoj tabeli dati su javni prihodi i potrošnja sa deficitom/suficitom u procentima BDP-a, za period 2003 - 2008:

O P I S	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP
Tekući javni prihodi	39.82	39.24	39.90	45.62	47.72	46.27
Konsolidovana javna potrošnja	42.08	41.22	41.86	42.68	41.37	45.77
Suficit / deficit	-2.26	-1.98	-1.96	2.94	6.35	0.48

U periodu 2003 – 2005. koji karakterišu niske stope rasta, javni prihodi su se kretali u rasponu od 39,2-40 % BDP-a. U 2006. godini dolazi do naglog rasta ekonomije. I pored intenzivnih fiskalnih reformi usmjerenih na smanjenje poreskih stopa, period 2006 – 2008. karakteriše značajan porast naplate javnih prihoda, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou. Najznačajniji porast je zabilježen kod poreza koji zavise od potrošnje – Poreza na dodatu vrijednost, Akciza i Poreza na međunarodnu trgovinu i transakcije

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

O P I S	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP
TEKUĆI JAVNI PRIHODI	39.82	39.24	39.90	45.62	47.72	45.40
Porezi	22.92	22.65	24.20	25.81	27.88	27.39
Doprinosi	11.59	11.69	11.09	11.87	10.93	10.20
Takse	0.71	0.86	0.94	1.36	1.20	1.03
Naknade	2.16	1.38	1.91	2.70	4.37	4.54
Ostali prihodi	2.05	2.28	1.47	3.17	2.53	2.02
Primici od otplate kredita	0.40	0.38	0.30	0.70	0.81	0.22

Što se tiče izdataka, u periodu od 2003 – 2008. porast izdataka iznosio je 1,8 procentnih poena BDP-a. U strukturi izdataka u navedenom periodu, došlo je do značajnih izmjena- prvenstveno do porasta kapitalnih izdataka sa 2,68 % BDP-a u 2003. na preko 9 % BDP-a u 2008. godini. Osim toga, došlo je do značajnog porasta zarada povećanjem minimalne cijene rada sa 50 € na 55 € u 2007. godini odnosno na 75 € za državne funkcionere i nosioce pravosudnih i ustavno-sudskih funkcija. Osim toga, u 2008. godini usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaradama državnih službenika i namještenika, po osnovu čega su koeficijenti složenosti posla uvećani za 30 %. Nadalje, primjenom Švajcarske formule i redovnim i vanrednim usklađivanjima, došlo je do značajnog porasta penzija.

Napomena: Struktura potrošnje u 2008. u odnosu na prethodne godine je neuporediva zbog uključivanja i planiranja izdataka državnih fondova kao integralnog dijela Budžeta CG. Naime, izdaci Fonda za zdravstveno osiguranje su zaključno sa 2007. godinom prikazivani detaljno po ekonomskoj klasifikaciji, dok se od 2008. godine izdaci zdravstvenih institucija prikazuju kao Transfer. Zbog toga upoređivanjem 2008/2007. izgleda da je došlo do značajnog pada Tekućih izdataka a porasta Transfera institucijama, a ustvari je došlo samo do promjene knjiženja.

O P I S	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP	% BDP
KONSOLIDOVANA JAVNA POTROŠNJA	42.08	41.22	41.86	42.68	41.37	43.88
Tekući izdaci	21.00	21.86	20.51	20.73	20.13	17.42
Transferi za socijalnu zaštitu	14.05	13.86	13.21	12.10	10.64	10.51
Transferi inst. Poj. NVO i javnom sektoru	1.91	1.52	1.63	3.02	2.89	6.39
Kapitalni izdaci	2.68	1.82	4.64	4.52	6.67	9.05
Pozajmice i krediti	1.12	0.53	0.58	0.77	0.34	1.84
Otplata garancija	0.76	0.64	0.34	0.05	0.00	0.00
Rezerve	0.56	1.00	0.94	1.49	0.67	0.57

Dio koji se odnosi na penzijske prihode i rashode dat u nastavku.

Shodno Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju (Sl. list RCG, br. 54/03, 39/04, 79/04, 81/04, 47/07 i Sl. list CG, br.79/08) Fond penzijskog i invalidskog osiguranja je organizacija koja vrši javna ovlaštenja prilikom rješavanja o pravima i obavezama iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Fond ima svojstvo pravnog lica sa pravima, obavezama i odgovornostima utvrđenim ovim zakonom i Statutom Fonda.

Fond obavlja sledeće poslove:

- 1) obezbeđuje efikasno, racionalno i zakonito ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i pruža stručnu pomoć pri ostvarivanju prava;
- 2) donosi godišnji budžet Fonda, uključujući troškove stručne službe Fonda;
- 3) vodi evidenciju o osiguranicima i korisnicima, u skladu sa ovim zakonom i Statutom;
- 4) vodi evidenciju o zaradama, odnosno osnovicama osiguranja na koje su uplaćeni doprinosi, o visini uplaćenog doprinosa za osiguranika, kao i o isplaćenim penzijama;
- 5) sastavlja godišnje finansijske iskaze i stara se o njihovoj reviziji u skladu sa zakonom;
- 6) dostavlja organu državne uprave nadležnom za poslove javnih prihoda (u daljem tekstu : Direkcija) mjesečne izvještaje o uplaćenim doprinosima;
- 7) obezbeđuje sprovođenje međunarodnih ugovora o penzijskom i invalidskom osiguranju;
- 8) preduzima mjere za redovnu naplatu prihoda Fonda;
- 9) organizuje poslove za sprovođenje penzijskog i invalidskog osiguranja i u tu svrhu obezbeđuje informatičke tehnologije;
- 10) donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i Statutom;
- 11) obavlja druge poslove u vezi sa sprovođenjem i ostvarivanjem prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja u skladu sa ovim zakonom i Statutom .

Navedenim Zakonom definisana su tri osnovna izvora finansiranja Fonda PIO i to iz:

- 1) doprinosa;
- 2) budžeta Republike;
- 3) drugih izvora, u skladu sa zakonom.

Rashodi Fonda su:

- 1) penzije;
- 2) novčane naknade za tjelesno oštećenje;
- 3) pogrebni troškovi;
- 4) troškovi po osnovu doprinosa za zdravstveno osiguranje korisnika pen-zija;
- 5) troškovi ocjenjivanja invalidnosti,
- 6) troškovi isplate penzija i drugih penzijskih primanja;
- 7) troškovi sprovođenja osiguranja i troškovi organa upravljanja Fondom.

Članom 176 navedenog Zakona definisano je da se iz budžeta Države Crne Gore obezbeđuju:

- 1) sredstva za penzijsko i invalidsko osiguranje za povećane obaveze nastale usljed sticanja i ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja pod posebnim uslovima koji su bili propisani ranijim saveznim i republičkim propisima;
- 2) sredstva za povećane obaveze usled sticanja i ostvarivanja prava na najnižu penziju, u visini razlike između najniže penzije iz člana 29 ovog zakona, odnosno najniže penzije ostvarene po propisima koji su se primjenjivali prije stupanja na snagu ovog zakona i penzije koja osiguraniku pripada prema ostvarenoj zaradi, odnosno osnovici osiguranja na koje je plaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje i navršenom penzijskom stažu.
- 3) sredstva za prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja za lica iz člana 14 stav 1 tač. 2 i 3 i člana 15 stav 1 ovog zakona;
- 4) sredstva za prava iz čl. 52 i 57 ovog zakona;

5) sredstva za prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvarena po osnovu staža osiguranja iz člana 64 ovog zakona;

6) sredstva za prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvarena po osnovu staža osiguranja sa uvećanim trajanjem iz člana 74 ovog zakona;

7) sredstva za povećane obaveze koje se odnose na osiguranike koji plaćaju doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje po stopi nižoj od stope koja je propisana zakonom.

Zakonom je predviđeno da je Država Crna Gora garant za isplatu prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

U periodu 2004 – 2008. godine ukupni prihodi Fonda PIO su porasli za 74% odnosno sa 165,84 mil € u 2004 godini na 288,55 mil € u 2008. godini. Osnovni razlog rasta ukupnih prihoda je značajan porast prihoda od doprinosa za PIO. Naime, za posmatrani period, usled izražene privredne ekspanzije, rasta broja obveznika, brojnih poreskih olaksica, smanjena sive ekonomije i pored smanjenja stope doprinosa za PIO, prihodi od doprinosa su imali rastući trend pa su u 2008. godini iznosili 214,63 mil € i bili su veći u odnosu na 2004 g. za 85%, a u odnosu na 2007 g. za 23%.

Takođe, prisutan je trend rasta učešća prihoda od doprinosa za PIO u ukupnim приходима Fonda PIO odnosno smanjivanje učešća transfera iz Budžeta CG u приходима Fonda. Učešće prihoda od doprinosa u ukupnim приходима poraslo je sa 69,94% u 2004 godini na 74,38% u 2008. godini dok su transferi iz Budžeta CG činili 22,74% ukupnih prihoda u 2004 godini odnosno 23,70% u 2008 godini.

Stopa doprinosa za PIO je smanjivana postupno u periodu 2004 - 2008 godina. U 2008. godini iznosila je 21% dok je od 01. 01. 2009. godine 20,50%.

Rashodi su, za isti period, porasli za 71% odnosno sa 168,48 mil € u 2004 godini na 287,97 mil € u 2008 godini. Rast ukupnih rashoda za bruto penzije (neto penzije, naknade i dodaci uvećani za izdatke po osnovu doprinosa za zdravstvenu zaštitu) sa 161,29 mil € u 2004 godini na 279,88 mil € u 2008 godini, prouzrokovan je u najvećoj mjeri obaveznim zakonskim usklađivanjem penzijskih primanja (dva puta godišnje 01. januar i 01. jul) a u manjoj mjeri troškovima dodatno penzionisanih lica. Takođe, troškovi su neznatno povećani uključivanjem vojnih lica u isplatnu bazu Fonda PIO i vanrednim usklađivanjem penzijskih izdataka.

III Pokazatelji stanja bilansa Fonda PIO 2000 - 2008. godine

Analizirajući pokazatelje iz bilansa Fonda PIO za period 2000 - 2008. godine, izvedeni su sledeći podaci prezentirani u donjoj tabeli.

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Pokazatelj		Godina								
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	Doprinosi / Neto penzije	0.90	0.69	0.82	0.86	0.85	0.82	0.89	0.90	0.90
2	Učešće doprinosa u ukupnim prihodima	63.11%	52.16%	59.78%	63.63%	69.94%	63.86%	67.73%	69.46%	74.38%
3	Doprinosi / Troškovi	0.64	0.55	0.61	0.66	0.69	0.65	0.71	0.74	0.75
4	Transferi iz budžeta / Troškovi	0.32	0.42	0.31	0.24	0.22	0.24	0.28	0.26	0.24
5	Ostali primici* / Troškovi	0.05	0.09	0.10	0.14	0.07	0.13	0.06	0.06	0.02
6	Ukupni troškovi u BDP	9.89%	10.27%	11.20%	10.69%	10.09%	9.96%	9.15%	8.39%	9.52%
7	(Ukupni troškovi - doprinosi za zdravstvenu zaštitu penzionera) u BDP	8.35%	9.56%	9.60%	9.19%	9.10%	8.86%	8.05%	7.51%	8.56%
8	Učešće troš. neto penzija u uk. Troškov.	70.42%	80.16%	74.70%	75.97%	80.90%	79.33%	79.61%	81.88%	82.79%
9	Učešće troš. bruto penzija u uk. Troškov.	90.69%	93.04%	94.39%	95.47%	95.73%	94.79%	95.91%	96.98%	97.19%
10	Operativni troškovi / Ukupni troškovi	9.30%	6.95%	5.61%	4.52%	4.27%	4.24%	3.58%	2.73%	2.63%
11	Bruto zarade, dop.na teret posl. i ostala lična primanja / Uk.troškovi	1.11%	1.18%	1.33%	1.51%	1.41%	1.19%	1.07%	0.98%	0.96%

* Ostali primici obuhvataju: Dodatni prih.po osnovu rep.taksa,pos.taksa,pos.porez; Prih.od provizije plat.prom; Sredst.iz kredita; Prihod od akc.kapitala i Ostali primici.

Pokrivenost izdataka za neto penzije prihodima od doprinosa u 2008.godini je na istom nivou kao i u 2007. godini tj. 1,00 euro neto penzija je pokriven sa 0,90 eura doprinosa.

Učešće doprinosa u ukupnim prihodima je poraslo u odnosu na 2007.godinu (69,46%) i iznosilo je 74,38%.

U 2008. godini 1,00 euro ukupnih troškova je pokriven sa 0,75 eura prihoda od doprinosa dok je ostatak prihoda obezbijeđen kroz transfere, ostale primitke i sredstva iz privatizacije i veći je stepen pokrića u odnosu na 2007.godinu (0,74).

U 2008.godini 1,00 euro ukupnih troškova je pokriven sa 0,24 eura transfera iz budžeta i manji je stepen pokrića u odnosu na 2007.godinu (0,26).

U 2008.godini 1,00 euro ukupnih troškova je pokriven sa 0,02 eura ostalih primitaka i manji je stepen pokrića u odnosu na 2007. godinu (0,06).

Izdaci za neto penzije u ukupnim troškovima Fonda su učestvovali sa 82,79% u 2008. godini, što predstavlja povećanje u odnosu na prethodnu godinu (81,88%).

Izdaci za bruto penzije u ukupnim troškovima Fonda su učestvovali sa 97,19% u 2008. godini, što predstavlja rast u odnosu na prethodnu godinu (96,98%).

Učešće operativnih troškova u ukupnim troškovima u 2008. godini iznosi 2,63% što predstavlja njihovo smanjenje u odnosu na 2007. godinu kada su iznosili 2,73%.

Učešće Bruto zarada, doprinosa na teret poslodavca i ostalih ličnih primanja u ukupnim troškovima u 2008. godini (0,96%) pokazuje smanjenje u odnosu na 2007. godinu(0,98%).

Ostvareni primici i izdaci za period 2000-2008									
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

godina		2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008
2	Ukupni primici	121.96	141.25	166.35	165.84	185.31	205.65	250.33	288.54
1	Ukupni izdaci	121.91	132.96	161.43	168.48	180.86	196.59	235.48	287.96
3	uk.primici-uk.izdaci	0.05	8.29	4.92	-2.64	4.45	9.06	14.85	0.58

9. Fiskalna decentralizacija:

a) Kakav je odnos između centralne vlasti i lokalne samouprave? Kakva je trenutna situacija po pitanju prihoda, rashoda i duga opština? (Vidjeti i pitanje pod Političkim kriterijumima)

Lokalne samouprave se finansiraju iz : sopstvenih izvora (lokalni porezi, takse i naknade), ustupljenih prihoda od strane republičkog budžeta (10% poreza na dohodak fizičkih lica, 50% poreza na promet nepokretnosti i 30% koncesionih naknada), Egalizacionog fonda, pozajmica i kredita i prihoda od privatizacije i prodaje imovine.

Finansijsko izravnjanje, odnosno ujednačavanje finansiranja opština vrši se preko Egalizacionog fonda. Sredstva Egalizacionog fonda obezbjeđuju se iz prihoda od poreza na dohodak fizičkih lica u visini od 10% tih prihoda. Sredstva se izdvajaju na poseban račun Egalizacionog fonda. Sredstva Egalizacionog fonda koriste se u vidu egalizacionih i stimulativnih dotacija u srazmjeri 90% / 10%. Pravo na korišćenje sredstava iz Egalizacionog fonda na ime egalizacionih dotacija ima svaka opština čiji je prihod od poreza na dohodak fizičkih lica, poreza na dodatu vrijednost i poreza na dobit pravnih lica po glavi stanovnika niži od prosječnih prihoda iz istih izvora po glavi stanovnika za sve opštine. Pravo na korišćenje stimulativnih dotacija ima opština koja ostvaruje povećanje prihoda iz sopstvenih izvora u tekućoj u odnosu na prethodnu fiskalnu godinu.

Izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju lokalne samouprave, promijenjena je struktura raspodjele zajedničkih prihoda između budžeta Države i budžeta opština. Naime, udio opština je porastao i to u raspodjeli Poreza na dohodak sa 80:20 u korist centralnog budžeta na 79:21. što je još važnije, struktura raspodjele Poreza na promet nepokretnosti je promijenjena sa 50:50 na 70:30 u korist budžeta opština. Takođe je ukinuta Naknada za korišćenje građevinskog zemljišta, kao dodatno smanjenje opterećenja na investitore.

Što se tiče planiranja izdataka opština, moraju se pridržavati odredbi »organskog« Zakona o budžetu. Opštine imaju potpunu autonomiju u planiranju budžeta, uz obavezu da Ministarstvu finansija dostavljaju na uvid Odluku o budžetu za fiskalnu godinu, Odluku o završnom računu budžeta opštine i kvartalne izvještaje o ostvarivanju primitaka i izdataka budžeta opštine.

Opština se može zaduživati na osnovu Zakona o budžetu, uz prethodno dobijeno odobrenje od strane Ministarstva finansija. Ministarstvo finansija je donijelo Uputstvo koje definiše kriterijume prema kojima se opštine mogu zaduživati. Naime, ukupna otplata glavnice i kamate po osnovu duga opštine u tekućoj fiskalnoj godini ne smije preći 10 % od ukupnih izvornih prihoda te opštine u prethodnoj fiskalnoj godini. Čak i da opština zadovolji ovaj uslov, Ministarstvo finansija, shodno odredbama Zakona o budžetu, ima pravo da odbije zahtjev opštine za zaduživanjem, uzimajući u obzir makroekonomsku situaciju u zemlji.

Direktni transferi iz budžet opštinama predstavljaju veoma mali procenat u ukupnim prihodim opština (manje od 1 %), a odnose se na kofinansiranje projekata za unaprijeđenje opštinske

infrastrukture, za one opštine koje imaju donesen višegodišnji investicioni plan i obezbijeđeno najmanje 50 % sredstava za predloženi kapitalni projekat iz sopstvenih izvora.

b) Kakav je sadašnji status reforme kada je riječ o fiskalnoj decentralizaciji? Molimo vas da navedete kratak pregled glavnih obilježja te reforme. Koje su fiskalne nadležnosti i ovlašćenja prenesena sa centralne vlasti na lokalnu samoupravu? Da li postoji odgovarajući tok prihoda za opštine kako bi mogle da finansiraju svoje nadležnosti? Da li postoji mehanizam preraspodjele resursa među opštinama? Da li se od centralnog budžeta očekuje da finansira opštine? Ako je tako, prema kojim se to kriterijumima vrši?

Reforma lokalne samouprave, kao značajan segment upravne reforme u Crnoj Gori, započela je krajem 2003. godine, donošenjem sistemskih zakona kojima se uređuje funkcionisanje i finansiranje lokalne samouprave, i to: *Zakona o lokalnoj samoupravi* (Sl. list RCG, br. 42/03, ..., 13/06 i *Zakona o finansiranju lokalne samouprave* (Sl. list RCG, br. 42/03 i Sl. list CG, br. 5/08). Ovi zakoni predstavljaju osnov za sprovođenje decentralizacije u Crnoj Gori. Cilj reforme lokalne samouprave je obezbjeđenje demokratskog, decentralizovanog i profesionalnog sistema lokalne samouprave, koji će se koristiti praksom dobrog lokalnog upravljanja za građane i uz učešće građana i koji će omogućiti ekonomski i kulturni razvoj lokalne samouprave.

Odredbama Zakona o lokalnoj samoupravi definisane su oblasti u kojima se može izvršiti decentralizacija, odnosno prenošenje poslova sa centralne na lokalnu vlast, a to su: obrazovanje, primarna zdravstvena zaštita, socijalna i dječija zaštita, zapošljavanje i druge oblasti, u skladu sa zakonom. Takođe, prema odredbama ovog zakona, određeni poslovi iz nadležnosti organa državne uprave, mogu se povjeriti opštinama, u cilju obezbjeđenja efikasnijeg i ekonomičnijeg vršenja tih poslova.

Proces decentralizacije poslova praćen je procesom fiskalne decentralizacije, koja se odvija u fazama. Ona podrazumjeva uspostavljanje mehanizma za finansiranje opština, koji će biti transparentan i zasnovan na realnim kriterijumima i standardima. Zakonom o finansiranju lokalne samouprave, započeo je proces nezavisnog finansiranja **izvornih nadležnosti** jedinica lokalne samouprave iz sopstvenih izvora (lokalnih poreza, taksa i naknada, prihoda od prodaje imovine, donacija i dr.), zajedničkih poreza i naknada koje uvodi Država, Egalizacionog fonda i dotacija iz budžeta države.

Za vršenje prenesenih i povjerenih poslova, neophodno je obezbijediti sredstva. Shodno odredbama citiranog Zakona o finansiranju lokalne samouprave, za obavljanje prenesenih i povjerenih poslova iz nadležnosti pojedinih ministarstava i drugih organa uprave, lokalnoj samoupravi se sredstva obezbjeđuju iz Budžeta Države, u skladu sa propisom o prenošenju, odnosno povjeravanju tih poslova.

10. Budžetska politika: Molimo vas da opišete obilježja procesa planiranja, programiranja i izvršenja državnog budžeta. Molimo vas da naznačite glavne ciljeve, kretanja i dostignuća budžetske politike.

**Zakon o budžetu (Sl. list RCG, br. 40/01, 44/01, 28/04, 71/05, Sl. list CG, br. 12/07, 73/08, 53/09)
propisuje planiranje izvršenje i programiranje budžeta i to kako slijedi:**

III. PRIPREMANJE I PLANIRANJE BUDŽETA

Član 19

Planiranje budžeta države zasniva se na projekcijama ekonomskog razvoja, makroekonomske stabilnosti, ekonomskoj politici, na zakonima i drugim propisima.

Član 20

Ministarstvo finansija u februaru tekuće godine, na osnovu propisa za izradu kapitalnog budžeta koji usvaja Vlada, izdaje stručno uputstvo za pripremanje kapitalnog budžeta potrošačkih jedinica i jedinica lokalne samouprave, koje predlažu kapitalne projekte za narednu fiskalnu godinu.

Potrošačke jedinice koje su predložile kapitalne projekte dužne su da zahtjeve za dodjelu budžetskih sredstava za kapitalne projekte podnesu Ministarstvu finansija do 31. marta tekuće godine za narednu fiskalnu godinu.

Vlada određuje strateške prioritete ekonomske politike za narednu fiskalnu godinu najkasnije do 31. marta tekuće godine, na predlog organa državne uprave nadležnog za predlaganje ekonomske politike za narednu fiskalnu godinu.

Ministarstvo finansija priprema i, u aprilu, dostavlja Vladi izvještaj o realizaciji makroekonomske i fiskalne politike za tekuću godinu i predlaže ciljeve i smjernice fiskalne politike, na osnovu kojih planira glavne kategorije primitaka i izdataka sa procjenom za naredne tri fiskalne godine.

Na osnovu odluke Vlade o ciljevima i smjernicama fiskalne politike, Ministarstvo finansija, u maju tekuće fiskalne godine, izdaje stručno uputstvo za pripremanje budžeta potrošačkih jedinica i budžeta lokalne samouprave za narednu fiskalnu godinu.

Stručno uputstvo iz stava 5 ovog člana sadrži: bitne ekonomske parametre, uputstva, smjernice i rokove za pripremu budžeta, okvirne iznose izdataka za svaku potrošačku jedinicu i preporuke za okvirni iznos izdataka lokalnih samouprava, na osnovu kojih potrošačka jedinica i jedinica lokalne samouprave samostalno planira svoje izdatke, kao i projekciju kapitalnog budžeta za narednu godinu, sa procjenom potrošnje tekućeg i kapitalnog budžeta za naredne tri godine, na osnovu smjernica i ciljeva fiskalne politike koje utvrdi Vlada.

Član 21

Potrošačka jedinica, u postupku planiranja budžeta, podnosi zahtjev Ministarstvu finansija za dodjelu budžetskih sredstava do kraja jula tekuće za narednu fiskalnu godinu.

Zahtjev iz stava 1 ovog člana sadrži:

- 1) tekući-programski budžet;
- 2) transakcije finansiranja;
- 3) kapitalni budžet;
- 4) procjenu izdataka po ekonomskoj, funkcionalnoj, programskoj i projektnoj klasifikaciji, koju utvrđuje Ministarstvo finansija u skladu sa međunarodnim standardima;
- 5) izvore finansiranja;
- 6) obrazloženje procijenjenih izdataka i izvora finansiranja.

Ministarstvo finansija propisuje bliži sadržaj i formu zahtjeva iz stava 1 ovog člana.

Član 22

Ministarstvo finansija, na osnovu procjene primitaka i dostavljenih zahtjeva za dodjelu budžetskih sredstava, nacrtom zakona o budžetu države predlaže izdatke za potrošačke jedinice i, ako pri tom postoji deficit, utvrđuje izvore sredstava za njegovo finansiranje.

Ukoliko tokom rasprave o nacrtu zakona o budžetu države postoje neslaganja između ministarstva finansija i odgovornih lica u potrošačkim jedinicama, Ministarstvo finansija priprema za Vladu predlog konačnog rješenja.

Član 23

Ministarstvo finansija priprema nacrt zakona o budžetu države i u oktobru ga dostavlja Vladi.

Nadležni organ opštine priprema nacrt odluke o budžetu opštine i dostavlja ga na uvid Ministarstvu finansija do 15. novembra.

Nadležni organ nezavisnog regulatornog tijela utvrđuje predlog finansijskog plana sa planom rada za narednu godinu i određuje predstavnika nezavisnog regulatornog tijela koji će učestvovati u skupštinskoj proceduri.

Predlog finansijskog plana i akt o određivanju predstavnika nadležni organ nezavisnog regulatornog tijela dostavlja Ministarstvu finansija do 30. septembra tekuće godine.

Član 24

Predlog zakona o budžetu države utvrđuje Vlada i u novembru ga dostavlja Skupštini.

Predlog odluke o budžetu opštine utvrđuje nadležni organ opštine i dostavlja ga skupštini opštine do kraja novembra.

Upravni odbor državnog fonda usvaja nacrt budžeta fonda za narednu fiskalnu godinu i dostavlja ga Ministarstvu finansija do kraja avgusta.

OSNOVE BUDŽETSKE POLITIKE U SREDNJOROČNOM OKVIRU

U srednjoročnom okviru 2010-2012. godina implementiraće se sljedeće budžetske politike:

- Implementacija srednjoročnog budžetskog okvira

Pretpostavka za koncipiranje i primjenu srednjoročnog budžetskog okvira je reforma procesa pripreme i planiranja budžeta i uvođenje finansijskih limita (plafona) za budžetske korisnike u višegodišnjem periodu. Budžetske aroprijacije za višegodišnji period će se bazirati na strateškim dokumentima Vlade i pojedinih resornih Ministarstava u skladu sa fiskalnim okvirom ukupne javne potrošnje. Na taj način se uvodi metod "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta (za razliku od dosadašnjeg metoda "odozdo na gore"). Implementacija podrazumijeva uspostavljanje limita u srednjoročnom periodu u kumulativnom iznosu, po ekonomskoj klasifikaciji, i po budžetskim korisnicima dok će detaljan pregled troškova biti preciziran godišnjim zakonima o budžetu. Ključna prednost uvođenja srednjoročnog budžetskog okvira ogleda se u stabilnijoj i održivoj fiskalnoj politici, većem kapacitetu za regulisanje budućih budžetskih efekata/rezultata i poboljšanoj mogućnosti Vlade da izvrši alokaciju resursa u sklopu programa i organizacionih jedinica, u skladu sa svojom politikom i prioritetima.

- Nastavak implementacije Kapitalnog budžeta CG

Nastavak implementacije Kapitalnog budžeta RCG u nivou od 6,63 % BDP-a godišnje u periodu 2010-2012. Planira se formiranje baze podataka o svim projektima, koji su povezani sa budžetom. Time bi se postigla adekvatna analiza fiskalnih rizika, kao i poboljšao proces donošenja odluka kod izbora prioriteta. Usvajanje novog zakona o koncesijama i privatno javnom partnerstvu će biti značajan regulatorni okvir za upravljanje jednim dijelom investicija.

Rebalansom budžeta predviđenoje značajno smanjenje udjela kapitalnog budžeta zbog značajnog smanjenja priliva.

- Potpuna implementacija programskog budžeta

Kod implementacije programskog budžeta u Crnoj Gori zastupljen je model Budžetskog programa koji predstavlja glavnu aktivnost (program) ili grupu aktivnosti (potprogrami) koji se realizuje preko potrošačkih jedinica. Uvedena su dva nivoa primjene programskog budžeta koji se iskazuju preko programa i potprograma. Reformom programskog budžeta uvodi se logika programske klasifikacije za cjelokupan budžet, kao i priprema IT sistema za monitoring i izvršenje budžeta prema programskoj strukturi. Postepeni prelazak sa linijskog na programski budžet

implementira se od 2005. godine. Potpuna implementacija programskog budžeta, koja uključuje indikatore i potpunu primjenu metoda "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta, predviđa se u srednjem roku. Vlada Crne Gore usvojila je Odluku o načinu izrade i sadržini programskog budžeta kojom se utvrđuje se način izrade i sadržina programskog budžeta koji pripremaju potrošačke jedinice radi planiranja godišnjeg zakona o budžetu i način dostavljanja izvještaja o realizaciji programskog budžeta. Programski budžet potrošačkih jedinica u Zakonu o budžetu Crne Gore za 2009. godinu sadržaću u:

a) normativnom dijelu

- naziv potrošačke jedinice ,
- naziv programa i
- jedinstveni identifikacioni broj(organizacioni kod)

b) obrazloženju

- naziv potrošačke jedinice ,
- izjavu o misiji,
- naziv programa
- jedinstveni identifikacioni broj(organizacioni kod)
- opis programa,
- izvore finansiranja.

11. Upravljanje budžetom: Kako je tekao razvoj odnosa i interakcije između različitih nivoa vlasti? U kojoj je mjeri fiskalno upravljanje integrisano (npr. trenutno stanje jedinstvenog računa trezora)?

U 2001. godini donijet je «organski» Zakon o budžetu kojim je upravljanje javnim finansijama regulisano na mnogo kvalitetniji i transparentniji način. U skladu sa odredbama ovog Zakona, od tada se priprema godišnji zakon o budžetu. Iste godine, doneseno je Uputstvo o radu Trezora, kojim je ustanovljen Državni trezor i jedinstveni konsolidovani račun Trezora. U 2004. godini počeo je da se primjenjuje Zakon o finansiranju lokalne samouprave kojim je definisana fiskalna autonomija jedinica lokalne samouprave. Uz pomoć donatorskih sredstava (EU i USAID) 2005. je završen projekat kojim je formiran Trezor na nivou svake opštine. Od 2008. godine, vanbudžetski fondovi su postali državni fondovi i njihovi primici i izdaci se planiraju u okviru budžeta CG.

Svi navedeni zakoni su više puta mijenjani i dopunjavani, u skladu sa preporukama međunarodnih institucija i lokalnim potrebama. Usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama zakona o budžetu, sa dijelom koji se odnosi na upravljanje dugom i gotovinom, uključujući garancije i kredite, Zakon o zaduživanju i upravljanju dugom javnog sektora prestao je da važi. Glavne odredbe novog zakona koje se tiču zaduživanja i upravljanja dugom i gotovinom su da će Vlada odlučivati o uzimanju pozajmica i davanju garancijama u skladu sa godišnjim zakonima o budžetu, a odluke o pozajmicama i garancijama biće u obliku okvirne odluke koja će obuhvatati sve pozajmice koje treba da se realizuju u toku godine i pojedinačno odobravanje neće biti potrebno za svako pojedinačno zaduživanje. Država može da uzima pozajmice do nivoa godišnjeg zaduživanja, u cilju finansiranja rashoda Državnog budžeta u skladu sa godišnjim zakonom o budžetu, otkupa državnog duga, održavanja likvidnosti, zaštite od rizika stupanjem u svop ugovore i ugovore o kupovini derivata, finansiranja drugih potreba u skladu sa zakonom.

Izmjenama Zakona o budžetu izmijenjen je i budžetski kalendar u smislu da su promijenjeni rokovi za pripremu budžeta, pooštrena je kontrola pripreme budžeta lokalne samouprave i izmijenjen član zakona koji se tiče metodologije obračuna gotovinskog deficita/suficita, u skladu sa GFS M2001 metodologijom Međunarodnog monetarnog fonda. Usvajene su i izmjene i dopune zakona o internoj finansijskoj kontroli (reviziji), kojima se predviđa formiranje posebnih jedinica interne revizije u resornim ministarstvima.

U okviru konsolidovanog računa Državnog trezora, evidentiraju se finansijske transakcije planirane godišnjim zakonima o budžetu za sve potrošačke jedinice u okviru Budžeta CG, osim 3 državna Fonda, a njihovo uključivanje je planirano u narednoj godini.

12. Vanbudžetska sredstva: Molimo vas da popišete vanbudžetska sredstva i date podatke o njima.

Zaključno sa 2007. godinom, U Crnoj Gori je funkcionisalo 5 vanbudžetskih fondova, i to:

- Republički fond penzijsko-invalidskog osiguranja
- Republički fond za zdravstveno osiguranje
- Zavod za zapošljavanje Crne Gore
- Fond za obeštećenje
- Fond za razvoj CG

Izmjenama i dopunama „organskog” Zakona o budžetu iz 2007. godine, dotadašnji vanbudžetski fondovi dobili su status državnih fondova i tretiraju se kao potrošačke jedinice u okviru Budžeta CG počevši od Zakona o budžetu Crne Gore za 2009. godinu. Na taj način poboljšana je transparentost budžeta i kontrola trošenja budžetskih sredstava, a istovremeno i likvidnost. Međutim, reforma i integracija fondova u sistem budžeta nije do kraja završena. Naime, Fond za obeštećenje i Zavod za zapošljavanje su potpuno integrisani u sistem Državnog trezora, dok ostala tri Fonda funkcionišu samostalno, iako se njihovi primici i izdaci planiraju kao sastavni dio Budžeta CG. Potpuna integracija svih fondova u sistem Državnog trezora očekuje se u narednoj godini.

13. Poreska politika: Koja tijela na različitim nivoima vlasti ostvaruju prihode? Na koji se način mijenjao poreski režim (izmjene poreskih stopa, uvođenje novih poreza i doprinosa, itd)? (Za detaljna pitanja o poreskom sistemu vidjeti poglavlje 16 – Oporezivanje)

Zakonom o porezu na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG, br. 65/01), koji je u primjeni od 1. jula 2002. godine, uvedeno je sintetičko oporezivanje dohotka fizičkih lica iz pet izvora, i to prihoda od: ličnih primanja, samostalne djelatnosti, imovine i imovinskih prava, kapitala i kapitalnih dobitaka. Obveznik poreza je rezidentno fizičko lice koje ostvari oporezivi dohodak u Crnoj Gori i van Crne Gore (primjenjuje se princip svjetskog dohotka), kao i nerezidentno fizičko lice koje ostvari dohodak na teritoriji Crne Gore. Zakonom je uvedeno oporezivanje dohotka po progresivnoj poreskoj skali i poreskim stopama od 17%, 21% i 25%, kao i neoporezivi iznos dohotka u godišnjem iznosu od 600€.

U proteklom periodu izvršene su dvije izmjene Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica.

Prva izmjena Zakona izvršena je sredinom 2004. godine i ta rešenja su u primjeni od 1. jula 2004. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG, br. 37/04) je izvršeno smanjenje poreskih stopa za 10%, pa su stope iznosile 15%, 19% i 23%. Ovim zakonom je propisana olakšica za zapošljavanje novih radnika i izvršena su pravno-tehnička poboljšanja rešenja koja se odnose na oporezivanje imovine i imovinskih prava, kao i povremenih samostalnih djelatnosti.

Druga izmjena Zakona izvršena je krajem 2006. godine i ta rešenja su u primjeni od 1. januara 2007. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG, br. 78/06) uvedena je jedinstvena (proporcionalna) poreska stopa od 9%, umjesto ranijih progresivnih stopa (15%, 19% i 23%). Zakonom je predviđen tranzicioni period za primjenu navedene stope, tako da za 2007. i 2008. godinu stopa iznosila 15%, a za 2009. godinu 12%. Neoporezivi godišnji iznos dohotka (lični odbitak) je povećan sa 785€ na 840€. Počev od 2007. godine, prihodi od kapitalnih dobitaka (ostvareni po osnovu prodaje nepokretnosti i hartija od vrijednosti) su izuzeti od oporezivanja.

Pored navedenog, kod oporezivanja prihoda od povremenih samostalnih djelatnosti i akontacionog oporezivanja prihoda od imovine i imovinskih prava, povećan je iznos standardnih rashoda (sa 35% na 40% ostvarenih prihoda) i istovremeno smanjena poreske stopa (sa 20% na 15%), tako da poresko opterećenje za prihode ostvarene po tom osnovu iznosi 9%.

Obaveza plaćanja doprinosa za obavezno socijalno osiguranje ustanovljena je **Zakonom o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje** (Sl.list CG, br. 13/07, 79/08), čija su rešenja u primjeni od 01.januara 2008. godine. Do donošenja navedenog Zakona obaveza plaćanja doprinosa bila je uređena posebnim zakonima za svaki vid obaveznog socijalnog osiguranja (Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju (Sl. list RCG, br. 54/03, 39/04, 79/04), Zakonom o zdravstvenom osiguranju (Sl. list RCG, broj 39/04) i Zakonom o doprinosima za socijalno osiguranje (Sl. list RCG, br. 32/93, 3/94, 17/94, 42/94, 1/95, 13/96, 45/98, 65/01, 54/03, 39/04, 29/05 i Sl.CG 13/07).

Zbirna stopa doprinosa za 2008. godinu iznosila je 34,0%, a za 2009. godinu 32,0%. Zbirna stopa doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za zaposlene i samozaposlene (preduzetnike) od 2010. godine treba da iznosi 30,0% (za penzijsko i invalidsko osiguranje 20,0%, zdravstveno osiguranje 9,0% i osiguranje od nezaposlenosti 1,0%). Nakon detaljnije analize efekata na budžet u kontekstu globalne ekonomske krize preispiaće se eventualno smanjenje koje je bilo planirano za 2010.

14. Stanje javnog duga: Na koji je način finansiran budžetski deficit od 2000. godine (glavni instrumenti, itd)? Molimo vas da navedete detaljne podatke o trenutnom stanju javnog duga (inostrani/domaći povjerioci, valuta, instrumenti, itd), garancije i zaostaci u plaćanju dugova.

Od 2000. godine državni deficit pokrivan je donacijama, od sredstava privatizacionih prihoda, pozajmicama i kreditima i državnim zapisima.

Državni dug Crne Gore na 30.09.2009. god. iznosi 1.071,2 mil. eura ili 33,0% bruto domaćeg proizvoda (BDP). Unutrašnji dug iznosi 426,0 mil. eura ili 13,1% BDP-a, dok spoljni dug iznosi 645,2 mil. eura ili 16,9% BDP-a. Garancije Crne Gore iznose oko 83,5 mil. eura, ili 2,6% BDP-a, odnosno 7,8% državnog duga.

Spoljni dug je u toku prva tri kvartala 2009. godine porastao za 163,5 mil. eura u odnosu na kraj 2008. god. Stanje ino duga uvećano je uslijed preuzimanja duga Željezničke infrastrukture Crne Gore A.D. prema Češkoj eksportnoj banci (ČEB) u iznosu od 48,1 mil. eura, prema Evropskoj investicionoj banci (EIB) u iznosu od 7,0 mil. eura (sredstva još uvijek nijesu povučena), Evropskoj banci za obnovu i razvoj (EBRD) u iznosu od 11,0 mil. eura (do sada je povučeno 7,8 mil), i preuzimanjem duga Željezničkog prevoza Crne Gore A.D. prema EUROFIMI u iznosu od 34,5 mil. CHF. Osim toga, stanje ino duga uvećano je povlačenjem sredstava kredita kod Erste banke u iznosu 30,0 mil. eura, kredita kod Credit Suisse banke u iznosu od oko 60,3 mil. eura, kredita IBRD za projekte "Katastar" i "Poljoprivreda" u iznosu od oko 0,8 mil. eura, Mađarskog kredita u iznosu od 0,4 mil. eura, EBRD kredita za rehabilitaciju puteva u iznosu od oko 0,8 mil. eura, IDA kredita u iznosu od oko 0,7 mil. eura, sredstva kredita za finansiranje projekta „Nabavka specijalnih vozila za gašenje požara i spasavanje“ kod austrijske banke Steiermarkische Bank und Sparkassen AG u iznosu od 5,5 mil. eura i EIB kredit za projekat rehabilitacije puteva u iznosu od 4,0 mil. eura. Stanje duga je umanjeno na osnovu redovnih otplata glavnice u iznosu od oko 17,2 mil eura.

U iznos spoljnog duga nijesu uključene obaveze po osnovu neriješenih dužničkih pitanja prema Libiji, Kuvajtu, Češkoj i Slovačkoj i UBS banci po osnovu obveznica izdatih u okviru Londonskog kluba. Dug prema vladama ove četiri zemlje Crnoj Gori je pripao po osnovu raspodjele nealociranog duga (5,88% od 38% za Srbiju i Crnu Goru), i shodno Sporazumu o pitanjima sukcesije iz Beča 29. juna 2001. godine rješava se usaglašenim stavovima u okviru Komiteta za podjelu finansijske aktive i pasive bivše SFRJ. Što se tiče API obveznica, očekuje se da će se do kraja 2009. godine održati pregovori sa predstavnicima UBS banke, u cilju iznalaženja mogućnosti za bilateralno rješavanje ovog pitanja. Ukupan iznos obaveze po osnovu neriješenih dužničkih

pitanja vjerovatno će iznositi oko 1% BDP-a i uključen je u projekcije kretanja duga u periodu 2009-2012.

Navedeni podatak o stanju ino duga podrazumijeva iznose angažovanih (povučenih) kreditnih sredstava po pojedinim kreditima.

Najznačajniji povjerioci su Međunarodne finansijske institucije: Svjetska banka, Evropska banka za obnovu i razvoj, Evropska investiciona banka, KfW, Pariski klub povjerilaca. Jedan dio obaveza odlazi na vlade država, dok jedan manji dio na komercijalne banke.

Unutrašnji dug je u toku prva tri kvartala 2009. godine uvećan za 13,0 mil. eura u odnosu na kraj 2008. godine. Rast unutrašnjeg duga u toku 2009. godine uzrokovan je nastavkom realizacije projekata Direkcije za saobraćaj u cilju rješavanja uskih grla u saobraćaju, preuzimanjem duga Željezničkog prevoza CG i Željezničke infrastrukture CG prema komercijalnim bankama u iznosu od oko 3,0 mil. eura i preuzimanjem duga Radio televizije Crne Gore u iznosu od 4,1 mil. eura, emisijom Državnih zapisa u iznosu od 41,6 mil. eura i povećanjem zaduženosti opština. S druge strane, unutrašnji dug je smanjen redovnom isplatom rate duga po osnovu stare devizne štednje u iznosu od 7,7 mil. eura, rate duga po osnovu obeštećenja u iznosu od 2,2 mil. eura, kao i otplate kredita kod komercijalnih banaka i nefinansijskih institucija.

Očekuje se da će unutrašnji dug rasti u budućem periodu uslijed uvećanja obaveza po osnovu restitucije.

Ukupna obaveza po osnovu restitucije iznosi 101,9 mil. eura, što je za 14,9 mil. eura manje nego na kraju 2008. godine. Smanjenje iznosa duga po osnovu restitucije uzrokovano je isplatom obaveza u gotovini i otkupom obveznica FO01 i FO02 od strane Države na berzi. Vlada CG je, u cilju smanjenja unutrašnjeg duga, u januaru ove godine počela otkup obveznica restitucije, po osnovu obeštećenja bivših vlasnika, prije roka dospelosti, i do sada je otkupljeno oko 15,0 mil. eura obveznica, za šta je plaćeno oko 4,8 mil. eura.

Vlada je u 2008. godini usvojila Odluku o otkupu obveznica devizne štednje građana za 2016. i 2017. god, i do sada je otkupljeno obveznica u vrijednosti od 1,1 mil. eura, od čega u 2009. godini 0,4 mil. eura.

Dug opština iznosi oko 61,7 mil. eura, prema podacima dostavljenim od strane opština. Ministarstvo finansija donijelo je u novembru 2008. godine Uputstvo o sadržaju zahtjeva za zaduživanje opština i ispunjenosti finansijskih uslova za njihovo zaduživanje, kojim se detaljno utvrđuje postupak zaduživanja lokalnih samouprava.

Državni dug Crne Gore sa javnim preduzećima iznosi 1.195,3 mil. eura ili 36,9% BDP. Iznos obaveza preduzeća u većinskom državnom vlasništvu izračunat je na osnovu garancija Vlade, podataka Centralne banke i podataka dostavljenih od strane preduzeća.

U toku prve polovine 2009. godine otplaćeno je po osnovu kamate nerezidentima oko 11,0 mil. eura, a po osnovu glavnice nerezidentima oko 17,2 mil. eura, dok je po osnovu kamate rezidentima plaćeno oko 6,2 mil. eura i po osnovu glavnice rezidentima 46,0 mil. eura.

15. Režim cijena: Na koji način se režim cijena liberalizovao tokom vremena i u kojim se sektorima cijenama i dalje upravlja ili se one regulišu? Molimo vas da naznačite široke kategorije cijena kojima se upravlja/koje se regulišu i učešće upravljanih/regulisanih cijena u ukupnom iznosu. Koja je strategija za zaokruživanje procesa liberalizacije cijena, naročito u energetsom sektoru?

U Crnoj Gori, do ukidanja Zakona o društvenoj kontroli cijena, u nadležnosti Vlade bilo je regulisanje cijene u mnogim privrednim oblastima. Ovakva cjenovna politika bila je regulisana Zakonom o društvenoj kontroli (Sl. list RCG, br. 45/90), navedeni zakon je regulisao cijene u: građevinskoj industriji, drumskom saobraćaju, osiguranju, visokom obrazovanju, radio difuziji, zdravstvenoj zaštiti, bankarstvu, naftnim derivatima, električnoj energiji itd. Osim ove kontrole, Zakon je predviđao da država reguliše i cijene poljoprivrednih proizvoda u cilju podsticanja razvoja

poljoprivrede, takođe ovim aktom dozvoljavala su se intervenisanja Vlade CG u slučaju značajnih cjenovnih poremećaja.

Usvajanjem Zakona o ukidanju Zakona o društvenoj kontroli cijena (Sl. list RCG, br. 27/06), cjenovna politika u Crnoj Gori je liberalizovana, osim u određenim oblastima gdje postoje prirodni monopoli, kao i oblastima koje se odnose na socijalnu i zdravstvenu zaštitu:

Oblast zdravstva

Zakonom o lijekovima (Sl. list RCG, br. 80/04 i Sl. list CG, br. 18/08) uređuje se nadležnost Vlade CG u formiranju cijene lijekova, dok je Uredbom o kriterijumima za formiranje maksimalnih cijena lijekova (Sl. list CG, br. 50/07)-Prilog 7, definisan način obračuna maksimalne cijene.

Do kraja 2009 godine, je planirana izmjena Uredbe kojom će se Agenciji za lijekove prenijeti nadležnost za odobrenje cijene lijekova po kriterijumima definisanim u Uredbi (Sl. list CG, br. 50/07).

Oblast energetike

Regulatorna agencija za energetiku utvrđuje tarife i cijene u elektroenergetskom sektoru i to za:

- proizvodnju električne energije,
- prenos električne energije,
- distribuciju električne energije i
- snabdijevanje električnom energijom.

Ova nadležnost je opredijeljena Agenciji u skladu sa čl. 12 i 18 Zakona o energetici (Sl. list RCG, br. 39/03).

Otvaranjem tržišta električne energije, 01.01.2009. godine, stvoreni su uslovi za prelazak djelatnosti proizvodnje električne energije i snabdijevanja električnom energijom, na tržišno poslovanje. To je i predviđeno Nacrtom novog zakona o energetici. Usvajanje novog zakona se očekuje do kraja 2009. godine, tako da možemo očekivati da se cijena proizvodnje električne energije i cijena usluge snabdijevanja električnom energijom za kvalifikovane kupce od početka 2010. godine i nadalje formira slobodno.

Cijene usluga mrežnih djelatnosti, kao prirodnog monopola, utvrđivaće i dalje Agencija.

Na osnovu Uputstva o utvrđivanju metodologije obračuna otkupne cijene električne energije iz malih hidroelektrana (Sl. list RCG, br. 46/07) Agencija je nadležna za donošenje odluka o cijeni električne energije proizvedene u malim hidroelektranama.

Agencija je do 08.07.2008. godine utvrđivala i cijenu uglja za proizvodnju električne energije, kada joj je, prema Zakonu o energetici, prestala nadležnost. U skladu sa članom 35 pomenutog zakona, Regulator je Vladi uputio izvještaj sa ocjenom da treba nastaviti sa regulisanjem cijene uglja za proizvodnju električne energije. Vlada još uvijek nije donijela odluku o načinu formiranja ove cijene, dok Rudnik uglja AD Pljevlja i Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić i dalje ugovaraju kupoprodaju uglja po poslednjoj cijeni koju je utvrdila Agencija i koja je važila do 08.07.2008. godine.

Maloprodajna cijena naftnih derivata je definisana Uredbom o načinu obrazovanja maksimalnih maloprodajnih cijena naftnih derivata (Sl. list RCG, br. 52/02, 55/02, 23/03, 32/05, 35/05 i Sl. list CG, br. 73/08). Ove cijene se zasnivaju na troškovima i usklađuju se prema kretanjima cijena na svjetskom tržištu, deviznom kursu, carinama, akcizama i porezu, kao i troškovima prometa, manipulacije i skladištenja.

Oblast rudarstva

Prema Zakonu o koncesijama, Zakonu o rudarstvu (Sl. list CG, br. 65/08), Pravilniku o kriterijumima i načinu obračuna minimalnog iznosa koncesione naknade za geološka istraživanja i eksploataciju mineralnih sirovina (Sl. list RCG, br. 42/05) i Ugovorom o koncesiji utvrđeno je plaćanje koncesione naknade koja se plaća za dodijeljenu koncesiju za ostvarivanje odgovarajućeg javnog interesa.

Minimalna koncesiona naknada određuje se na osnovu:

- vrste, kategorije, količine, kvaliteta i tržišne cijene resursa koji je predmet ugovora o koncesiji;
- vrste djelatnosti koja je predmet ugovora o koncesiji i tržišnih uslova za njeno obavljanje;
- dužine trajanja koncesije;
- vremena povrata investicije;
- očekivane dobiti;
- drugih kriterijuma u skladu sa zakonom i predmetom koncesije.

U oblasti rudarstva i geoloških istraživanja koncesiona naknada predstavlja minimalnu naknadu za sticanje prava na geološka istraživanja i eksploataciju mineralnih sirovina na određenom istražnom prostoru, za određenu količinu rezervi i određeni vremenski period.

Oblast obrazovanja

Kada je riječ o režimu cijena u sektoru obrazovanja i dalje se cjenovna politika u ovoj oblasti vodi sa centralnog nivoa, odnosno nije liberalizovana.

Troškove za ishranu djece u javnim predškolskim ustanovama utvrđuje organ upravljanja ustanove, uz saglasnost Ministarstva prosvjete i nauke.

Troškovi ishrane djece određuje se na osnovu broja članova porodičnog domaćinstva, visine prihoda po članu domaćinstva i broja djece iz te porodice upisane u predškolsku ustanovu.

Određivanje troškova ishrane djece bliže se uređuje propisom Ministarstva prosvjete i nauke (članom 35 i 36 Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju Sl. list RCG, br. 64/02, 49/07).

Cijenu smještaja i ishrane u javnoj ustanovi dom učenika, odnosno dom učenika i studenata određuje Ministarstvo prosvjete i nauke, u skladu sa članom 131 stav 3 Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG, br. 64/02, 31/05, 49/07).

Visinu naknade za polaganje razrednih ispita lica koja nemaju status učenika javne gimnazije određuje Ministarstvo, u skladu sa članom 36 stav 5 i 6 Zakona o gimnaziji (Sl. list RCG, br. 64/02, 49/07).

Visinu naknade koju plaćaju učenici i lica koja nemaju status učenika javne stručne škole za polaganje razrednog ispita utvrđuje Ministarstvo prosvjete i nauke, u skladu sa članom 78 stav 7 Zakona o stručnom obrazovanju (Sl. list RCG, br. 64/02, 49/07).

Visinu troškova za polaganje stručnog ispita koji nastavnik polaže nakon završenog pripravničkog staža određuje Ministarstvo prosvjete i nauke, u skladu sa članom 107 stav 2 Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG, br. 64/02, 31/05, 49/07, 4/08, 21/09)

Cijene u sektoru obrazovanja u privatnim obrazovnim ustanovama, odnosno naknade - školarine koju plaćaju djeca, odnosno učenici, određuje osnivač privatne ustanove, u skladu sa članom 142 Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG, br. 64/02, 31/05, 49/07)

Pored toga, organizatori obrazovanja odraslih sami utvrđuju visinu školarine za polaznike obrazovanja odraslih, osim za osnovno obrazovanje i niže stručno obrazovanje odraslih lica, u skladu sa članom 10 Zakona o obrazovanju odraslih (Sl. list RCG, br. 64/02, 49/07)

Oblast osiguranja

Uslove osiguranja i tarife premija, odnosno njihove izmjene i dopune, utvrđuju društva za osiguranje u skladu sa osnovama za izračunavanje premije i strukture premije (premijski sistem) za obavezno osiguranje u saobraćaju koje utvrđuje Udruženje - Nacionalni biro, između ostalih podataka i informacija, utvrđuje i na osnovu minimalnog iznosa (cijena) tehničke premije za obavezna osiguranja.

Društva za osiguranje ne smiju utvrđivati cijenu obaveznih osiguranja ispod minimalne cijene koje je odredio i predložio Nacionalni biro, a odobrila Agencija za nadzor osiguranja kao regulatorni organ na tržištu osiguranja.

Agencija za nadzor osiguranja takođe daje saglasnost na uslove osiguranja i tarife premija za obavezna osiguranja u saobraćaju, bez koje se navedeni uslovi i tarife premija ne mogu primjenjivati.

Oblast poštanskih usluga

Saglasno Zakonu o poštanskim uslugama (Sl. list RCG, br. 46/05) cijenu univerzalne poštanske usluge utvrđuje univerzalni poštanski operator po kriterijumima koje utvrđuje ministarstvo. U vezi sa tim Ministarstvo je donijelo Pravilnik o kriterijumima za utvrđivanje cijena za obavljanje univerzalne poštanske usluge (Sl. list RCG, br. 79/06).

Cijene rezervisane poštanske usluge utvrđuje Ministarstvo saglasno odredbi člana 23 stav 2 Zakona o poštanskim uslugama, na predlog univerzalnog poštanskog operatora. Cijene rezervisanih poštanskih usluga, u skladu sa navedenim, Ministarstvo je utvrdilo Pravilnikom o utvrđivanju cijena rezervisanih poštanskih usluga (Sl. list CG, br. 02/07).

Cijene komercijalnih poštanskih usluga određuje davalac poštanskih usluga i moraju biti jedinstvene za sve korisnike za usluge iste vrste na cijelom području na kojem se usluge obavljaju.

Saglasno Zakonu o poštanskim uslugama (član 22) cijene poštanskih usluga (poštarina) moraju biti jedinstvene za usluge iste vrste na cijelom području države.

Cijene univerzalne poštanske usluge moraju biti pristupačne za korisnike poštanskih usluga.

Cijene poštanskih usluga poštanski operatori obavezno dostavljaju regulatornom organu.

Cijene telekomunikacionih usluga

Oblast telekomunikacionih usluga i metodologija određivanja cijene u ovoj oblasti regulisana je Zakonom o elektronskim komunikacijama (Sl. list CG, br. 50/08, 53/09 i 90/09). Za implementaciju zakonskih odredbi nadležna je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

U skladu sa odredbama navedenog Zakona, ukoliko Agencija za telekomunikacije nakon tržišnih analiza utvrdi da relevantno tržište usluga namijenjenih krajnjim korisnicima nije dovoljno konkurentno, ona će narediti operatoru preduzimanje mjera povezanih sa rekulacijom cijena maloprodajnih usluga (čl. 43 i 50), i u tom pravcu propisati jednu od sljedećih metoda određivanja cijena usluga, i to:

1. metodu ograničavanja maloprodajnih cijena (Price cap);
2. metodu regulacije individualnih tarifa;
3. metodu troškovne orijentacije cijene;
4. usklađivanje cijena sa cijenama na uporedivim tržištima.

Agencija, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama u pogledu regulacije cijena interkonekcije, odnosno operatorskog pristupa (veleprodaje), može:

- propisati metodologiju određivanja cijena koje se odnose na pristup i interkonekciju;
- primijeniti metode troškovnog računovodstva koje su nezavisne od onih koje primjenjuje operator;
- koristiti upoređenja sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom.

Operativnim planom za izvršenje Programa rada Agencije za 2009.godinu, Agencija je predvidjela donošenje Pravilnika o troškovnom računovodstvu i vođenju odvojenih računovodstvenih evidencija do kraja tekuće godine.

Ovim pravilnikom će se propisati obaveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, troškovne orijentisanosti pomenutih usluga.

Prilikom davanja saglasnosti na tekst Referentne interkonekcione ponude Crnogorskog Telekoma, Agencija je, u odsustvu propisanog troškovnog modela, primijenila tkz. benchmarking metodologiju utvrđivanja cijena.

Cjenovnik usluga Radio-difuznog centra d.o.o.

Pravilnikom o opštim uslovima davanja u zakup infrastrukture - objekata, energetskih postrojenja, opreme, zemljišta na emisionim lokacijama i pružanju stručnih usluga, Upravni odbor "Radio-difuznog centra" Podgorica, donio je Odluku o utvrđivanju obračunske jedinice iz Cjenovnika RDC-a (Sl. list RCG, br. 37/04).

Dopunom Pravilnika o opštim uslovima davanja u zakup infrastrukture - objekata, energetskih postrojenja, opreme, zemljišta na emisionim lokacijama i pružanju stručnih usluga (Sl. list CG, br. 2/08) uređuju se jedinstveni uslovi pod kojima se daju u zakup objekti, energetska postrojenja, oprema, zemljište na emisionim lokacijama Radio-difuznog centra (u daljem tekstu: RDC) i pružaju stručne usluge.

Oblast saobraćaja

Maksimalni iznos naknada za lučke usluge koji su prihod (koncesionara – operatora) utvrđuje Nadležni organ uprave u skladu sa članom 12 stav 2 Zakona o lukama (Sl. list CG, br. 57/08):

1. za luke od nacionalnog značaja Lučka uprava.
2. za luke od lokalnog značaja Javno preduzeće morsko dobro.

Oblast komunalnih usluga

Zakonom o komunalnim djelatnostima (Sl. list RCG, br. 12/95), u članu 10, definisano je da je jedinica lokalne samouprave dužna da obezbijedi materijalne, tehničke i druge opšte uslove za obavljanje komunalne djelatnosti i njihovo unapređenje, a odredbama člana 12 stav 1 tačka 5 istog zakona daje se ovlašćenje nadležnom organu jedinice lokalne samouprave da propisuje elemente za formiranje i način naplate naknade za korišćenje komunalnih usluga.

Na bazi ovih elemenata, organi upravljanja u javnim službama kojima su povjereni poslovi obavljanja određenih komunalnih usluga, predlažu cjenovnik usluga za konkretnu komunalnu djelatnost. Saglasno članu 14 stav 2 tačka 3 Zakona o komunalnim djelatnostima, saglasnost na predlog cjenovnika daje osnivač (jedinica lokalne samouprave), čime se obezbjeđuje javni interes u javnoj službi za obavljanje komunalne djelatnosti koja joj je povjerena.

16. Tržište rada (vidjeti takođe poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje):

Odgovori dati u nastavku.

a) Nezaposlenost: Kako se nezaposlenost razvijala tokom vremena i prema sektorima? Koji su glavni uzroci nezaposlenosti?

Na stanje i trendove na tržištu rada u Crne Gore u proteklih 20-tak godina presudan uticaj imale su tranzicione promjene, koje su se značajno reflektovale na privredno-ekonomsku strukturu. Uz to, u periodu do 2000 godine, zbog niza dešavanja u okruženju (raspad zajedničke države, rat u okruženju, primjena sankcija) tranzicione promjene se nijesu ostvarivale predviđenom i požalnom dinamikom. To je uticalo na gubitak tržišta, zaostajanje u tehničko-tehnološkom razvoju, finansijsku iscrpljenost i znatno smanjenje poslovne aktivnosti velikog broja preduzeća ili prestanak prestanak njihovog rada a kao posledicu tih okolnosti i nepovoljna kretanja na tržištu rada.

Promjena strukture privrede i povećanje učešća sektora usluga a smanjenje industrije, u BDP uslovalo je gubitak relativno velikog broja radnih mjesta u radno-intenzivnim privrednim djelatnostima, što je o većoj mjeri bilo izraženo u nerazvijenijem sjevernom dijelu Crne Gore a dodatni uticaj na strukturne promjene na tržištu rada imala su i migraciona kretanja iz nerazvijenih ka razvijenijim područjima.

Navedene okolnosti uticale su na visok rast registrovane nezaposlenosti koja je u toku 2000 godine bila i preko 85.000 sa tipičnim karakteristikama strukturne nezaposlenosti koju je generisala tranziciona recesija. To potvrđuju podaci o broju i strukturi nezaposlenih sa radnim stažom. Tako je početkom tranzicionog perioda od ukupnog broja nezaposlenih na evidencijama Zavoda za zapošljavanje 4,25% lica bilo sa radnim stažom preko 10 godina a sa stažom preko 20 godina 1,7% dok je krajem 2008 godina sa stažom preko 10 godina bilo 48,3% a sa stažom preko 20 godina 36,6% od ukupnog broja nezaposlenih (tabela u nastavku).

Registrovana nezaposlenost u Crnoj Gori¹

- starosna struktura, dužina čekanja na zaposlenje, struktura nezaposlenih prema radnom stažu, stopa nezaposlenosti u periodu 1990-2008 god. (stanje na kraju godine) -

Rb	God.	Uk.br. nezap.	Staros.struk. nezapos.		Duž. ček. na zapos.		Prema radnom stažu					Stopa nezap.
			Do 25 god.	Preko 50 god.	Do 1 god.	Preko 5 god.	Sa rad. stažom	Radni staž preko			Bez rad. staža	
								10 god.	20 god.	30 god.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	1990	53 744	26 648	804	22 124	10 248	18 207	2 254	913	400	35 537	22.65
2	1995	56 614	17 979	1 752	16 748	15 212	21 560	4 936	1 714	298	35 054	23.86
3	2000	73 685	35 531	2 222	20 440	19 418	29 217	9 768	3 061	316	34 468	27.88
4	2001	74 838	33 888	2 593	20 495	19 832	40 775	10 442	3 465	462	34 063	28.32
5	2002	74 258	31 500	2 877	12 898	31 094	40 498	11 014	3 953	544	33 760	28.10
6	2003	70 565	25 507	3 720	21 190	26 176	40 319	12 149	4 883	723	30 246	26.70
7	2004.	59 383	15 799	5 890	17 646	19 193	38 012	13 607	6 737	1 316	21 371	22.47
8	2005.	49 314	12 315	6 140	14 150	13 621	34 476	13 537	7 488	1 521	14 838	18.66
9	2006.	39 409	8 733	7 280	14 084	8 865	29 126	13 938	9 162	2 152	10 283	14.91
10	2007.	32 041	5 880	8 104	11 740	5 915	24 659	13 698	10 015	2 686	7 382	12.12
11	2008.	28 538	4 802	8 684	12 454	4 796	21 966	13 775	10 436	2 662	6 572	10.80

Izvor: Zavod za zapošljavanje

U zadnjih 5-6 godina došlo je do stabilizacija makro-ekonomskog ambijenta. To je doprinijelo većem ekonomskom rastu, razvoju i podsticanju preduzetništva, rastu investicija, što je, uz razvoj i realizacije nekoliko značajnih mjera i aktivnosti, iz okvira aktivne politike zapošljavanja, nakon višegodišnje stagnacije, uticalo na i povoljnija kretanja na tržištu rada (tabela u nastavku).

Kretanje nezaposlenosti (ukupne i po polu) u periodu 1988 – 2008 god.- stanje na kraju godine -

R.b.	God.	Ukup. nezapos.		Nezapos.muškarci			Nezapos. žene		
		Broj nezap	Veriž. index	Broj nezapos.	Veriž. index	%	Broj nezapos.	Veriž. index	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1988	44 991	108.9	19 589	110.4	43.5	25 402	107.8	56.5
2	1989	48 108	106.9	20 761	105.9	43.2	27 347	107.6	56.8
3	1990	53 744	111.7	23 178	111.6	43.2	30 566	111.7	56.8
4	1995	56 614	105.3	23 021	99.3	40.6	33 593	109.9	59.4

¹ Određene, manje, razlike u podacima o broju i strukturi nezaposlenih prezentirani od strane Zavoda za zapošljavanje u pojedinim poglavljima su uslovljene su ažuriranjem baza tih podataka u realnom vremenu (database is updated in real time).

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

5	2000	73 685	130.1	29 162	126.6	39.58	44 523	132.5	60.42
6	2001.	74 838	101.5	29 423	100.8	39.32	45 415	102.0	60.68
7	2002.	74 258	99.2	29 148	99.0	39.25	45 110	99.3	60.75
8	2003.	70 565	95.0	30 460	104.5	43.17	40 105	88.9	56.83
9	2004.	59 383	84.1	28 241	92.7	47.56	31 142	77.6	52.44
10	2005.	49 314	83.0	25 780	91.3	52.28	23 534	75.5	47.72
11	2006.	39 409	79.9	21 421	83.1	54.36	17 988	76.4	45.64
12	2007.	32 041	81.3	17 774	82.9	55.47	14 267	79.3	44.53
13	2008.	28 538	89.0	15 720	88.4	55.08	12 818	89.8	44.92
	Index 2008/1988	63.4	-	80.3	-	-	50.5	-	-
	Index 2008/2000	38.7	-	53.9	-	-	28.8	-	-

Izvor: Zavod za zapošljavanje

Osnovne karakteristike stanja i prisutnih trendova u registrovanoj nezaposlenosti u Crnoj Gori u zadnjih nekoliko godina mogle bi se svesti na sledeće:

- Od ukupnog broja nezaposlenih 31.12.2008. godine (28.538 lica) na zaposlenje **preko jedne godine je čekalo 15.774 lica ili 55,27%**, što znači da je u odnosu na 2004 godinu, kada se na evidenciji nalazilo 18.774 ili 70,28% tih lica, **dugoročna nezaposlenost smanjena** (tabela u nastavku).
- Lica starosti do 25 godina je, na evidenciji nezaposlenih, kraje 2008 god. 4.802 ili 16,8%, a 31.12.2004. godine 15.779 ili 26,6% od ukupnog broja nezaposlenih što znači da se smanjila nezaposlenost mladih.

Na smanjivanje nezaposlenosti mladih, u većoj ili manjoj mjeri, uticao je niz razloga a, prije svega:

- povećanje tražnje iz oblasti trgovine, ugostiteljstva i turizma za zanimanjima III i IV stepena stručne spreme sa (u ukupnoj tražnji učestvuje sa oko 50%) tim prije, što se u ovim djelatnostima pretežno zapošljavaju mladi.
- veći rast zapošljavanje na određeno vrijeme u odnosu na zapošljavanje na neodređeno vrijeme. Zapošljanje na određeno vrijeme, takođe, češće prihvataju mladi.
- Sa preko 50 godina bilo 8.684 lica ili 30,4% nezaposlenih lica, a 31.12.2004. godine 5.890 ili 9,92% što znači da se u ukupnom broju nezaposlenih povećalo učešće ove kategorije.
- Prvi put traži zaposlenje (nema evidentiran radni staž) 6.572 ili 23,03% nezaposlenih (2004. godine 21.377 lica ili 35,99%).
- U 2008. godini na evidenciju Zavoda za zapošljavanje se prijavilo 41.707 lica. U 2004. godini broj novoprijavljenih lica je iznosio 42.611, u 2005. godini 37.578, u 2006. godini 43.860 i u 2007. godini 42.483.
- U kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih je, u periodu od 2000 do 2008 godine, došlo do smanjenja učešća nekvalifikovanih I polukvalifikovanih lica sa 37,6% na 26,0%, do povećanja nezaposlenih sa III, IV i V stepenom obrazovanja sa 55,6% na 61,3% i povećanja učešća nezaposlenih lica sa VI, VII i VIII stepenom obrazovanja sa 6,8% na 11,8%. Kod svih navedenih kategorija je od 2000 do 2008 god. nominalno broj nezaposlenih smanjen (tabela u nastavku).

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih - stanje na kraju godine -

R.	Godin	Stepen stručne spreme

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

b.	a	I		II		III		IV		V		VI		VII	
		Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	2000.	22 315	30.28	5 394	7.32	19 271	26.15	21 415	29.06	262	0.36	2 343	3.18	2 685	3.64
2	2001.	22 631	30.24	5 377	7.18	19 978	26.69	21 887	29.25	277	0.37	2 225	2.97	2 421	3.23
3	2002.	22 889	30.82	5 170	6.96	19 885	26.78	21 608	29.10	259	0.35	2 193	2.95	2 254	3.04
4	2003.	19 771	28.02	4 584	6.50	19 904	28.21	21 124	29.94	300	0.43	2 312	3.28	2 570	3.64
5	2004.	14 607	24.60	3 723	6.27	17 789	29.96	18 460	31.09	315	0.53	2 111	3.55	2 378	4.00
6	2005.	10 427	21.14	2 839	5.76	15 414	31.26	15 895	32.23	370	0.75	2 028	4.11	2 341	4.75
7	2006.	7 995	20.29	2 137	5.42	12 481	31.67	12 675	32.16	427	1.08	1 610	4.09	2 084	5.29
8	2007.	6 455	20.15	1 668	5.21	9 802	30.59	9 780	30.52	541	1.69	1 465	4.57	2 330	7.27
9	2008.	6 126	21.47	1 531	5.36	8 324	29.17	8 681	30.42	495	1.73	1 186	4.16	2 195	7.69

Izvor: Zavod za zapošljavanje

- Prema povratnim informacijama dobijenim od strane poslodavaca, sa evidencije Zavoda za zapošljavanje, u 2008. godini, zaposleno je 40.575 lica što je za 2,6 puta više u odnosu na broj zaposlenih u 2004 godini.
- U Crnoj Gori je već nekoliko godina prisutna visoka tražnja radne snage. Tako su poslodavci u 2008. godini oglasili 64.885 slobodnih radnih mjesta, što je u odnosu na broj oglašanih radnih mjesta u 2004. godini (30.788) više za 34.097 ili 110,74% (detaljnije pod pitanje 16c ovog poglavlja).

Osim navedenih **nezaposlenost u Crnoj Gori karakteriše i:**

- Nedovoljna angažovanost nezaposlenih na aktivnom traženju zaposlenja kao i nedovoljna informisanost o mogućnostima i načinima traženja zaposlenja.

I dalje je, prisutno shvatanje, da država, treba da obezbijedi zaposlenje i da je uloga nezaposlenih pasivna.

- Nedostatak znanja i radnih iskustava koja su tražena na tržištu rada.

I pored toga što imaju diplome, relativno veliki nezaposlena lica u školi nijesu stekla odgovarajuća praktična znanja ili nikad nije radio, pa i nije mogao steći praktična iskustva iz rada. Takođe, tehnološki napredak čini da znanja stečena redovnim obrazovanjem brže zastarjevaju, nijesu više aktuelna, ili se usled dužeg kekanja na zaposlenje zaboravljaju.

Na evidenciji nezaposlenih je relativno veliki broj zanimanja koja se ne traže na tržištu rada ili zanimanja kojih nema, na evidenciji, a traže ih poslodavci.

Nedovoljna spremnost nezaposlenih za prihvatanje zaposlenja van stepena stručnosti odnosno obrazovanja stečenog redovnim obrazovanjem.

Nedovoljna prostorna pokretljivost radne snage i pored relativno male, prostorne udaljenosti.

Na evidenciji nezaposlenih još uvijek je, veliki broj lica koja ne traže zaposlenje već su na tim evidencijama zbog ostvarenja drugih prava koja obezbjeđuje status nezaposlenosti, a prije svega, zbog zdravstvenog osiguranja. Veliki broj tih lica radi "na crno".

Sve veći broj lica koji spadaju u grupu koje se teže zapošljavaju.

- Lica bez obrazovanja i stručne osposobljenosi za određene poslove,
- Ženska radna snaga u nerazvijenim opštinama,
- Teže zapošljiva lica (tjelesna oštećenja, bolesti zavisnosti, neurotične

- smetnje, bivši zatvorenici...)
- Lica s invaliditetom,
- Stariji radnici koji su ostali bez posla (kao viškovi zaposlenih)
- Dugoročno nezaposleni svih kategorija,
- Nezaposleni u manje razvijenim područjima.

Među nezaposlenima postoji veliko interesovanje za pokretanje sopstvenog biznisa, tj. preduzetništvo ali većina njih, još uvijek, nemaju dovoljno znanja o vođenju biznisa.

b) Zaposlenost: Kakva je raspodjela zaposlenosti između javnog, privatizovanog i privatnog sektora? Koji su sektori bili glavni po broju otvorenih radnih mjesta? Kako ocjenjujete odnos između ekonomskog rasta i zaposlenosti?

Zaposlenost po sektorima i struktura preduzeća po vlasništvu i vrsti aktivnosti – Novembar 2007.

Sektor	Ukupan broj zaposlenih *	Tip vlasništva (brojčano)				Tip vlasništva (%)		
		Ukupno	Privatno	Državno i većinski državno	Lokalno samoupravno ili većinski lokalno samoupravno	Privatno	Državno i većinski državno	Lokalno samoupravno ili većinski lokalno samoupravno
Poljoprivreda i šumarstvo	2 586	111	106	5	0	95.50	4.50	0.00
Ribarstvo	112	26	26	0	0	100.00	0.00	0.00
Rudarsvo i vađenja prerada kamena	3 753	38	35	3	0	92.11	7.89	0.00
Proizvodnja	25 697	1 184	1 171	13	0	98.90	1.10	0.00
Snadbijevanje električnom energijom, vodom**, gasom, lokalna komunalna preduzeća	5 594	40	11	1	28	27.50	2.50	70.00
Građenje	6 647	1 073	1 068	5	0	99.53	0.47	0.00
Veleprodaja, maloprodaja i popravka	30 750	5 846	5 841	5	0	99.91	0.09	0.00
Hoteli i restorani	11 307	962	958	4	0	99.58	0.42	0.00
Transport, skladištenje i komunikacije	11 358	925	920	5	0	99.46	0.54	0.00
Finansijske usluge	3 143	92	91	1	0	98.91	1.09	0.00
Nekretnine, iznajmljivanje i ostale poslovne aktivnosti	5 354	2 553	2 553	0	0	100.00	0.00	0.00

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Sektor	Ukupan broj zaposlenih *	Tip vlasništva (brojčano)				Tip vlasništva (%)		
		Ukupno	Privatno	Državno i većinski državno	Lokalno samoupravno ili većinski lokalno samoupravno	Privatno	Državno i većinski državno	Lokalno samoupravno ili većinski lokalno samoupravno
Javna administracija i socijalno osiguranje	17 575	8	7	1	0	87.50	12.50	0.00
Obrazovanje	12 687	100	30	70	0	30.00	70.00	0.00
Zdravstvo i socijalni rad	12 004	227	226	1	0	99.56	0.44	0.00
Ostale društvene, socijalne i personalne aktivnosti	7 841	474	384	90	0	81.01	18.99	0.00
UKUPNO	156 408	13 659	13 427	204	28	98.30	1.49	0.20

* Zaposlenost uključuje cijeli javni sektor/javne institucije koje se financiraju iz državnog budžeta, i lokalnu upravu

** 28 lokalnih kompanija za snadbijevanje vodom i komunalne djelatnosti

IZVOR: Sintetička tabela iz Nacrta Protokola o pristupanju Crne Gore u WTO, Radna grupa za pristupanje WTO, Novembar 2008, (obrada podataka iz baza podataka CBCG i Monstata)

Broj MSP i zaposlenost MSP u ukupnom broju preduzeća i zaposlenosti na nivou Crne Gore (Monstat, 2007)

God.	Preduzetnici		Mikro preduzeća		Mala preduzeća		Srednja preduzeća		UKUPNO MSP		UKUPNO CG	
2007	1 723	3 756	9 845	25 847	1 306	25 749	395	39 172	13 269	94 524	13 659	156 408

Egzaktni podaci o raspodjeli zaposlenosti između javnog, privatizovanog i privatnog sektora nisu dostupni. Međutim na bazi uporedjenja raspoloživih podataka, koji su dati u dvije gorenavedene tabele, može se zaključiti da je od ukupnog broja zaposlenih, npr. u 2007.godini (156.408), u privatnom sektoru bilo zaposleno oko 62% registrovane zaposlenosti. Međutim, u broju preduzeća, čak 98,3% su privatna preduzeća. Ovi podaci govore da u Crnoj Gori postoji dinamičan rast broja novoosnovanih preduzeća u privatnom sektoru, kao i rast zaposlenosti u tim sektorima djelatnosti. Međutim, značajan broj registrovane zaposlenosti je i dalje prisutan i u javnom sektoru (državna uprava, zdravstvo, obrazovanje i lokalna uprava).

Drugim riječima, raspodjela zaposlenosti je u korist privatnog sektora, koji uključuje i ona privatizovana preduzeća u kojima je većinski privatni kapital. Jačanje privatnog sektora je rastući trend u strukturi zaposlenosti, posebno imajući u vidu Plan privatizacije i projekcije privlačenja FDI u narednom periodu, na krupnim projektima infrastrukture i hotelskih kapaciteta na potpuno novim lokacijama.

c) Opišite vladinu politiku na području tržišta rada. Koji su glavni koraci koji su preduzeti ili ih treba preduzeti kako bi se poboljšala situacija u pogledu nezaposlenosti i/ili nepodudarnosti ponude i tražnje radne snage?

Značaj rješavanja problema nezaposlenosti u Crnoj Gori uticao je da se, u zadnjih nekoliko godina, ostvari i značajan, programski, institucionalni i finansijski pristup ovoj problematici i njenom rješavanju.

Značajan impuls u tom cilju dala je Agenda ekonomskih reformi 2002-2007god. kojom je dat značajan prioritet rješavanju problematike nezaposlenosti. Osnovno određenje u tom smislu odnosi se na stimulisanje svih vidova preduzetništva i kreiranje novih radnih mjesta iz tog osnova, kao i legalizacija postojećih zaposlenih odnosno radno angažovanih lica.

Nastavak toga je „Nacionalna strategiji zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2007. do 2011. godine“ koju je Vlada Crne Gore usvojila polovinom 2008. i sa njom povezan „Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za period 2008 - 2009.godina kojom su utvrđene mjere i aktivnosti koje će se realizovati u okviru Strategijom predviđenih prioriteta i ciljeva koje u tom smislu treba postići. Najveći dio njih predstavljaju mjere aktivne politike zapošljavanja koje se, kroz različite forme, realizuju posredstvom Zavoda za zapošljavanje

Nastavak kontinuiteta aktivnosti Vlade da zapošljavanje i smanjenje nezaposlenosti drži u vrhu prioriteta ekonomske politike je i usvajanje **Programa državne podrške i pomoći „Stimulisanje zapošljavanja u Crnoj Gori – s akcentom na sjeverni region i ugrožene kategorije stanovništva“** (Program „Posao za vas“) koji, uz konzistentan paket vladinih anticikličnih mjera, čini dio paketa mjera, koje Vlada preuzima u cilju otklanjanja mogućih posledica globalne finansijske krize koje bi se, u oštrijoj formi, mogle ispoljiti u manje razvijenim opštinama (detaljnije u okviru pitanja 95 i 97 poglavlja 19 - **Socijalna politika i zapošljavanje**).

Strukturne promjene u oblasti privrede uticale su na **neusklađenosti u ponudi i tražnji** na tom tržištu. Tako je intenzivniji razvoj, jednih u odnosu na druge djelatnosti, uticao o na povećanu tražnju za određenim vrstama zanimanja, dok je tražnja za drugim zanimanjima stagnirala ili bila smanjena.

Navedeni neskladi nametali su da se, u okviru aktivne politike zapošljavanja, posebno intenzivnije razvijaju programi unapređivanja kvaliteta ponude radne snage, a prije svega, programi pripreme-obuke za zapošljavanje (stručno osposobljavanje, dokvalifikacija, prekvalifikacija, specijalizacija). Realizacija tih programa doprinijela je određenom usklađivanju odnosa između ponude i tražnje na tržištu rada (detaljnije u okviru pitanja 2c ovog poglavlja).

17. Privatizacija: (vidjeti takođe poglavlje 20 – Preduzetnička i industrijska politika):

a) Koje su bile glavne metode privatizacije? Koliko je preduzeća privatizovano/likvidirano/ušlo u stečajni postupak? Molimo vas da navedete podatke o veličini, broju zaposlenih i aktivnosti tih preduzeća: Koji su planovi za njihovu budućnost? Da li ima preduzeća koja su vraćena u državno vlasništvo nakon njihove prvobitne privatizacije? Da li vlada razmatra potencijalne slučajeve vraćanja preduzeća u državno vlasništvo u bliskoj budućnosti, imajući u vidu uticaj globalne ekonomske krize? Koji je trenutni status i porfolio agencije koja je nadležna za privatizaciju? Koji su izgledi za buduću rasprodaju i okončanje aktivnosti same te agencije?

a) Zakonom o privatizaciji privrede (Sl. list RCG br. 23/96, 6/99, 59/00, 42/04) utvrđeni su sledeći metodi privatizacije: prodaja akcija, prodaja poslovne aktive preduzeća, izdavanje akcija zaposlenima u preduzeću, zamjena akcija za privatizacione vaučere (MVP), upis novih akcija putem dokapitalizacije, zamjena duga za akcije, zajedničko ulaganje (joint venture). Glavni metod privatizacije je bila prodaja akcija (putem tendera, aukcije i berze), a kroz metod zamjene akcija za privatizacione vaučere (MVP) koja je uspješno realizovana privatizovano je oko 27.1% ukupnog kapitala. Do sad je privatizovano oko 85% ukupnog kapitala u akcionarskim društvima.

Prethodno kroz program svojinsko-upravljačke transformacije zaposlenim i ranije zaposlenim podijeljeno oko 15.8% akcija besplatno. Što znači da je zaposlenima, ranije zaposlenima i punoljetnim građanima besplatno podijeljeno oko 44% ukupno transformisanog kapitala.

Učešće privatnog kapitala u strukturi vlasništva akcionarskih društava - od ukupnog broja registrovanih akcionarskih društava u 73 % ima u svojoj vlasničkoj strukturi stoprocentno privatni kapital, a preko 50% privatnog vlasništva ima u skoro 17% društava, a preostali dio preduzeća ima ispod 50% privatnog kapitala.

Vlada je svoju strategiju privatizacije zasnivala na stvaranju uslova za efikasnost prestrukturiranja u cilju stvaranja ambijenta za uspješnu privatizaciju svakog preduzeća. Program prestrukturiranja preduzeća omogućava pokretanje privrede, rješavanje tehnoloških viškova, stvaranje uslova za unapređenje svih relevantnih aspekata poslovanja preduzeća, definiše optimalna organizacija, a samim tim stvaraju se mnogo atraktivnije kompanije i ubrzava privatizacija.

Vlada ne razmatra potencijalne slučajeve vraćanja preduzeće u državno vlasništvo u bliskoj budućnosti. Agencija koja je nadležna za obavljanje stručno konsultativnih poslova za potrebe ograna koji je nadležan za poslove sprovođenja privatizacije (Savjet za privatizaciju) je u postupku ukidanja.

b) Kako su nadležni organi koristili prihode od privatizacije? Kako će se koristiti buduća sredstva stečena putem privatizacije?

Nadležni organ (Vlada) je koristila sredstva prihodovana od prodaje državnog kapitala, u skladu sa Zakonom o privatizaciji privrede, za finansiranje infrastrukturnih i drugih programa od interesa za Državu i programe restrukturiranja. Ova sredstva se iskazuju na posebnom računu u Budžetu države Crne Gore. Ostali nadležni organi koji vrše privatizaciju kapitala, u skladu sa Zakonom o privatizaciji privrede: Fond za razvoj Crne Gore, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore i Zavod za zapošljavanje Crne Gore (fondovi) su shodno svojoj poslovnoj politici koristili sredstva dobijena od prodaje svog kapitala. Fond PIO dominantan dio novčano prihodovanih sredstava od prodaje akcija je transformisan u oročene depozite kod poslovnih banaka u Crnoj Gori u cilju održavanja dugoročne finansijske stabilnosti Fonda i redovnosti isplate penzija dok je ostatak upotrijebljen za isplatu tekućih obaveza za prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Fond za razvoj sredstva ostvarena od privatizacije je koristio za finansiranje investicionih projekata malih i srednjih preduzeća. U periodu 2003-2008 odobreno je 424 kredita, a struktura po kreditiranju po djelatnostima 25% poljoprivreda i proizvodnja hrane, 13% turizam i ugostiteljstvo, 21% ostale uslužne djelatnosti i 41% ostale proizvodne djelatnosti.

Zavod za zapošljavanje, shodno članu 45 Zakona o svojinjskoj i upravljačkoj transformaciji sredstva ostvarena od prodaje akcija Zavod za zapošljavanje Crne Gore troši na otvaranje novih radnih mjesta. To znači da su sredstva usmjerena na finansiranje programa aktivne politike zapošljavanja i to: realizaciju programa pripreme za zapošljavanje, sufinansiranje programa javnih radova, sufinansiranje sezonskog zapošljavanja (u turizmu, građevinarstvu, ugostiteljstvu, poljoprivredi i sl.), sufinansiranje zarada pripravnika, finansiranje samozapošljavanja, sufinansiranje obrazovanja i osposobljavanja; sufinansiranje prilagođavanja prostora i tehničke opreme za zapošljavanje invalida i druge mjere, u skladu sa aktima Zavoda.

Nadležni organi će i u buduće sredstva prihodovana od prodaje svoga kapitala koristiti kao i u prethodnom periodu.

c) Da li se upravljanje preduzećima poboljšalo kao rezultat njihove privatizacije?

Upravljanje preduzećima nakon sprovođenja privatizacije je uglavnom poboljšano i karakterisano je ostvarivanjem boljih rezultata poslovanja uključujući ekonomske i operativne pokazatelje, uz uvođenje novih metoda menadžmenta i sprovođenje mjera za rješavanje statusa prekobrojnih zaposlenih i zaostalih dugovanja.

18. Javni sektor: Koji udio i sektore privrede i dalje kontroliše/ili posjeduje država i u kojoj mjeri? Molimo vas da navedete u glavnim crtama vladine planove u pogledu preduzeća koja su još u vlasništvu države (vidjeti takođe pitanje 17).

Vlada još uvijek ima većinsko vlasništvo u sektoru energetike, Željeznice, Luke Bar, aerodromima. Ovi privredni subjekti će takođe biti privatizovani, a Vlada će sačuvati vlasništvo na željezničkoj, putnoj i lučkoj infrastrukturi.

Dodatak: Odluka o planu privatizacije 2008 (Aneks 12) i Odluka o planu privatizacije 2009 (Aneks 13)

19. Zaštićeni sektori (komunalne usluge, saobraćaj, stanovanje...): Koji su sektori posebno zaštićeni (ulazak na tržište, utvrđivanje cijena...). Molimo vas da opišete skorije promjene u tom pogledu, poput konkretnih mjera liberalizacije ili ukidanja administrativnih ograničenja. Koji će sektori ostati pod specijalnom zaštitom? Postoje li odredbe o povlašćenom tretmanu, naročito prema nekadašnjim društvenim poduzećima? (vidjeti takođe poglavlje 8 – Politika konkurencije)

Preduzeća za komunalne, vodovodne usluge, saobraćaj, stanovanje, zelenilo i dr. su predviđeni za restrukturiranje i privatizaciju. Prethodno treba urediti regulatornu ulogu države, donijeti komunalne planove restrukturiranja. Nema odredbi o povlašćenom tretmanu nekadašnjih društvenih preduzeća. Postoji samo privremena subvencija (do 5 godina za električnu energiju) od strane države kao dio privatizacionih ugovora (npr. za KAP, Željezaru.....).

20. Prestrukturiranje poduzeća: Koliko je državnih preduzeća ili bivših državnih preduzeća do sada prestrukturirano? Koliko se preduzeća trenutno prestrukturira ili se njihovo prestrukturiranje predviđa? Molimo vas da identifikujete preostale sektore ili državna preduzeća kojima je prestrukturiranje naročito potrebno. (vidjeti takođe poglavlje 20 – Preduzetnička i industrijska politika)

Proces svojinskih promjena preduzeća otpočeo je donošenjem Zakona u svojinskoj i upravljačkoj transformaciji (Sl. list RCG, br. 2/92, 27/94) kojim su definisani uslovi i postupak transformacije. Sva preduzeća u Crnoj Gori sem komunalnih, vodovodnih, stanovanja, zelenilo i sl. su prestrukturirana. Utvrđena je vlasnička struktura u odnosu na ranije društveno vlasništvo. Od ukupnog kapitala u privredi koji je transformisan (4.423.984.048 eura Izvor: Fond za razvoj i Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja) Fondu za razvoj prenijeto je 21%, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, 11%, Zavodu za zapošljavanje CG oko 3.79%, Država oko 40%, radnicima 15.80%, banke učestvuju sa 1.01 i ostali akcionari sa 6.53%.

Tranzicioni (privremeni vlasnici) su Država, Fond za razvoj, Fond PIO i Zavod za zapošljavanje, koji su u obavezi do svoje akcije u prodaju u skladu sa Zakonom o privatizaciji privrede i radnici ,odnosno građani. Privatizovano je nešto više od 85% kapitala .

Trenutno se prestrukturira Željeznica Crne Gore i Luka Bar radi pripreme za privatizaciju. (Država će ostati vlasnik infrastrukture). Takođe, sektor komunalnih usluga kojima upravljaju Lokalne samouprave je jedan od većih preostalih sektora kojemu predstoji restrukturiranje i stvaranje uslova za otpočinjanje procesa privatizacije.

Strategijom privatizacije definisano je ostvarivanje ciljeva privatizacije izborom strateškog partnera.

Cijene za akcije su samo jedan o kriterijuma (ne i najbitniji) kod ocjene najboljeg ponuđača (bodovani su razvojni, investicioni program, biznis planovi, renome kompanije, međunarodno tržišno iskustvo i sl.).

Privatizacija preostalih velikih državnih preduzeća provodi se na način da se neka od njih restrukturiraju prije privatizacije (Elektoprivreda, Željeznica, Luka Bar, Aerodromi Crne Gore Elektoprivreda) a neka se privatizuju u cjelini. (Država će ostati vlasnik infrastrukture) Za neka preduzeća su prethodno donijeti zakoni, kao neophodna pretpostavka za restukturiranje i privatizaciju (Zakon o željeznici, Zakon o lukama)

Strategijom privatizacije velikih državnih preduzeća u principu se definiše prodajom većinskog paketa akcija putem međunarodnih javnih tendera, (Luka bar, Željeznica,) kao i metodom prodaje manjinskog paketa akcija i dokapitalizacije (Elektoprivreda Crne Gore).

21. Molimo vas da opišete osnovna obilježja ulaska na tržište korporativnog sektora (registar poslovnih subjekata, procedure izdavanja dozvola, broj zasebnih upravnih postupaka, prosječno vrijeme potrebno za osnivanje preduzeća) i osnovna obilježja izlaska sa tržišta (stečajni postupak)? (vidjeti takođe poglavlje 20 – Preduzetnička i industrijska politika)

Ulazak na trziste najčešće podrazumijeva pokretanje 7 upravnih postupaka, koji traju do 60 radnih dana uz trosak do 1500 EUR. Od 7 pomenutih postupaka, 6 ukupno traju 6 dana uz trosak od maksimalno 80 EUR. Najkomplikovanija (najduže traje i najviše kosta) je procedura dobijanja licence za obavljanje djelatnosti.

U tekstu sto slijedi, dat je pregled svih procedura, rokova, troskova i nadležnih institucija za najveći broj preduzeca.

1. Registracija u Centralnom registru Privrednog suda

Rok: 1 dan

Trosak: 10 EUR za registraciju +10-15 EUR za objavljivanje u Sluzbenom listu

Nadleznost: Centralni registar Privrednog suda

2. Izrada pecata I stambilja

Rok: 1 dan

Trosak: 30-40 EUR

Nadleznost: privatna preduzeca registrovana za izradu pecata I stambilja

3. Statisticka registracija

Rok: 1 dan

Trosak: 5 EUR

Nadleznost: Zavod za statistiku Crne Gore

4. Otvaranje ziro racuna

Rok: 1 dan

Trosak: nema

Nadleznost: poslovne banke

5. Dobijanje odobrenja za rad

Rok: 30-60 dana

Trosak: od 50 -1500 EUR, zavisno od djelatnosti

Nadleznost: opstinski ili drzavni organi, zavisno od djelatnosti

6. Opsta poreska registracija I registracija za placanje socijalnih doprinosa

Rok: 1 dan

Trosak: nema

Nadleznost: Poreska uprava

7. Registracija za PDV za preduzeca koja su PDV obveznici

Rok: 1 dan

Trosak: nema

Nadleznost: Poreska uprava

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona privrednim društvima koje su stupile na snagu 01.01.2009. godine omogućen je skraćen postupak likvidacije preduzeća. Shodno ovom postupku, preduzeće se može ugaziti za 1 dana i uz trošak od 10 eura, potpisivanjem izjave da će u naredne 3 godine neograničeno solidarno odgovorati za sve obaveze likvidiranog preduzeca koje se tokom provjere evidentiraju.

22. Pomoć države: Kako su se tokom vremena razvijale subvencije i državne garancije? Na osnovu kojih ekonomskih kriterijuma se dodjeljuje pomoć države? Postoji li srednjoročni cilj kada je riječ o postupnom smanjivanju državnih garancija? (vidjeti takođe poglavlje 8 – Politika konkurencije)

Garancije za navedene kredite Crna Gora je izdavala javnim i državnim preduzećima, iz razoga što je postojala potreba za obnavljanjem postojeće infrastrukture i opšteg ekonomskog razvoja zemlje. Garancije su izdavane za kredite zaključene sa MFI, koji su bili povoljni za Crnu Goru, sa manjim kamatnim stopama, dužim periodom otplate, kao i grace periodom. Takođe, izdavane su i Garancije za robne kredite, zaključene sa vladama država, gdje su uslovi kredita bili povoljni. Imajući u vidu navedeno, Vlada Crne Gore je vodila računa da prihvata kreditna zaduženja i izdaje Garancije za one projekte koji doprinose ukupnom ekonomskom razvoju Crne Gore.

U narednom periodu državne garancije će se izdavati samo za one projekte u oblasti infrastrukture, za koje se procijeni da su od posebnog interesa za razvoj Crne Gore, a za koje na finansijskom trzistu nije moguće naći povoljne izvore finansiranja bez izdavanja državne garancije.

U toku 2009. godine, zbog svjetske ekonomske krize, pojačala se aktivnost države na polju izdavanja garancija. U cilju poboljšanja ekonomske situacije, Vlada Crne Gore izdala je garancije za kredite koje su dodijeljeni komercijalnim bankama u Crnoj Gori, a koji služe za podršku projektima malih i srednjih preduzeća. Takođe, Vlada Crne Gore planirala je i izdavanje garancija za privredna društva, čiji je rad od sistemskog značaja za Crnu Goru.

Izdavanje Garancija, odnosno njena dinamika, zavisice od buduće ekonomske situacije u Crnoj Gori, odnosno svijetu, kao i od daljih potreba za ulaganjima u kapitalne infrastrukturne projekte. Vlada Crne Gore je, u prethodnom periodu, inicirala, u pregovorima sa MFI, i komercijalnim bankama, mogućnost zaključivanja kreditnih aranžmana, bez učešća državne garancije. Shodno tome, određene finansijske institucije (EBRD, IFC) zaključivale su kreditne aranžmane sa kompanijama u Crnoj Gori, bez izdavanja garancija od strane Vlade Crne Gore.

Namjera Vlade Crne Gore je da u što većoj mjeri razvije oblik saradnje kroz privatno javno partnerstvo, kao neposrednu saradnju između MFI i krajnjih korisnika, kako bi se smanjilo izdavanje garancija od strane države. Nadamo se da će, poboljšanjem ekonomske situacije u CG, zbog kojeg je došlo do usporavanja ovih vidova saradnje, smanjiti zahtjeve za izdavanjem garancija.

U pogledu subvencija, generalna tendencija jeste smanjivanje izdataka po ovom osnovu, izuzev u onim slucajevima kada svi parametri ukazu da je takva subvencija ekonomski opravdana.

23. Molimo vas da naznačite šta smatrate glavnim prioritetima u oblastima makroekonomske politike i strukturne/mikroekonomske reforme?

Osnovni makroekonomski prioriteti u narednim godinama predstavlja poštovanje Mastroitskih fiskalnih kriterijuma:

- javni dug ispod 60% BDP,
- maksimalni budžetski deficit 3% BDP

Napominjemo da su ciljevi postavljeni u srednjoročnom okviru javne potrošnje puno strožiji i ambiciozniji a odnose se na uspostavljanje izbalansiranog budžeta do 2010. godine, kao i smanjenje ukupnog javnog duga.-

Uzevši u obzir da je Crna Gora eurizovana ekonomija, poseban akcenat je na mjerama fiskalne politike Osnovni ciljevi fiskalne politike u srednjem roku, koji polaze od pozitivnih očekivanja za naredne fiskalne godine, su:

- Unapređenje transparentnosti i kontrole trošenja javnih resursa – potpuna integracija državnih fondova, nastavak implementacije kapitalnog i programskog budžeta, početak implementacije srednjoročnog okvira budžetske potrošnje, izmjena zakonske regulative koja se tiče interne finansijske kontrole
- Smanjenje fiskalnog opterećenja na ekonomiju i domaćinstva – nastavak poreskih reformi na smanjenju stope poreza na dohodak i stopa obaveznih socijalnih doprinosa, ukidanje naknade za puteve i naknade za korišćenje građevinskog zemljišta, subvencije domaćinstvima i MSP za utrošenu električnu energiju
- Nastavak smanjenja «sive» ekonomije – pojačani naponi Poreske uprave i gore navedene poreske olakšice kao podsticajne mjere ka legalizovanju biznisa
- Funkcionisanje održivog sistema javnih finansija – relativno smanjenje tekuće potrošnje, uz povećanje kapitalnog budžeta, uravnotežen tekući budžet i smanjenje javnog duga. Uvažavajući realnost mogućeg negativnog razvoja događa u dijelu ekonomske aktivnosti u narednim godinama (scenario značajno nižih stopa ekonomskog rasta) i posljedičnog reflektovanja na javne finansije (smanjenje prihoda), posljednji od navedenih ciljeva (funkcionisanje održivog sistema javnih finansija) će podrazumijevati poštovanje mastroitskih fiskalnih kriterijuma, kroz:
 - značajnije smanjenje tekuće potrošnje,
 - odlaganje i usporavanje realizacije kapitalnih projekata kako bi se značajno smanjila kapitalna potrošnja,
 - zaduživanje za pokriće fiskalnog deficita.

U periodu 2010 – 2012. doći će do nastavka implementacije sljedećih fiskalnih i budžetskih reformi:

- Ograničavanje nivoa tekuće javne potrošnje. Krajnji cilj je smanjena uloga države u ekonomskom životu zemlje, što će omogućiti veću konkurentnost privatnog sektora uz povećanje zaposlenosti i rasta realnih zarada.
- Korišćenje pretpripravnih fondova EU – IPA fondovi u periodu 2010-2013, pri čemu su Crnoj Gori kao potencijalnom kandidatu dostupna sredstva prve dvije komponente – Podrška tranziciji i jačanju institucija i Regionalna i prekogranična saradnja.
- Implementacija srednjoročnog budžetskog okvira - Pretpostavka za koncipiranje i primjenu srednjoročnog budžetskog okvira je reforma procesa pripreme i planiranja budžeta i uvođenje finansijskih limita (plafona) za budžetske korisnike u višegodišnjem periodu. Budžetske aroprijacije za višegodišnji period će se bazirati na strateškim dokumentima Vlade i pojedinih resornih Ministarstava u skladu sa fiskalnim okvirom ukupne javne potrošnje. Na taj način se uvodi metod "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta (za razliku od dosadašnjeg metoda "odozdo na gore"). Implementacija podrazumijeva uspostavljanje limita u srednjoročnom periodu u kumulativnom iznosu, po ekonomskoj klasifikaciji, i po budžetskim korisnicima dok će detaljan pregled troškova biti preciziran godišnjim zakonima o budžetu. Ključna prednost uvođenja srednjoročnog

budžetskog okvira ogleda se u stabilnijoj i održivoj fiskalnoj politici, većem kapacitetu za regulisanje budućih budžetskih efekata/rezultata i poboljšanoj mogućnosti Vlade da izvrši alokaciju resursa u sklopu programa i organizacionih jedinica, u skladu sa svojom politikom i prioritetima.

- Uz smanjenje nivoa tekuće javne i budžetske potrošnje, u srednjem roku obezbijediće se sredstva za nastavak implementacije Kapitalnog budžeta CG - Nastavak implementacije Kapitalnog budžeta CG na nivou od najmanje 3% BDP-a godišnje u periodu 2010-2012. Planira se formiranje baze podataka o svim projektima, koji su povezani sa budžetom. Time bi se postigla adekvatna analiza fiskalnih rizika, kao i poboljšao proces donošenja odluka kod izbora prioriteta. Usvajanje novog zakona o koncesijama i privatno javnom partnerstvu će biti značajan regulatorni okvir za upravljanje dijelom investicija.
- Potpuna implementacija programskog budžeta - Kod implementacije programskog budžeta u Crnoj Gori zastupljen je model Budžetskog programa koji predstavlja glavnu aktivnost (program) ili grupu aktivnosti (potprogrami) koji se realizuje preko potrošačkih jedinica. Uvedena su dva nivoa primjene programskog budžeta koji se iskazuju preko programa i potprograma. Reformom programskog budžeta uvodi se logična programske klasifikacije za cjelokupan budžet, kao i priprema IT sistema za monitoring i izvršenje budžeta prema programskoj strukturi. Postepeni prelazak sa linijskog na programski budžet implementira se od 2005. godine. Potpuna implementacija programskog budžeta, koja uključuje indikatore i potpunu primjenu metoda "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta, predviđa se u srednjem roku.

Osnovne strukturne reforme koje će se implementirati u srednjem roku su sljedeće:

- Nastavak procesa privatizacije
- Eliminisanje biznis barijera
- Unapređenje saobraćajne infrastrukture
- Izmjena zakonske regulative na tržištu rada
- Korišćenje pretpripravnih fondova EU

Politika budžetske potrošnje u narednom periodu mora da računa na smanjene prilive sredstava u budžet, kao i nekoliko dodatnih faktora:

- Budžetski deficit mora biti u granicama Mاستriških kriterijuma- 3%
- Planira se postepeno uravnoteženje budžeta do 2012. godine
- Smanjena mogućnost zaduživanja
- Proces priključivanja EU traži izdvajanje značajnih sredstava za ove namjene, mada Crna Gora računa na korišćenje fondova pretpripravnih pomoći (IPA)
- Početak izgradnje autoputa Bar-Boljare zahtijeva izdvajanje značajnih sredstava kao dijela preuzetih obaveza
- Servisiranje spoljašnjeg i unutrašnjeg duga
- Socijalni program za zaštitu stanovništva najviše ugroženog posledicama globalne ekonomske krize;

Imajući sve ovo u vidu, potrebno je kontinuirano analizirati srednjoročnu fiskalnu održivost. Definisanje srednjoročnog cilja budžetske politike će pomoći usaglašavanju konkurentnih potreba za budžetskim sredstvima. Ekonomska i fiskalna politika će se u ovom periodu fokusirati na ublažavanje efekata ekonomske krize kako na realni sektor ekonomije tako i na sektor stanovništva. Osim toga, Crna Gora kao potencijalni kandidat za ulazak u EU, ima za cilj jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta, usklađivanje njenih propisa sa propisima Evropske Unije, razvoj građanskog društva, unaprijeđenje regionalne i prekogranične saradnje,

Osnovni makroekonomski prioriteti u narednim godinama predstavlja poštovanje Mاستriških fiskalnih kriterijuma:

- javni dug ispod 60% BDP,
- maksimalni deficit 3% BDP

Napominjemo da su ciljevi postavljeni u srednjoročnom okviru javne potrošnje puno strožiji i ambiciozniji, a odnose se na uspostavljanje izbalansiranog budžeta do 2010. godine, kao i smanjenje ukupnog javnog duga.

Uzevši u obzir da je Crna Gora eurizovana ekonomija, poseban akcenat je na mjerama fiskalne politike. Osnovni ciljevi fiskalne politike u srednjem roku, koji polaze od pozitivnih očekivanja za naredne fiskalne godine, su:

- Unapređenje transparentnosti i kontrole trošenja javnih resursa – potpuna integracija državnih fondova, nastavak implementacije kapitalnog i programskog budžeta, početak implementacije srednjoročnog okvira budžetske potrošnje, izmjena zakonske regulative koja se tiče interne finansijske kontrole
- Smanjenje fiskalnog opterećenja na ekonomiju i domaćinstva – nastavak poreskih reformi na smanjenju stope poreza na dohodak i stopa obaveznih socijalnih doprinosa, ukidanje naknade za puteve i naknade za korišćenje građevinskog zemljišta, subvencije domaćinstvima i MSP za utrošenu električnu energiju
- Nastavak smanjenja «sive» ekonomije – pojačani naponi Poreske uprave i gore navedene poreske olakšice kao podsticajne mjere ka legalizovanju biznisa
- Funkcionisanje održivog sistema javnih finansija – relativno smanjenje tekuće potrošnje, uz povećanje kapitalnog budžeta, uravnotežen tekući budžet i smanjenje javnog duga. Uvažavajući realnost mogućeg negativnog razvoja događa u dijelu ekonomske aktivnosti u narednim godinama (scenario značajno nižih stopa ekonomskog rasta) i posljedičnog reflektovanja na javne finansije (smanjenje prihoda), posljednji od navedenih ciljeva (funkcionisanje održivog sistema javnih finansija) će podrazumijevati poštovanje mastritskih fiskalnih kriterijuma, kroz:
 - značajnije smanjenje tekuće potrošnje,
 - odlaganje i usporavanje realizacije kapitalnih projekata kako bi se značajno smanjila kapitalna potrošnja,
 - zaduživanje za pokriće fiskalnog deficita.

U periodu 2010-2012 doći će do nastavka implementacije sljedećih fiskalnih i budžetskih reformi:

- Ograničavanje nivoa tekuće javne potrošnje. Krajnji cilj je smanjena uloga države u ekonomskom životu zemlje, što će omogućiti veću konkurentnost privatnog sektora uz povećanje zaposlenosti i rasta realnih zarada.
- Korišćenje pretprijetnih fondova EU – IPA fondovi u periodu 2010-2013, pri čemu su Crnoj Gori kao potencijalnom kandidatu dostupna sredstva prve dvije komponente – Podrška tranziciji i jačanju institucija i Regionalna i prekogranična saradnja.
- Implementacija srednjoročnog budžetskog okvira - Pretpostavka za koncipiranje i primjenu srednjoročnog budžetskog okvira je reforma procesa pripreme i planiranja budžeta i uvođenje finansijskih limita (plafona) za budžetske korisnike u višegodišnjem periodu. Budžetske aroprijacije za višegodišnji period će se bazirati na strateškim dokumentima Vlade i pojedinih resornih Ministarstava u skladu sa fiskalnim okvirom ukupne javne potrošnje. Na taj način se uvodi metod "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta (za razliku od dosadašnjeg metoda "odozdo na gore"). Implementacija podrazumijeva uspostavljanje limita u srednjoročnom periodu u kumulativnom iznosu, po ekonomskoj klasifikaciji, i po budžetskim korisnicima dok će detaljan pregled troškova biti preciziran godišnjim zakonima o budžetu. Ključna prednost uvođenja srednjoročnog budžetskog okvira ogleda se u stabilnijoj i održivoj fiskalnoj politici, većem kapacitetu za regulisanje budućih budžetskih efekata/rezultata i poboljšanoj mogućnosti Vlade da izvrši alokaciju resursa u sklopu programa i organizacionih jedinica, u skladu sa svojom politikom i prioritetima.
- Uz smanjenje nivoa tekuće javne i budžetske potrošnje, u srednjem roku obezbijediće se sredstva za nastavak implementacije Kapitalnog budžeta CG - Nastavak implementacije Kapitalnog budžeta CG na nivou od najmanje 3% BDP-a godišnje u periodu 2010-2012. Planira se formiranje baze podataka o svim projektima, koji su povezani sa budžetom. Time bi se postigla adekvatna analiza fiskalnih rizika, kao i poboljšao proces donošenja odluka kod izbora prioriteta. Usvajanje novog zakona o koncesijama i privatno javnom partnerstvu će biti značajan regulatorni okvir za upravljanje dijelom investicija.
- Potpuna implementacija programskog budžeta - Kod implementacije programskog budžeta u Crnoj Gori zastupljen je model Budžetskog programa koji predstavlja glavnu aktivnost (program) ili grupu aktivnosti (potprogrami) koji se realizuje preko potrošačkih jedinica. Uvedena su dva nivoa primjene programskog budžeta koji se iskazuju preko programa i

potprograma. Reformom programskog budžeta uvodi se logična programske klasifikacije za cjelokupan budžet, kao i priprema IT sistema za monitoring i izvršenje budžeta prema programskoj strukturi. Postepeni prelazak sa linijskog na programski budžet implementira se od 2005. godine. Potpuna implementacija programskog budžeta, koja uključuje indikatore i potpunu primjenu metoda "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta, predviđa se u srednjem roku.

Osnovne strukturne reforme koje će se implementirati u srednjem roku su sljedeće:

- Nastavak procesa privatizacije
- Eliminisanje biznis barijera
- Unapređenje saobraćajne infrastrukture
- Izmjena zakonske regulative na tržištu rada
- Korišćenje pretpristupnih fondova EU

Politika budžetske potrošnje u narednom periodu mora da računa na smanjene prilive sredstava u budžet, kao i nekoliko dodatnih faktora:

- Budžetski deficit mora biti u granicama Mastroških kriterijuma- 3%
- Planira se postepeno uravnoteženje budžeta do 2012. godine
- Smanjena mogućnost zaduživanja
- Proces priključivanja EU traži izdvajanje značajnih sredstava za ove namjene , mada Crna Gora računa na korišćenje fondova pretpristupne pomoći (IPA)
- Početak izgradnje autoputa Bar-Boljare zahtijeva izdvajanje značajnih sredstava kao dijela preuzetih obaveza
- Servisiranje spoljašnjeg i unutrašnjeg duga
- Socijalni program za zaštitu stanovništva najviše ugroženog posledicama globalne ekonomske krize;

Imajući sve ovo u vidu, potrebno je kontinuirano analizirati srednjoročnu fiskalnu održivost. Definisane srednjoročne ciljeve budžetske politike će pomoći usaglašavanju konkurentnih potreba za budžetskim sredstvima. Ekonomska i fiskalna politika će se u ovom periodu fokusirati na ublažavanje efekata ekonomske krize kako na realni sektor ekonomije tako i na sektor stanovništva. Osim toga, Crna Gora kao potencijalni kandidat za ulazak u EU, ima za cilj jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta, usklađivanje njenih propisa sa propisima Evropske Unije, razvoj građanskog društva, unaprijeđenje regionalne i prekogranične saradnje,

Prema najnovijim projekcijama Ministarstva finansija, realni rast crnogorske ekonomije u 2009. godini iznosiće -4 %, zbog toga što negativni makroekonomski i fiskalni trendovi iz prve polovine godine ne mogu biti amortizovani očekivanim pozitivnim trendovima u drugoj polovini godine. Naime, i pored pozitivnih efekata ljetnje turističke sezone, očekivanog oporavka bankarskog sektora, kao i dokapitalizacije i djelimične privatizacije EPCG, nastavlja se pad industrijske proizvodnje, značajan pad uvoza (pad trgovinske razmjene sa inostranstvom od skoro 40 % je značajan indikator pada ekonomske aktivnosti), stagnacija u sektoru trgovine i visoka nelikvidnost realnog sektora. Za drugu polovinu godine se predviđa dalje, ali blaže smanjenje privredne aktivnosti, uslijed činjenice da je došlo do izvjesnog usporavanja rasta ekonomije već u četvrtom kvartalu 2008. godine, i da je tokom ove godine prerađivačka industrija već doživjela značajan pad, a finansijski sektor i trgovina stagnaciju i pad aktivnosti. Sa druge strane, neizvjestan je dalji rast poljoprivrede, javne potrošnje i rast u sektoru saobraćaja. Za 2010. godinu se ne očekuje značajniji oporavak ekonomije jer smatramo da ne postoji ekonomska osnova koja bi dovela do bržeg održivog rasta ekonomije i time budžetskih prihoda, tako se za 2010. godinu predviđa blagi oporavak realnog BDP-a od najviše 1 %.

24. Kako se tokom vremena mijenjala sektorska struktura privrede (izražena kao vrijednost dodata BDP-u i kao zaposlenost)? U kojim je sektorima došlo do najdinamičnijeg rasta i/ili otvaranja novih radnih mjesta?

Proces tranzicije i transformacije privrede uslovio je promjene u sektorskoj strukturi privrede. Pritom je u evidentno jačanje učešća sektora iz uslužnih djelatnosti na račun proizvodnih sektora (poljoprivreda, lov i šumarstvo, vađenje ruda i kamena, prerađivačka industrija sa podsektorom proizvodnja osnovnih metala i standardnih metalnih proizvoda, proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom) .

Raspoloživi podaci o strukturi bruto dodate vrijednosti (učešće u ukupnom BDP-u) ukazuju da je povećano učešće trgovine na veliko i trgovine na malo sa 11,3% u 2001. na 12,0% u 2007.godini, hotela i restorana sa 2,2% na 3,3%, finansijskog posredovanja sa 2,3% na 3,8%, aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanjem i poslovnim aktivnostima sa 11,8% na 12,8%.

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Bruto dodata vrijednost 2001-2007.godina

Djelatnost	2001.		2002.		2003.		2004.		2005.		2006.		2007.	
	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)	Vrijednost u 000 €	Učešće u ukupnom BDP(%)
1. Poljoprivreda, lov i šumarstvo	139 897	10.8	148 372	10.9	149 245	9.9	154 178	9.2	158 468	8.8	177 021	8.2	193 051	6.9
2. Ribarstvo	120	0.0	230	0.0	484	0.0	476	0.0	483	0.0	1 165	0.1	918	0.0
3. Vađenje ruda i kamena	24 658	1.9	29 935	2.2	28 556	1.9	25 921	1.6	26 049	1.4	28 603	1.3	31 511	1.1
4. Prerađivačka industrija	149 708	11.7	141 497	10.4	132 265	8.7	145 771	8.8	148 686	8.2	164 695	7.7	193 056	6.9
6. Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	69 147	5.3	72 884	5.4	87 565	5.8	95 357	5.7	85 821	4.7	88 496	4.1	83 769	3.0
7. Građevinarstvo	45 482	3.5	42 457	3.6	43 514	2.9	49 758	3.0	54 192	3.0	76 039	3.5	95 700	3.4
8. Trgovina na veliko i trgovina na malo	146 827	11.3	160 085	11.8	165 175	10.9	170 237	10.2	190 124	10.5	237 872	11.1	337 018	12.0
9. Hoteli i restorani	28 570	2.2	31 887	2.3	35 422	2.3	49 424	3.0	53 785	3.0	64 078	3.0	91 454	3.3
10. Saobraćaj, skladištenje i veze	156 444	12.1	145 769	10.7	146 735	9.7	163 031	9.8	171 327	9.4	208 270	9.7	282 629	10.1
11. Finansijsko posredovanje	29 828	2.3	32 538	2.4	34 400	2.3	38 998	2.3	43 854	2.4	64 977	3.0	106 675	3.8
12. Aktivnosti u vezi s nekretninama,	153 408	11.8	162 940	12.0	183 857	12.2	207 834	12.4	210 961	11.6	245 146	11.4	360 098	12.8

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

iznajmljivanje i poslovne aktivnosti														
13. Državna uprava i obrana, obavezno socijalno osiguranje	91 268	7.0	102 819	7.6	116 708	7.7	130 858	7.8	166 421	9.2	174 277	8.1	247 263	8.8
14. obrazovanje	51 238	4.0	55 965	4.1	61 558	4.1	71 569	4.3	76 938	4.2	87 545	4.1	102 300	3.6
15. zdravstveni i socijalni rad	50 221	3.9	50 759	3.7	62 924	4.2	70 715	4.2	82 155	4.5	84 615	3.9	86 845	3.1
16. Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	36 901	2.8	36 442	2.7	43 842	2.9	48 705	2.9	52 602	2.9	54 136	2.6	59 609	2.1
17. Privatna domaćinstva sa zaposlenim licima	5	0.0	-	0.0	7	0.0	10	0.0	-	0.0	-	0.0	-	0.0
18. Usluge finansijkog posredovanja indirektnomjere ne FISIM	-1 885	-0.1	-2 700	-0.2	-2 119	-0.1	-1 353	-0.1	-1 842	-0.1	-4 118	-0.2	-10 231	-0.4
Bruto dodata vrijednost (bazične cijene)	1 171 837	90.5	1 218 879	89.6	1 290 138	85.4	1 421 489	85.1	1 520 024	83.7	1 752 817	81.6	2 261 665	80.5
Porezi na proizvode – subvencije na proizvode	123 273	9.5	141 474	10.4	219 290	14.6	248 294	14.9	294 970	16.3	396 181	18.4	546 283	19.5
Bruto domaći proizvod (tržišne cijene)	1 295 110	100.0	1 360 353	100.0	1 510 128	100.0	1 669 783	100.0	1 814 994	100.0	2 148 998	100.0	2 807 948	100.0

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Pokazatelji iz tabele Nominalni rast bruto dodate vrijednosti po djelatnostima, koja slijedi, ukazuju na dinamična kretanja upravo u oblastima čije je učešće u sektorskoj strukturi privrede povećano.

Nominalni rast bruto dodate vrijednosti po djelatnostima

- prethodna godina = 100

KD/Nace Rev 1.		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
A	Agriculture, hunting and forestry	116.3	106.1	100.6	103.3	102.8	111.7	109.1
B	Fishing	94.8	191.4	210.4	98.3	101.5	241.2	78.8
C	Mining and quarrying	88.3	121.4	95.4	90.8	100.5	109.8	110.2
D	Manufacturing	151.4	94.5	93.5	110.2	102.0	110.8	117.2
E	Electricity, gas and water supply	118.6	105.4	120.1	108.9	90.0	103.1	94.7
F	Construction	109.8	108.7	88.0	114.3	108.9	140.3	125.9
G	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods	107.8	109.0	103.2	103.1	111.7	125.1	141.7
H	Hotels and restaurants	107.4	111.6	111.1	139.5	108.8	119.1	142.7
I	Transport, storage and communication	155.3	93.2	100.7	111.1	105.1	121.6	135.7
J	Financial intermediation	87.8	109.1	105.7	113.4	112.5	148.2	164.2
K	Real estate, renting and business activities	123.8	106.2	112.8	113.0	101.5	116.2	146.9
L	Public administration and defence; compulsory social security	105.3	112.7	113.5	112.1	127.2	104.7	141.9
M	Education	109.7	109.2	110.0	116.3	107.5	113.8	116.9
N	Health and social work	124.9	101.1	124.0	112.4	116.2	103.0	102.6
O	Other community, social and personal activities	138.3	98.8	120.3	111.1	108.0	102.9	110.1
P	Private households with employed persons	100.0	-	-	142.9	-	-	-
	FISIM	121.2	143.3	78.5	63.9	136.1	63.8	136.1
	Gross value added (basic prices)	121.2	104.0	105.8	110.2	106.9	115.3	129.0

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

	Taxes on products less subsidies on products	124.9	114.8	155.5	112.9	118.8	134.3	137.9
	GROSS DOMESTIC PRODUCT (market prices	121.5	105.0	111.0	110.6	108.7	118.4	130.7

Izvor: MONSTAT

Promjene u sektorskoj strukturi privrede i dinamika rasta po sektorima iskazana stopama rasta bruto dodate vrijednosti u korelaciji su sa promjenama broja zaposlenih po sektorima. Pokazatelji iz tabele Broj zaposlenih po sektorima, koja slijedi, ukazuju da je povećan broj zaposlenih u sektorima građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, hoteli i restorani, finansijsko posredovanje, aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanjem i poslovnim aktivnostima.

Broj zaposlenih po sektorima

Nace Rev 1.		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A	Agriculture, hunting and forestry	2 870	2 877	2 857	2 909	2 926	2 786	2 607	2 586	2 651
B	Fishing	62	63	62	63	64	98	115	112	129
C	Mining and quarrying	4 492	4 503	4 471	4 553	4 578	4 079	4 159	3 753	3 721
D	Manufacturing	25 779	25 843	25 658	26 130	26 286	25 971	26 065	25 697	24 335
E	Electricity, gas and water supply	5 388	5 401	5 362	5 461	5 491	5 496	5 627	5 594	6 042
F	Construction	6 746	6 762	6 714	6 838	6 879	7 563	6 853	6 647	8 831
G	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods	23 648	23 707	23 536	23 970	24 101	23 789	29 602	30 750	31 854
H	Hotels and restaurants	9 381	9 405	9 337	9 509	9 562	11 110	10 928	11 307	14 641
I	Transport, storage and communication	13 878	13 912	13 813	14 067	14 145	13 745	12 133	11 358	12 798
J	Financial intermediation	3 264	3 272	3 248	3 308	3 316	3 014	3 114	3 143	3 476
K	Real estate, renting and business activities	4 608	4 620	4 568	4 671	4 699	5 067	5 905	5 354	5 631

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

L	Public administration and defence; compulsory social security	9 160	9 183	9 117	9 285	9 337	9 524	10 345	17 575 ²	18 643
M	Education	12 850	12 882	12 789	13 025	13 098	12 974	12 846	12 687	12 892
N	Health and social work	11 385	11 414	11 332	11 540	11 605	11 200	12 012	12 004	12 356
O	Other community, social and personal activities	7253	7268	7230	7350	7392	7924	8489	7841	8221
	Total	140 762	141 112	140 100	142 679	143 479	144 340	150 800	156 408	166 221

Izvor: MONSTAT

Ponuđena faktografija omogućava potpuniju elaboraciju promjena u privrednoj strukturi po sektorima i dinamici sektorskih promjena.

² Uključena vojska i policija

25. Kakva su bila kretanja po pitanju veličine preduzeća? Molimo vas da opišete glavne prepreke rastu i otvaranju novih radnih mjesta kod lokalnih privrednih društava)? (vidjeti takođe poglavlje 20 – Preduzetnička i industrijska politika)

Glavne prepreke rastu i otvaranju novih radnih mjesta kod lokalnih privrednih društava su:

- dozvole za obavljanje djelatnosti-licence,
- urbanistički planovi , tj. nedostatak urbanističkih planova i
- komunalne takse .

a) Dozvole za rad

Praksa u radu organa lokalne uprave ukazuje na to da se postupak za izdavanje odobrenja za obavljanje djelatnosti vrši od strane opštinskih komisija, koje obrazuje starješina organa (u pojedinim slučajevima predsjednik opštine) iako za to nema osnova u propisima. Naime, odredbama Zakona o opštem upravnom postupku, službeno lice koje vodi postupak, ocjenjuje koje činjenice treba utvrditi i određuje izvođenje dokaza. Ukoliko je za utvrđivanje neke činjenice ili okolnosti potrebno neposredno opažanje, službeno lice koje vodi postupak, izvršiće uviđaj (čl.188), a kada je potrebno stručno znanje kojim ne raspolaže stručno lice, izvršiće se dokaz vještačenjem (čl. 177).

U opštinama se od stranke se traži dostavljanje dokaza, koji nijesu zasnovani na propisima ili nijesu od uticaja na rješavanje upravne stvari. Dostava dokaza traži se i o činjenicama o kojima vodi evidenciju sam organ ili drugi organ, iako je, prema članu 127 st.3 i 128 st. 2 ZOUP-a, čl. 53 Zakona o državnoj upravi i tačke 2 Pravila postupanja organa države sa građanima, obaveza samog organa da po službenoj dužnosti pribave takve dokaze.

Na ovaj način se postupak komplikuje i značajno se povećavaju troškovi i rokovi izdavanja licenci.

b) Urbanistički planovi

Investitori najvećom biznis barijerom u Crnoj Gori smatraju nedovoljno uradjene urbanističke planove. U većini opština nijesu uradjeni detaljni urbanistički planovi i pored toga što je postojala zakonska obaveza da se to uradi.

Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata (Sl. list CG, br. 51/08) uvodi se nova generacija planskih dokumenata. Nova generacija planskih dokumenata, za svaku urbanističku parcelu, treba da sadrži tačne podatke o mjestu i načinu priključenja na sljedeće mreže: elektro-energetsku, vodovodnu, kanalizacionu (fekalnu i atmosfersku), telekomunikacionu, radiodifuznu i saobraćajnu. Na taj način će se izbjeći traženje dodatnih urbanističko-tehničkih uslova od strane javnih preduzeća i zaobići dobijanje saglasnosti na iste, jer će kontrolu, o ispunjenosti projektnih uslova, vršiti revizion komisija, koja će zajedno sa projektantom, snositi i odgovornost i za eventualne propuste u obavljanju kontrole.

Iz ovoga proizilazi, da se investitor za dobijanje građevinske dozvole, za objekat planiran u okviru planske dokumentacije nove generacije, u startu oslobađa traženja i dobijanja uslova i saglasnosti na projektnu dokumentaciju za četiri oblasti:

- elektro,
- vodovod i kanalizacija,
- saobraćaj i
- telekomunikacija i radiodifuzija

Zakonom utvrđeni rok za donosenje novih urbanističkih planova istice u septembru 2009. godine.

c) Komunalne takse

Sistem komunalnih taksi uredjen je Zakonom o komunalnim taksama i naknadama (Sl. list RCG, br. 27/06). Ovim zakonom propisane su vrste prava, predmeta i usluga na koje lokalna

samouprava može uvesti lokalne komunalne takse. Svakodnevne su primjedbe privrednika da visina opštinskih komunalnih taksi predstavlja preveliko opterećenje na njihove finansijske resurse.

26. Opišite kretanja u pogledu nivoa (u % BDP-a), strukture, (vrsta i kvalitet investicija, ekonomski sektor) i izvora (javni/privatni) bruto investicija u osnovna sredstva u posljednjih nekoliko godina. Molimo vas da naznačite udio koji se odnosi na investicije u infrastrukturu, uključujući promjene na putevima, željeznici i telefonskim linijama. Molimo vas da posebno naznačite rashode za istraživanja i razvoj (R&D). Molimo vas da date sintetizovanu ocjenu kvaliteta glavne infrastrukture (saobraćaj, telekomunikacije, energija), naznačavajući oblasti u kojima je značajnija potreba za investicijama.

Bruto investicije u osnovna sredstva

Bruto investicije u osnovna sredstva od 2000.godine, kada su iznosile 179.821 hilj.€, imaju izrazit trend rasta. Iste su u periodu 2001-2007.godine rasle po prosječnoj godišnjoj stopi od 21,0 %, tako da su u 2007.godini iznosile 683.573 hilj.€. Istovremeno, sa rastom nivoa bruto investicija raslo je i njihovo učešće u bruto domaćem proizvodu, što se vidi iz tabele:

Bruto investicije u osnovna sredstva

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
- u 000 €	179 821	226 683	198 916	200 830	286 072	326 329	469 811	683 573
- učešće u BDP-u (%)	16.9	17.5	14.6	13.3	17.1	18.0	21.9	24.3

Bruto investicije u osnovna sredstva u 2006.godini iznosile su 469.811 hilj.€, od čega se na investicije pravnih lica odnosi 406.233 hilj.€, a na investicije fizičkih lica 63.578 hilj.€. U 2007.godini, bruto investicije u osnovna sredstva iznosile su 683.573 hilj.€, od čega se na investicije pravnih lica odnosi 583.270 hilj.€, a na investicije fizičkih lica 100.303 hilj.€. Investicije fizičkih lica obuhvataju ulaganja u stambenu gradnju građana, individualnu poljoprivredu, preduzetnike i slobodna zanimanja.

Bruto investicije u osnovna sredstva po djelatnosti investitora³

	Djelatnosti investitora	2006.		2007.		Index 2007/2006.
		- u 000 €	Struktura u %	- u 000 €	Struktura u %	
	Ukupno	469 811	100	683 573	100	145.50
1.	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	8 389	1.79	9 965	1.46	118.79
2.	Ribarstvo	2	0.00	5	0.00	250.00
3.	Vađenje ruda i kamena	11 065	2.36	15 958	2.33	144.22
4.	Prerađivačka industrija	28 003	5.96	54 003	7.90	192.85
5.	Proizvodnja električne energije gasa i vode	21 688	4.62	28 318	4.14	130.57
6.	Građevinarstvo	11 453	2.44	22 903	3.35	199.97
7.	Trgovina na veliko i malo	37 648	8.01	117 263	17.15	311.47

¹ Podaci izvedeni na osnovu strukture ostvarenih investicija u osnovna sredstva po tehničkoj strukturi i djelatnosti investitora (Statistički godišnjak Crne Gore 2007 i Statistički godišnjak Crne Gore 2008).

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

8.	Hoteli i restorani	131 832	28.06	129 731	18.98	98.41
9.	Saobraćaj, skladištenje i veze	96 750	20.59	138 137	20.21	142.78
10.	Finansijsko posredovanje	21 546	4.59	23 659	3.46	109.81
11.	Poslovi nekretninama ^s	19 671	4.19	22 151	3.24	112.61
12.	Državna uprava i socijalno osiguranje	59 690	12.71	98 742	14.45	165.42
13.	Obrazovanje	12 448	2.65	6 281	0.92	50.46
14.	Zdravstvo i socijalni rad	4 687	1.00	7 927	1.16	169.13
15.	Druge komunalne, društvene i lične usluge	4 938	1.05	8 531	1.25	172.76

Bruto investicije u osnovna sredstva u 2007. u odnosu na 2006.godinu veće su za 45,5%. Najveći dio ukupnih investicija i u 2006. i u 2007.godini odnosi se na djelatnost hoteli i restorani (28,6%, odnosno 18,98%) i djelatnost saobraćaj, skladištenje i veze (20,59%, odnosno 20,21%).

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Bruto investicije u osnovna sredstva – struktura izvora finansiranja^{*}

		Ukupno	2006.					2007.				
			Sopstvena sredstva	Udružena sredstva	Finansijski krediti	Sredstva državnih organa i organa lokalne samouprave	Ukupno	Sopstvena sredstva	Udružena sredstva	Finansijski krediti	Sredstva državnih organa i organa lokalne samouprave	
	Ukupno	100.0	38.5	3.0	47.5	11.0	100.0	51.3	4.3	33.9	10.5	
1.	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	100.0	99.9	-	0.1	-	100.0	93.6	-	1.1	5.3	
2.	Ribarstvo	100.0	-	-	-	-	100.0	100.0	-	-	-	
3.	Vađenje ruda i kamena	100.0	50.3	-	49.7	-	100.0	30.3	-	69.7	-	
4.	Prerađivačka industrija	100.0	71.7	8.4	19.9	-	100.0	72.0	1.0	26.6	0.4	
5.	Proizvodnja električne energije gasa i vode	100.0	60.7	1.9	36.3	1.1	100.0	84.4	-	10.8	4.8	
6.	Građevinarstvo	100.0	74.1	1.3	24.6	-	100.0	72.6	0.1	27.3	-	
7.	Trgovina na veliko i malo	100.0	66.8	0.7	32.5	-	100.0	49.3	3.4	47.3	-	
8.	Hoteli i restorani	100.0	4.2	-	95.8	-	100.0	16.2	14.5	69.3	-	
9.	Saobraćaj skladištenje i veze	100.0	43.0	-	56.9	0.1	100.0	65.3	-	33.2	1.5	
10.	Finansijsko posredovanje	100.0	98.5	-	0.2	1.3	100.0	99.2	-	0.8	-	
11.	Poslovi s nekretninama	100.0	23.0	50.2	26.6	0.2	100.0	58.7	13.9	27.2	0.2	
12.	Državna uprava i socijalno osiguranje	100.0	20.8	0.2	1.4	77.6	100.0	36.3	1.8	0.6	61.3	
13.	Obrazovanje	100.0	85.6	0.8	0.6	13.0	100.0	64.4	5.8	1.4	28.4	
14.	Zdravstvo i socijalni rad	100.0	77.3	9.9	0.3	12.5	100.0	73.4	2.9	4.5	19.2	
15.	Druge komunalne, društvene i lične usluge	100.0	56.3	2.5	6.6	34.6	100.0	60.8	7.2	19.5	12.5	

^{*}/ Podaci izvedeni na osnovu ostvarenih investicija u osnovna sredstva po izvorima finansiranja i djelatnosti investitora (Statistički godišnjak Crne Gore 2007 i Statistički godišnjak Crne Gore 2008).

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

U 2006.godini, u strukturi izvora finansiranja investicija sopstvena sredstva su iznosila 38,5%, a finansijski krediti 47,5%. U 2007.godini došlo je do povećanja učešća sopstvenih sredstava (učešće 51,3%), a smanjenja učešća finansijskih kredita (učešće 33,9%). Kod djelatnosti hoteli i restorani pretežan dio sredstava za investicije obezbijeden je iz finansijskih kredita (u 2006. godini 95,8%, a u 2007. 69,3%). U djelatnosti saobraćaj, skladištenje i veze u 2006.godini učešće sopstvenih sredstava iznosilo je 43,0%, a finansijskih kredita 56,9%, a u 2007.godini je povećano učešće sopstvenih sredstava (učešće 65,3%), a smanjeno učešće kredita (učešće 33,2%).

Bruto investicije u osnovna sredstva – tehnička struktura^{*/}

	Djelatnosti investitora	2006.					2007.				
		- u 000 €	Struktura				- u 000 €	struktura			
			Ukupno	Građevinski radovi	Oprema sa montažom	Ostalo		Ukupno	Građevinski radovi	Oprema sa montažom	Ostalo
	Ukupno	469 811	100.0	65.4	29.8	4.8	683 573	100.0	54.1	36.1	9.8
1.	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	8 389	100.0	30.1	49.1	20.8	9 965	100.0	33.9	32.3	33.8
2.	Ribarstvo	2	100.0	-	100.0	-	5	100.0	-	100.0	-
3.	Vađenje ruda i kamena	11 065	100.0	24.4	66.9	9.0	15 958	100.0	38.5	60.4	1.1
4.	Prerađivačka industrija	28 003	100.0	17.5	81.9	0.6	54 003	100.0	36.9	60.3	2.8
5.	Proizvodnja električne energije gasa i vode	21 688	100.0	44.5	54.7	0.8	28 318	100.0	19.7	79.8	0.5
6.	Građevinarstvo	11 453	100.0	2.3	95.7	2.0	22 903	100.0	18.4	67.5	14.1
7.	Trgovina na veliko i malo	37 648	100.0	54.0	27.2	18.8	117 263	100.0	54.3	32.1	13.6
8.	Hoteli i restorani	131 832	100.0	90.0	8.0	2.0	129 731	100.0	83.8	10.0	6.2
9.	Saobraćaj skladištenje i veze	96 750	100.0	59.5	34.7	5.8	138 137	100.0	34.6	47.5	17.8
10.	Finansijsko posredovanje	21 546	100.0	42.8	46.2	11.0	23 659	100.0	23.4	57.6	19.0
11.	Poslovi s nekretninama	19 671	100.0	87.7	12.2	0.1	22 151	100.0	75.8	16.6	7.6
12.	Državna uprava i socijalno osiguranje	59 690	100.0	84.8	13.1	2.1	98 742	100.0	82.9	14.1	3.0
13.	Obrazovanje	12 448	100.0	86.3	13.1	0.6	6 281	100.0	26.4	67.2	6.4
14.	Zdravstvo i socijalni rad	4 687	100.0	34.4	65.6	-	7 927	100.0	27.2	72.5	0.3

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

15.	Druge komunalne, društvene i lične usluge	4 938	100.0	27.9	70.0	2.1	8 531	100.0	27.4	68.6	4.0
-----	--	-------	-------	------	------	-----	-------	-------	------	------	-----

* / Podaci izvedeni na osnovu strukture ostvarenih investicija u osnovna sredstva po tehničkoj strukturi djelatnosti investitora (Statistički godišnjak Crne Gore 2007 i Statistički godišnjak Crne Gore 2008).

U 2006.godini, građevinski radovi činili su 65,4% investicija, a oprema sa montažom 29,8%, a u 2007.godini 54,1%, odnosno 36,1%. U djelatnosti saobraćaj, skladištenje i veze, u 2006.godini, 59,5% investicija odnosilo se na građevinske radove, a 34,7% na opremu sa montažom. U 2007.godini, povećano je učešće opreme sa montažom u ukupnim investicijama (učešće 47,5%), a smanjeno učešće građevinskih radova (učešće 34,6%).

Investicije u infrastrukturu

Saobraćaj, skladištenje i veze – ostvarene investicije u osnovna sredstva*

	Djelatnosti investitora	2006.		2007.		Index 2007/2006.
		- u 000 €	Struktura u %	- u 000 €	Struktura u %	
	Ukupno	96 750	100,0	138 137	100,0	142,8
1.	Kopneni saobraćaj i cjevovodni transport	42 570	44,0	58 985	42,7	138,5
2.	Vodeni saobraćaj	581	0,6	2 486	1,8	427,9
3.	Vazdušni saobraćaj	677	0,7	4 559	3,3	673,4
4.	Prateće aktivnosti i putničke agencije	25 348	26,2	13 813	10,0	54,5
5.	Poštanske aktivnosti i telekomunikacije	27 574	28,5	58 294	42,2	211,4

* Podaci izvedeni na osnovu strukture ostvarenih investicija u osnovna sredstva po tehničkoj strukturi i djelatnosti investitora (Statistički godišnjak Crne Gore 2007 i Statistički godišnjak Crne Gore 2008).

U strukturi ostvarenih investicija u djelatnosti saobraćaj, skladištenje i veze, najviše učestvuju investicije u kopneni saobraćaj i cjevovodni transport, kao i poštanske aktivnosti i telekomunikacije. Najveći rast investicija, u 2007. u odnosu na 2006.godinu, zabilježen je kod vodenog i vazdušnog saobraćaja.

Evidentno je da se u proteklih 15 godina (s izuzetkom par posljednjih) nedovoljno ulagalo u održavanje putne mreže zbog nedostatka finansijskih sredstava, a taj iznos se kretao od 2,5 miliona eura u 2003. godini do 10 miliona eura 2008. godine.

Za projekte realizovane po Programu eliminisanja kritičnih tačaka i Programu eliminisanja uskih grla na saobraćajnoj mreži Crne Gore od 2002 – 2008. godine, izdvojeno je:

- u 2002. god. 7.663.674,58 €
- u 2003. god. 7.320.480,11 €
- u 2004. god. 3.162.298,84 €
- u 2005 god. 9.402.475,16 €
- u 2006. god. 10.435.506,36 €
- u 2007. god. 56.556.586,32 €
- u 2008. god. 63.741.916,55 €

Rješavanje uskih grla je predviđeno izgradnjom trećih traka na primorju i zaobilaznica oko svih gradova, kao i izgradnja mosta na port Mileni u Ulcinju.

Za hitnu sanaciju željezničke infrastrukture Evropska banka za obnovu i razvoj odobrila je 15 mil.€. Trenutno se realizuje prva i druga tranša ovog kredita u iznosu od 11 mil.€, u okviru koje se izvode radovi na sanaciji tri klizišta, četiri tunela i šest kosina. Sredstava EBRD-a u ukupnom iznosu od 3 mil. €, takođe su iskorišćena i za rješavanje tehnoloških viškova u željezničkim kompanijama. Treća tranša ovog kredita u visini od 4 mil.€ iskroistiće se za rehabilitaciju tunela 182. "Ostrovica". Evropska investiciona banka odobrila je 34 mil.€ i u toku su pripreme za realizaciju prve tranše ovog kredita od 7 mil.€, koja je namijenjena za glavnu opravku – remont pruge na dionici Bjelo Polje - Kruševo – Mijatovo Kolo na dužini 16,5 km otvorene pruge, sa remontom staničnih kolosjeka u ukrnicama Kruševo i Mijatovo Kolo.

Remont i elektrifikacija pruge Nikšić-Podgorica se realizuje na osnovu ugovora sa Češkom Ekspornom bankom o finansiranju radova i troškova osiguranja u iznosu od 52,6 miliona eura. Za potpuni završetak svih radova na ovoj pruzi, neophodno je još oko 12 mil.€, koji nijesu bili predviđeni prvobitnim projektom. Dodatna sredstva bila bi namijenjena za uređenje putnih prelaza, tunela i staničnih objekata, klizišta i sl. Vlada je dala saglasnost za započinjanje procesa pregovora sa potencijalnim kreditorima oko dodatnog zaduženja Željezničke infrastrukture kod komercijalnih

banaka za pomenuti iznos. Započeti su pregovori sa EBRD, za finansiranje dodatnih radova na ovoj pruzi. Očekuje se da će zbog postojećih problema u realizaciji potpuni završetak radova, uključujući i predviđene dodatne radove biti prolongiran za novembar 2010. godine.

U sklopu realizacije projekta kandidovanog kroz predpristupne fondove EU IPA 2007, za prvu komponentu (Podrška sektoru transporta) imaćemo od septembra ove godine na raspolaganju je 1,2 mil. € , dok je za drugu komponentu (Izrada projektne dokumentacije za željezničku infrastrukturu) predviđeno 1 mil. €.

Iz sredstava IPA 2009 i IPA 2010 opredijeljenih za Crnu Goru, koja iznose 10 mil. €, kandidovani su takođe projekti vezani za rehabilitaciju dvije dionice željezničke pruge Vrbnica - Bar i to Trebaljevo - Kolašin i Mijatovo Kolo – Mojkovac, i u toku je priprema projektne dokumentacije za obje dionice, od strane odabrane kompanije IPSA Sarajevo.

Kompanija Željeznički prevoz Crne Gore je u proteklom periodu remontovala i modernizovala 10 putničkih vagona koje su u saobraćaj uključena tokom jula i avgusta 2009. Vrednost izvedenih radova iznosi 3,5 mil. eura.

Takođe, plan je da kompanija Željeznički prevoz Crne Gore AD kao član organizacije EUROFIMA na narednoj Skupštini akcionara te organizacije aplicira za kredit u iznosu od 15 mil. € u cilju nabavke 5 novih elektro-motornih garnitura.

Ulaganja u istraživanja i razvoj

Podaci o ulaganjima u istraživanja i razvoj su sadržani kao element stavke ostalo tehničke strukture bruto investicija u osnovna sredstva. Evidentno je pritom da se mogućnosti opšteg privrednog razvoja i razvoja po pojedinim sektorima oslanjaju na proces jačanja ulaganja u istraživanja prirodnog i drugog potencijala i razvojne projekte koji podrazumijevaju primjenu savršenijih tehnologija, unapređenje tehnoloških procesa i drugih rješenja. U tom smislu, mogućnosti razvoja i unapređenja poslovanja, definišu se u okviru studija opravdanosti i strategija razvoja.

Sredinom marta 2009. godine Vlada Crne Gore formirala je Tendersku komisiju, čime su zvanično otpočele aktivnosti vezane za pripremu tenderske dokumentacije za privatizaciju pojedinih djelova željezničkog sistema. Plan je da se do kraja godine objavi tender za privatizaciju teretnog saobraćaja tj. kompanije "MONTECARGO" dok će kompanija koja se bavi prevozom putnika i održavanjem vozniha sredstava u proces privatizacije krenuti nakon finansijske stabilizacije i definisanja nivoa naknada od starne države za obavljanje prevoza putnika kao prevoza od javnog interesa. S tim u vezi završena je *Studije opravdanosti nabavke potrebnog broja elektro-motornih garnitura za željeznički lokalni saobraćaj* u avgustu 2009. godine. Studija predviđa nabavku 10 novih elektro-motornih garnitura u naredne četiri godine i njihovo uključivanje u sistem prevoza putnika u lokalnom saobraćaju.

Crna Gora i Bosna i Hercegovina potpisali su marta 2008. godine Memorandum o zajedničkim aktivnostima na izradi projektne studijske dokumentacije, za povezivanje Crne Gore i Bosne i Hercegovine, željezničkom prugom Nikšić - Čapljina. S tim u vezi započete su aktivnosti na realizaciji aktivnosti predviđenih pomenutim Memorandumom, tako da je u toku izrada Studije izvodljivosti za izgradnju pomenute pruge od strane izabrane konsultanske kuće, čiju izradu finansira Evropska komisija kroz CARDS program. Završetak studije očekuje se početkom 2011. godine dok bi izgradnja mogla otpočeti 2012. godine, i trajala bi od četiri do pet godina.

Memorandumom o razumijevanju između Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija Crne Gore, Ministarstva za ekonomski razvoj Republike Italije i Ministarstva za infrastrukturu Republike Srbije, koji je potpisan 16. jula 2009. godine, predviđena je izrada Studije o tehničko-ekonomskoj izvodljivosti rekonstrukcije željezničke pruge Beograd – Bar. Zadatak ove studije je definisanje radovi, potrebna sredstva i aktivnosti koje treba sprovesti u cilju unapređenja bezbednosti i kvaliteta saobraćaja na pruzi Bar – Beograd. Sredstva za finansiranje studije obezbjedili su Ministarstvo ekonomskog razvoja Republike Italije u vrijednosti od 1.000.000 eura, i Vlade Crne Gore i Republike Srbije u ukupnom iznosu od 400.000 €.

Opšta ocjena kvaliteta osnovne infrastrukture i planirane investicije

Mreža saobraćajne infrastrukture, u svim vidovima saobraćaja, u suštini obezbjeđuje dobru saobraćajnu povezanost prostora Crne Gore.

Međutim, specifičnosti reljefa Crne Gore i ograničene mogućnosti ulaganja u objekte kapitalne saobraćajne infrastrukture u minulim godinama, usloveli su stanje u kojem, naročito objekti drumske i željezničke infrastrukture u određenoj mjeri čine ograničenje dinamičnijeg ukupnog privrednog razvoja.

Polazeći od toga, Vlada Crne Gore u okviru kapitalnog budžeta, kreditnih aranžmana sa međunarodnim finansijskim institucijama i kroz razne oblike privatno-javnog partnerstva čini napore da revitalizuje i rehabilituje postojeću putnu infrastrukturu i započne ili planira izgradnju modernih saobraćajnica.

Putnu mrežu u Crnoj Gori čine magistralni i regionalni putevi u dužini 1.860 km i lokalni putevi u dužini od 4.270,10 km (2.516,23 km je sa asfaltnim kolovoznim zastorom ili 58,94% a preostali dio u dužini od 1.753,87 km odnosno 41,06% je sa makadamskim ili zemljanim kolovoznim zastorom). Zbog specifičnog reljefa, u okviru putne mreže izgrađeno je 312 mostova i 136 tunela. Gustina državnim magistralnih i regionalnih puteva je 13 km/100 km², a ukupna, sa lokalnim putevima, 44,39 km/100 km².

Za dalji razvoj putne infrastrukture neophodno je izgraditi autoputeve, budući da Crna Gora nema izgrađenu visokostandardnu mrežu ovog tipa saobraćajnica.

Projekat izgradnje autoputa Bar- Boljare, predstavlja najznačajniji infrastrukturni projekat u Crnoj Gori. Autoput od Bara do Boljara povezuje Primorje sa Sjeverom države, sve do granice sa Srbijom i vezom sa Centralnom Evropom. Daljim razvojem Luke Bar i crnogorskih željeznica stvara se ambijent koji će doprinijeti da autoput postane dio modernog inter-modalnog koridora i faktor integracije Sjevernog dijela Crne Gore sa Centralnim i Južnim regionom.

Finansiranje pomenutog autoputa zasniva se na javno privatnom partnerstvu države i na međunarodnom tenderu je odabran izvođač sa kojim je zaključen koncesioni ugovor na iznos 2,770 milijardi eura. Pripremni radovi na prvoj dionici započeće već u oktobru mjesecu 2009. godine, tako da bi se već u proljeće 2010. godine moglo otpočeti sa izgradnjom autoputa.

Usvojen je Detaljni prostorni plan, generalni projekti i Studija izvodljivosti za dva autoputa u Crnoj Gori, Bar-Boljare i Jadransko-Jonski autoput.

Drugi autoput koji je takođe od strateškog značaja za Crnu Goru i čija se izgradnja planira je Jadransko-Jonski autoput (JJA). Trasa JJA od Trsta do Kalamate duga je 1500 km, prolazi kroz 7 država Jadransko-Jonske inicijative - Italiju, Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Albaniju i Grčku, koje su zainteresovane za realizaciju ovog projekta. Planirana dužina trase JJA koja prolazi kroz Crnu Goru iznosi oko 95 km .

Izrađen je generalni projekat JJA, radi se na izradi Detaljnog prostornog plana, a u najskorije vrijeme biće raspisan tender za izradu Idejnog projekta Jadransko-Jonskog autoputa. Procjenjena vrijednost projekta je oko 5 mil. €, a za 2010. godinu potrebno je obezbijediti sredstva u visini od 1 mil. €.

Planirana mreža autoputeva, će se pored ukrštanja sa većim brojem postojećih i planiranih primarnih saobraćajnica i međusobno povezati, čime će se omogućiti dobra unutrašnja povezanost u Crnoj Gori, kao i sa zemljama regiona i EU.

Za projektovanje i izgradnju autoputeva, primjenjivaće se TEM standardi (Trans European, North-South Motorways).

Polazeći od prihvaćenih ciljeva i opredjeljenja iz Prostornog plana i Strategije razvoja saobraćaja, primjenom više kriterijumske analize utvrđeni su prioriteta u razvoju državnih puteva u narednom desetogodišnjem periodu, pri čemu se vodilo računa o visini raspoloživih sredstava u Budžetu, mogućnostima privlačenja privatnog kapitala, kao i finansijskoj održivosti projekta, na osnovu čega su utvrđeni prioritetni putni pravci, koji će se u sljedećem planskom periodu izgraditi, rekonstruisati, proširiti ili poboljšati:

Naziv dionice	Dužina /km/
---------------	-------------

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Magistralni put Risan – Vilusi – Nikšić – Šavnik – Tunel Ivica – Žabljak	56.50
Magistralni put Vilusi-Petrovići-Vračenovići	20.00
Magistralni put Mijakovići-Vrulja- Pavino polje- Slijepač Most	54.00
Obilaznica Nikšića ukupna dionica do Šipačna	6.00
Magistralni put Šćepan Polje-Plužine-rekonstrukcija sanacija kosina,izrada galerija,izolacije tunelarekonstrukcija kolovoza	25.00
Izgradnja magistralnog puta Podgorica-Božaj	21.00
Rekonstrukcija magistralnog puta Pljevlja-Gradac	25.00
Izgradnja magistralnog puta Šula - granica sa BiH l=6 km	6.00
Rekonstrukcija puta Mojkovac-Đurđevića Tara	46.00
Izgradnja regionalnog puta Boan-Gornja Bukovica	13.00

U cilju povezivanja primorskog i kontinentalnog turističkog područja i integracije sjevernog, srednjeg i južnog regiona Crne Gore, započelo se sa izgradnjom savremenog magistralnog puta Risan-Nikšić-Žabljak. Izgradnja se vrši kroz više faza, biće završena u prvoj polovini 2010. godine, a model finansiranja ovih projekata je finansiranje od strane izvođača na duži vremenski period.

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija je u cilju unapređenja putne infrastrukture, daljeg kontinuiranog rješavanja pitanja uskih grla na putnoj mreži magistralnih i regionalnih puteva, kao i usljed povećane frekvencije vozila na crnogorskim putevima, povećanja protočnosti, stepena bezbjednosti i sigurnosti odvijanja saobraćaja, pripremlilo Program rekonstrukcije raskrsnica na državnim putevima Crne Gore.

Predmetnim Programom utvrđena je rekonstrukcija 10 najznačajnijih raskrsnica, njihova dinamika realizacije, kao i okvir potrebnih finansijskih sredstava, koja će biti obezbjeđena Budžetom. Predračunska vrijednost za izradu projektne dokumentacije je cca 560.000 €, a za izvođenje radova je cca 4.420.000 €, tj. ukupno cca 4.980.000 € .

Željezničku mrežu čine tri pruge (Bar-Vrbnica, Podgorica-Nikšić i Podgorica-Tuzi) ukupne dužine 248,6 km otvorene pruge i 79 staničnih kolosjeka, i od velikog su značaja za povezivanje regiona, kao i povezanost Crne Gore sa državama okruženja.

Kvalitet Željezničke infrastrukture je zadovoljavajući, ako se uzme u obzir (pruga Vrbnica-Bar) da se radi o jednoj od najtežih pruga za održavanje i eksploataciju u Evropi, od čije ukupne dužine, 40% čine objekti (107 mostova, 106 tunela, 371 propusta) , veliki broj krivina radijusa 300m sa maksimalnim dozvoljenim nagibima od 25%.

Kako će se planiranim ulaganjima u željezničku infrastrukturu, pokriti kompletan potez Vrbnica-Kolašin (pod uslovom da se planirani IPA projekti uspešno realizuju), prioritet bi predstavljao remont pruge na putnom pravcu od Kolašina do Podgorice, sa kompletnom sanacijom mostova, tunela i kosina kao i opravke elektrovnih postrojenja.

Infrastrukturni objekti u oblasti **vazdušnog saobraćaja** (pristanišne zgrade i drugi objekti logističke podrške) su u znatnoj mjeri prilagođeni potrebama većeg obima prometa i kvaliteta usluga, što će uz jačanje flote omogućiti da vazdušni saobraćaj u većoj mjeri utiče na mogućnosti saobraćajne povezanosti Crne Gore.

U Crnoj Gori postoje dva aerodroma koja su osposobljena za odvijanje putničkog saobraćaja (Podgorici i Tivtu) kao i tri mala aerodroma (u Nikšiću, Beranama i Žabljaku) koji se ne koriste za javni prevoz u vazdušnom saobraćaju.

Vrlo dinamičan progres u implementaciji najnovijih tehničkih i tehnoloških dostignuća u oblasti **telekomunikacija** omogućava dobru povezanost unutar prostora Crne Gore i komunikaciju sa spoljnjim svijetom, što u cjelini omogućava da oblast telekomunikacija u sve većoj mjeri postaje razvojni input.

U oblasti telekomunikacija izvršena je potpuna digitalizacija. Najveći dio glavne infrastrukture nalazi se u vlasništvu Crnogorskog telekom-a (T-Com & T-Mobile).

Značajna potreba za investicijama se nalazi u polju široko-pojasnog pristupa (broadband access) i to putem fiksnog i mobilnog pristupa, a izrada Strategije razvoja broadband servisa sa akcionim planom je planirana za I kvartal 2010 godine. U tom dokumentu treba da bude opis aktivnosti u infrastrukturnom dijelu na teritoriji CG kod svih operatora elektronskih komunikacija.

Pored ovog dijela telekomunikacija, Zakonom o prelasku sa analogne na digitalne radio-difuzne sisteme (Digital switch over) koji se nalazi u radnoj verziji kao prednacrt zakona, takođe će biti novih investicija za cjelokupnu teritoriju Crne Gore.

Velike mogućnosti za razvoj **pomorskog saobraćaja** uglavnom se vežu za aktivnost Luke Bar i njenu povezanost sa željezničkim sistemom kao značajnim faktorom regionalne privrede komunikacije. Aktivnosti na restrukturiranju i privatizaciji određenih organizacionih funkcija u Luci treba da doprinese većem iskorišćavanju njenih kapaciteta i objektivnih mogućnosti razvoja. Orijentacija na jačanje nautičkog turizma uslovljava je i aktivnosti na proširenju i osavremenjavanju postojećih i izgradnju novih marina sa servisima za velike jahte i plovila platežno sposobnije klijentele. Mogućnosti obnavljanja pomorske flote pozicionirane su u okviru ograničenih mogućnosti za kapitalna ulaganja i kretanja na svjetskom tržištu.

Elektroenergetski sistem Crne Gore raspolaže sa kapacitetima za proizvodnju električne energije ukupne instalisane snage 868 MW, od čega se 76% odnosi na hidroelektrane (HE »Perućica«, HE »Piva« i sedam malih hidroelektrana), a 24% na Termoelektranu Pljevlja. Ukupna projektovana godišnja proizvodnja na pragu elektrana je oko 3.000 GWh, što nije dovoljno za podmirivanje ukupnih potreba za električnom energijom (nedostaje oko 1/3 potrebnih količina). U toku su aktivnosti na rekonstrukciji i modernizaciji elektrana, čime će se stvoriti uslovi za optimizaciju postojećeg proizvodnog sistema i povećanje njihove snage, a time i ukupne godišnje proizvodnje električne energije. Istovremeno, sprovode se aktivnosti na stvaranju uslova za izgradnju novih proizvodnih elektroenergetskih objekata (HE »Morača«, HE »Komarnica«, male hidroelektrane, vjetroelektrane).

Prenosnu mrežu čine 254 km 400 KV dalekovoda, 200 km 220 KV dalekovoda i 657 km 110 KV dalekovoda, a distributivnu mrežu 1.150 km 35 KV voda, 4.230 km 10 KV voda i 14.000 km 0,4 KV voda. Stanje distributivne elektroenergetske mreže nije zadovoljavajuće, posebno na Sjeveru Crne Gore, tako da je prisutan problem sigurnog i kvalitetnog napajanja svih potrošača.

U toku je realizacija niza projekata obnove i proširenja prenosne i distributivne elektro-energetske mreže. Posebno su značajne aktivnosti na izgradnji i obnavljanju regionalno važnih interkonekcija sa susjednim zemljama (izgradnja dalekova 400 KV Podgorica-Tirana, stvaranje uslova za realizaciju projekta izgradnje podvodnog visokonaponskog jednosmjernog kabla između elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije).

Proizvodnja uglja odvija se u Rudniku uglja Pljevlja na dva površinska kopa (Potrlica i Šumani I). Prosječna godišnja proizvodnja je oko 1,5 mil.tona , od čega se 90% koristi za proizvodnju električne energije u TE »Pljevlja«, a ostatak za široku potrošnju. U toku su aktivnosti na stvaranju uslova za početak eksploatacije uglja u Maočkom basenu. Procjenjuje se da je, na osnovu postojećih rezervi uglja u ovom basenu, moguće izgraditi termoelektranu snage oko 450 MW.

Prometom naftnih derivata u Crnoj Gori bave se preduzeća Jugopetrol AD – Kotor, Montenegro Bonus – Cetinje i Ina Crna Gora. Ukupan broj benzinskih stanica je 79. Jugopetrol AD – Kotor ima u vlasništvu skladišni kapacitet od 120.000 m³ u Baru, Lipcima i Bijelom Polju, dva avioservisa u Podgorici i Tivtu sa skladišnim kapacitetom od 8.000 m³ i tri jahting servisa (u Kotoru, Budvi i Herceg-Novom) sa ukupnim rezervoarskim kapacitetom od 190 m³. Skladišni kapaciteti koje koristi Montenegro Bonus iznose 52.500 m³ (u Baru, Lipcima i Bijelom Polju).

27. Opišite inicijative koje su pokrenute kako bi se poboljšalo poslovno okruženje i navedite dosadašnje rezultate. Koje su glavne prepreke poslovanju? (vidjeti takođe poglavlje 16 - MSP)

Počev od 2002. godine, poslovni ambijent u Crnoj Gori značajno je poboljšan. Usvojen je set od preko 100 novih zakona koji su u dobroj mjeri usaglašeni sa standardima EU, i koji čine dobar okvir za uspostavljanje novog ekonomskog sistema u Crnoj Gori, a sprovedene su i značajne institucionalne reforme u ključnim sektorima kao što su: fiskalni sistem, finansijski sektori, platni promet, privatizacija, prestrukturiranje preduzeća itd.

Međutim, preduzetnici su i dalje suočeni sa otežanim procedurama u poslovnom okruženju.

Iz tog razloga, Vlada Crne Gore je 2007. godine usvojila Program eliminisanja biznis barijera za razvoj preduzetništva.

Ovaj Program je obuhvatio najznačajnije prepreke za razvoj biznisa koji uključuju: registraciju preduzeća, licence, insolventnost, svojinska prava, urbanizam i izgradnju objekata, poreske politike, spoljnu trgovinu, kreditnu politiku, tržišta rada, nelojalnu konkurenciju i sivu ekonomiju.

Utvrđujući prioritete, pripremljen je Operativni plan eliminisanja biznis barijera koji je Vlada Crne Gore usvojila 2008. godine kojim su utvrđene konkretne aktivnosti, nosioci i rokovi za realizaciju prioriteta aktivnosti.

Prioritetne aktivnosti su predviđale eliminisanje barijera u sljedećim oblastima: registracija preduzeća, licence, urbanizam i izgradnja objekata, tržište rada, svojinska prava i upis prava na nepokretnostima.

Postignuti su sljedeći rezultati:

1. REGISTRACIJA PREDUZECA

- Ministarstvo pravde je na prijedlog Privrednog suda usvojilo Izmjene i dopune Uputstva o radu Centralnog registra (Sl. list CG, br. 043/07) kojim su stvorene pravne pretpostavke za on-line registraciju preduzeća. Ipak, da bi on line registracija bila potpuno moguća potrebno je da se steknu uslovi za punu implementaciju Zakona o elektronskom potpisu kroz uspostavljanje certifikacionog tijela ovlaštenog da vrši ovjeru certifikacionog dokumenta.
- Implementacija Zakona o objedinjenoj registraciji i sistemu izvještavanja o obračunu i naplati poreza i doprinosa (Sl. list CG, br. 29/05) i primjena modela za objedinjenu naplatu poreza i doprinosa, čija se puna implementacija očekuje od 01. septembra 2010. godine, treba da doprinese pojednostavljenju registracije i naplate poreza i doprinosa, smanjenju troškova administracije kao i unapređenju transparentnosti poreskog sistema. U cilju implementacije navedenog modela, Ministarstvo finansija je donijelo dva pravilnika i to: Pravilnik o obliku i sadržini jedinstvene prijave za registraciju poreskih obveznika, obveznika doprinosa i osiguranika u Centralni registar (Sl. list CG, br. 45/08) i Pravilnik o obliku, sadržini, načinu popunjavanja i dostavljanja jedinstvenog obrasca o obračunatom porezu na dohodak fizičkih lica i doprinosima za obavezno socijalno osiguranje (Sl. list CG, br. 45/08).

2. LICENCE

- Usvojeni su Zakon o unutrašnjoj trgovini (Sl. list CG, br. 49/08), i Zakon o zanatstvu kojima je procedura otpočinjanja biznisa u sektorima trgovine i zanatstva znatno pojednostavljena. Naime, preduzeća koja počinju obavljanje trgovačke i zanatske djelatnosti u radnjama nijesu obavezna da od opštinskog organa uprave traže dozvolu za rad. Trgovac i zanatlija su dužni da o početku obavljanja djelatnosti podnese prijavu nadležnom inspekcijском organu i opštinskom organu uprave nadležnom za poslove privrede za potrebe evidencije, najmanje 8 dana prije početka rada. Na taj način, ukida se dosadašnja praksa kojom je za obavljanje ovih djelatnosti bilo neophodno odobrenje za rad koje je izdavao organ lokalne samouprave. Poslovni prostori u kojima se obavljaju djelatnosti moraju ispunjavati

minimalne tehničke uslove, ali opštinska inspekcija više nema pravo da provjerava ispunjenost ovih uslova, već to čini nadležna inspekcija tokom svojih redovnih kontrola.

- Donijeta je odluka da se procedura dobijanja licenci pojednostavi u drugim oblastima i naredne aktivnosti će biti usmjerene na sektor turizma.

3. URBANIZAM I IZGRADNJA OBJEKATA

- Zakonom o uredjenju prostora i izgradnji objekata izvršena je kodifikacija ove oblasti jer su njime stavljeni van snage Zakon o planiranju i uredjenju prostora, Zakon o građevinskom zemljištu, Zakon o izgradnji objekata i Zakon o urbanističkoj i građevinskoj inspekciji. Ovakav pristup je privatnom sektoru znatno olaksao snalazenje i razumijevanje propisa.
- U cilju otklanjanja biznis barijera najvažnije novine u odnosu na važeće propise iz predmetne oblasti, tiču se pojednostavljenja i skraćivanja upravne procedure kada je u pitanju revizija tehničke dokumentacije i dobijanje građevinske i upotrebne dozvole. Sada investitor sam određuje vršioca revizije tehničke dokumentacije, sprovođenjem jednog upravnog postupka dobija građevinsku dozvolu u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva i sprovođenjem jednog upravnog postupka izdaje mu se upotrebna dozvola u roku od 7 dana od dana prijema izvještaja da je objekat podoban za upotrebu.
- Povećana su prava, ali i obaveze i odgovornosti jedinica lokalne samouprave budući da su sada nadležni za izdavanje dozvola za objekte do 3000m² umjesto dosadašnjih 1000m².
- U cilju veće transparentnosti zakonom je utvrđena obaveza da se svi podaci o urbanističkim planovima i parcelama i izdatim građevinskim i upotrebnim dozvolama moraju se naci na sajtu nadležnog organa u roku od 7 dana od dana donosenja.
- Ovim zakonom ukinuta je naknada za korišćenje građevinskog zemljišta (od januara 2009.) čime je će privreda rasterećena za oko 23 miliona € obaveza po ovom osnovu (koliko su iznosili prihodi opština po ovom osnovu u 2008. godini), odnosno oko 0,75% BDP-a.

4. TRZISTE RADA

- Novi Zakon o radu koji je stupio na snagu u avgustu 2008. godine je pojednostavio procedure zapošljavanja i otpuštanja radnika. Ugovor o radu na određeno vrijeme, zaključuje se na vrijeme cijje je trajanje unaprijed određeno i za razliku od ranijeg zakonskog rješenja ne nabrajaju se slučajevi kada se može zaključiti ugovor o radu na određeno vrijeme. Mogućnost zaključivanja ugovora o radu na određeno vrijeme je u potpunosti prepušteno zaposlenom i poslodavcu i na taj način učinjena fleksibilnost, radi veće pokretljivosti radne snage i razbijanja monopola na radno mjesto.
- Institut javnog oglašavanja kao obavezan način za zasnivanje radnog odnosa nije utvrđen ovim Zakonom, za razliku od rješenja u ranijem zakonu. Predloženim rješenjem se daje mogućnost poslodavcu da ako ima potrebu za novim zapošljavanjem putem javnog oglasa, to može učiniti samostalno ili posredstvom Zavoda za zapošljavanje, odnosno druge institucije koja se bavi posredovanjem u zapošljavanju.
- Utvrđena je mogućnost izmjene ugovorenih uslova rada što se postiže Aneksom ugovora o radu (čl.40 do 43 Predloga). Ponuda za izmjenu ugovorenih uslova rada dostavlja se u pisanom obliku i ona mora da sadrži razloge za ponudu, rok u kojem druga strana treba da se izjasni o ponudi za zaključivanje Aneksa ugovora, kao i pravne posljedice koje mogu da nastanu odbijanjem ponude. Ako se ponudjena strana ne izjasni u ostavljenom roku, smatraće se da je odbio ponudu za zaključivanje Aneksa ugovora. Ako ponudjena strana prihvati ponudu za zaključivanje Aneksa, on postaje sastavni dio ugovora o radu (čl. 40 i 41 Predloga).
- Ukinuta je obaveza plaćanja socijalnih doprinosa na otpremnine radnika. Tom mjerom se želi pomoći restrukturiranje kompanija, kao i obezbijediti potencijalno veće otpremnine.

5. POREZI

- Značajno su smanjene fiskalne obaveze iz i na zarade zaposlenih

Stope doprinosa u 2009. će iznositi:

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Vrsta doprinosa	Obveznik plaćanja		Ukupno
	Osiguranik	Poslodavac	
Penzijsko i invalidsko osiguranje	12 %	8,5 %	20,5 %
Zdravstveno osiguranje	5 %	5,5 %	10,5 %
Osiguranje od nezaposlenosti	0.5 %	0.5 %	1.0 %
Ukupno:	17,5 %	14,5 %	32 %

Stope doprinosa u 2010 će iznositi:

Vrsta doprinosa	Obveznik plaćanja		Ukupno
	Osiguranik	Poslodavac	
Penzijsko i invalidsko osiguranje	12 %	8 %	20 %
Zdravstveno osiguranje	4 %	5 %	9 %
Osiguranje od nezaposlenosti	0.5 %	0.5 %	1.0 %
Ukupno:	16.50 %	13.50 %	30 %

- Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje ukinuta je obaveza plaćanja doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje na prihode od povremenih samostalnih djelatnosti (ugovor o djelu, autorski honorari i dr.), ako je sticalac tih prihoda osiguran po drugom osnovu.

28. Trgovina:

a) Molimo vas da navedete podatke o glavnim trgovinskim partnerima (i za uvoz i za izvoz robe namijenjene trgovini) i cjelokupnu strukturu trgovine prema sektorima.

Podaci o glavnim trgovinskim partnerima Crne Gore dati su u sledećoj tabeli :

Prikaz crnogorskog izvoza po zemljama u hiljadama EUR

	Indeks	% od ukupnog izvoza

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Naziv zemlje	2007	2008	I-VI 2008	I-VI 2009	2008-2007	I-VI 2009 I-VI 2008	2007	2008	I-VI 2008	I-VI 2009
UKUPNO	487 119	433 158	225 639	128 841	89	57.1	100.0	100.0	100.0	100.0
Evropska unija	319 594	265 311	142 990	74 451	83	52.1	65.6	61.3	63.4	57.8
CEFTA	159 962	158 778	78 053	51 728	99	66.3	32.8	36.7	34.6	40.2
Ostale zemlje	7 564	9 069	4 595	2 662	120	57.9	1.6	2.1	2.0	2.1
<u>Evropska unija</u>	319 594	265 311	142 990	74 451	83	52.1	65.6	61.3	63.4	57.8
Austrija	1 280	1 538	236	623	120	263.6	0.3	0.4	0.1	0.5
Belgija	537	138	119	42	26	35.2	0.1	0.0	0.1	0.0
Bugarska	434	122	86	39	28	45.8	0.1	0.0	0.0	0.0
Kipar	751	140	119	230	19	193.1	0.2	0.0	0.1	0.2
Češka	2 836	4 425	3 270	996	156	30.5	0.6	1.0	1.5	0.8
Danska	5	11	10	0	205	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Estonija	0	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Finska	0	1 801	650	101		15.5	0.0	0.4	0.3	0.1
Francuska	190	286	105	322	150	308.1	0.0	0.1	0.1	0.3
Njemačka	9 188	16 218	3 763	3 468	177	92.2	1.9	3.7	1.7	2.7
Grčka	60 457	53 225	45 079	30 882	88	68.5	12.4	12.3	20.0	24.0
Mađarska	63 338	9 248	3 462	7 060	15	203.9	13.0	2.1	1.5	5.5
Irska	355	0	0		0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Italija	145 286	130 563	56 883	17 125	90	30.1	29.8	30.1	25.2	13.3
Litvanija	69	22	22	2	32	8.4	0.0	0.0	0.0	0.0
Letonija	7	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Luksemburg	3	6	0	6	215	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Malta	1	0	0	77	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
Holandija	2 815	3 890	2 250	1 760	138	78.2	0.6	0.9	1.0	1.4
Poljska	1	129	67	112		168.1	0.0	0.0	0.0	0.1
Portugalija	3	0	0	0	6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Rumunija	119	995	345	412	836	119.2	0.0	0.2	0.2	0.3
Slovačka	256	389	223	246	152	110.4	0.1	0.1	0.1	0.2
Slovenija	28 556	37 355	24 131	9 801	131	40.6	5.9	8.6	10.7	7.6
Španija	204	86	48	91	42	187.6	0.0	0.0	0.0	0.1
Švedska	117	771	405	217	658	53.7	0.0	0.2	0.2	0.2

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Velika Britanija	2 784	3 952	1 718	838	142	48.8	0.6	0.9	0.8	0.7
<u>CEFTA</u>	159 962	158 778	78 053	51 728	99	66.3	32.8	36.7	34.6	40.2
Albanija	11 578	5 907	3 251	2 694	51	82.9	2.4	1.4	1.4	2.1
BiH	26 022	22 089	10 931	8 401	85	76.9	5.3	5.1	4.8	6.5
Rep.Makedonija	794	902	384	618	114	160.9	0.2	0.2	0.2	0.5
Hrvatska	10 987	6 620	3 763	1 877	60	49.9	2.3	1.5	1.7	1.5
Moldavija	0	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Srbija	106 726	107 811	52 478	32 072	101	61.1	21.9	24.9	23.3	24.9
UMNIK Kosovo	3 855	15 450	7 247	6 066	401	83.7	0.8	3.6	3.2	4.7
Ostale zemlje	7 564	9 069	4 595	2 662	120	57.9	1.6	2.1	2.0	2.1
Švajcarska	814	1 774	1 557	118	218	7.6	0.2	0.4	0.7	0.1
Turska	1 065	305	115	29	29	24.9	0.2	0.1	0.1	0.0
SAD	1 769	889	132	163	50	123.5	0.4	0.2	0.1	0.1
Kina	62	152	106	0	246	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
Ruska federacija	585	1 041	348	648	178	186.4	0.1	0.2	0.2	0.5
Ostale zemlje	3 278	4 907	2 338	1 705	150	72.9	0.7	1.1	1.0	1.3

Izvor: MONSTAT

Iz prikazanih tabela može se vidjeti da Crna Gora ima dosta razvijenu saradnju sa svim zemljama, a najvažniji trgovinski partneri kada je izvoz u pitanju su : Italija, Srbija, Grčka, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Mađarska, Hrvatska...

Prikaz crnogorskog uvoza po zemljama u hiljadama EUR

Naziv zemalja					Indeksi				% od ukupnog uvoza	
	2007	2008	I-VI 2008	I-VI 2009	2008 2007	I-VI 2009 I-VI 2008	2007	2008	I-VI 2008	I-VI 2009
UKUPNO	2 072 481	2 527 151	1 245 445	766 834	122	61.6	100.0	100.0	100.0	100.0
Europska unija	856 694	1 039 792	507 581	293 101	121	57.7	41.3	41.1	40.8	38.2
CEFTA	992 607	1 227 203	612 598	408 707	124	66.7	47.9	48.6	49.2	53.3
Ostale zemlje	223 180	260 156	125 263	65 026	117	51.9	10.8	10.3	10.1	8.5
<u>Europska unija</u>	856 694	1 039 792	507 581	293 101	121	57.7	41.3	41.1	40.8	38.2
Austrija	75 715	105 053	47 364	33 829	139	71.4	3.7	4.2	3.8	4.4
Belgija	6 707	8 940	4 951	2 022	133	40.8	0.3	0.4	0.4	0.3
Bugarska	10 238	11 915	5 499	3 171	116	57.7	0.5	0.5	0.4	0.4
Kipar	3 051	2 000	1 193	554	66	46.4	0.2	0.1	0.1	0.1
Češka	30 131	29 800	12 572	7 326	99	58.3	1.5	1.2	1.0	1.0

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Danska	1 552	2 184	1 299	893	141	68.7	0.1	0.1	0.1	0.1
Estonija	36	14	14	7	38	50.4	0.0	0.0	0.0	0.0
Finska	2 740	1 867	1 354	500	68	37.0	0.1	0.1	0.1	0.1
Francuska	13 531	25 175	16 194	4 984	186	30.8	0.7	1.0	1.3	0.7
Njemačka	95 987	136 849	63 450	30 951	143	48.8	4.6	5.4	5.1	4.0
Grčka	122 829	185 455	88 609	44 221	151	49.9	5.9	7.3	7.1	5.8
Mađarska	48 578	54 710	29 434	14 906	113	50.6	2.3	2.2	2.4	1.9
Irska	66 162	808	26 663	4 526	122		0.0	0.0	0.0	0.6
Italija	163 687	193 195	102 126	51 873	118	50.8	7.9	7.6	8.2	6.8
Litvanija	7	346	40	72		180.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Letonija	93	271	94	88	293	92.7	0.0	0.0	0.0	0.0
Luksemburg	742	746	328	490	101	149.5	0.0	0.0	0.0	0.1
Malta	263	742	144	1	282		0.0	0.0	0.0	0.0
Holandija	22 477	28 951	12 348	13 938	129	112.9	1.1	1.2	1.0	1.8
Poljska	19 290	11 835	5 875	4 212	61	71.7	0.9	0.5	0.5	0.6
Portugalija	320	61	39	12	19	30.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Rumunija	15 311	21 191	6 895	7 406	138	107.4	0.7	0.8	0.6	1.0
Slovačka	5 392	5 860	3 383	1 643	109	48.6	0.3	0.2	0.3	0.2
Slovenija	149 019	161 297	82 858	55 746	108	67.3	7.2	6.4	6.7	7.3
Španija	17 270	19 472	8 516	6 695	113	78.6	0.8	0.8	0.7	0.9
Švedska	40 381	25 411	9 690	897	63	9.3	2.0	1.0	0.8	0.1
Velika Britanija	10 685	5 644	3 043	2 137	53	70.2	0.5	0.2	0.2	0.3
<u>CEFTA</u>	992 607	1 227 203	612 598	408 707	124	6.672	47.9	48.6	49.5	53.3
Albanija	12 894	20 324	10 471	11 359	158	108.5	0.6	0.8	0.8	1.5
BiH	117 166	164 810	88 755	47 903	141	54.0	5.7	6.5	7.1	6.3
Rep.Makedonija	22 342	29 878	14 588	9 983	134	68.4	1.1	1.2	1.2	1.3
Hrvatska	13 3610	169 665	83 705	59 631	127	71.2	6.5	6.7	6.7	7.8
Moldavija	6	26	1	21	424		0.0	0.0	0.0	0.0
Srbija	705 041	839 179	413 495	279 003	119	67.5	34.0	33.2	33.2	36.4
UMNIK Kosovo	1 547	3 321	1 583	807	215	51.0	0.1	0.1	0.1	0.1
Ostale zemlje	223 180	260 156	125 263	65 026	117	51.9	10.8	10.3	10.1	8.5
Švajcarska	110 801	120 519	68 055	30 717	109	45.1	5.4	4.8	5.5	4.0
Turska	17 793	28 905	11 528	8 678	162	75.3	0.9	1.1	0.9	1.1

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

SAD	19 552	31 964	10 008	1 943	163	19.41	0.9	1.3	0.8	0.3
Kina	25 850	36 765	18 169	9 880	142	54.4	1.3	1.5	1.5	1.3
Ruska federacija	9 836	3 042	1 806	964	31	53.4	0.5	0.1	0.1	0.1
Ostale zemlje	39 348	38 960	15 698	12 844	99	81.8	1.9	1.5	1.3	1.7

Izvor: MONSTAT

Crna Gora najviše uvozi sa tržišta sledećih zemalja: Srbije, Slovenije, Italije, Hrvatske, Grčke, Švajcarske, Austrije.

Posmatrano po godinama, 2007, 2008 i periodu I-VI 2009. godine spoljnotrgovinska razmjena ostvarivala se kako slijedi (gledano po sektoru poljoprivrede i industrije):

Prikaz crnogorskog izvoza po sektorima⁴ u hiljadama EUR

		2007		2008		I-VI 2009	
		'000 EUR	%	'000 EUR	%	'000 EUR	%
Ukupno	Ukupno	487 119	100.0	433 158	100.0	128 841	100.0
	Evropska unija	319 594	65.6	265 311	61.3	74 451	57.8
	% EU				61.3		57.8
Industrijski proizvodi	Ukupno	472 889	97.1	424 751	98.1	125 175	97.2
	Evropska unija	314 250	64.5	262 619	60.6	73 958	57.4
	% EU		66.5		61.8		59.1
Poljoprivredni proizvodi	Ukupno	5 872	1.2	8 151	1.9	1 574	1.2
	Evropska unija	1 066	0.2	2 636	0.6	268	0.2
	% EU		18.2		32.3		17.0
Ostalo	Ukupno	8 358	1.7	256	0.1	2 092	1.6
	Evropska unija	4 278	0.9	56	0.0	225	0.2
	% EU		51.2		21.9		10.8

Izvor: MONSTAT

Prikaz crnogorskog uvoza po sektorima u hiljadama EUR

		2007		2008		I-VI 2009	
		'000 EUR	%	'000 EUR	%	'000 EUR	%
Ukupno	Ukupno	2 072 480	100.0	2 527 151	100.0	766 834	100.0
	Evropska unija	856 694	41.3	1 039 792	41.1	293 101	38.2
	% EU		41.3		41.1		38.2
Industrijski proizvodi	Ukupno	1 915 327	92.4	2 466 032	97.6	688 170	89.7
	Evropska unija	809 634	39.1	1 018 354	40.3	250 116	32.6

⁴ Po NACE klasifikaciji (Classification of Economic Activities in the European Community)

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

	% EU		42.3		41.3		36.3
Poljoprivredni proizvodi	Ukupno	38 562	1.9	60 677	2.4	28 362	3.7
	Evropska unija	19 774	1.0	21 376	0.8	9 911	1.3
	%EU		51.3		35.2		34.9
Ostalo	Ukupno	118 591	5.7	442	0.0	50 302	6.6
	Evropska unija	27 286	1.3	62	0.0	33 074	4.3
	% EU		23.0		14.0		65.8

Izvor: MONSTAT

b) Kako se tokom vremena razvijala trgovinska integracija sa EU? Koji su glavni trgovinski partneri i proizvodi iz EU? Kakva je koncentrisanost glavnih izvoznih proizvoda na pojedinačna tržišta (dijelove tržišta) EU? U kom se smislu promijenila struktura izvoza? Postoje li pokazatelji o preusmjeravanju sa proizvoda čija se izrada zasniva na korišćenju velike količine resursa ili radne snage na proizvode zasnovane na kapitalu ili tehnologiji?

Evropska unija je tradicionalno najznačajniji spoljnotrgovinski partner Crne Gore. Učešće EU u ukupnom crnogorskom izvozu je u vrijednosti od 58% - 65,6%, dok je učešće u uvozu CG u rasponu od 38% - 41%. Iz gore navedenih podataka, može se zaključiti da je velika zavisnost Crne Gore od Evropske unije posebno kada je izvoz u pitanju, dok je Crna Gora takodje gledajući procentualno zavisna i od uvoza roba sa teritorije zemalja članica EU.

Među zemljama članicama Unije najznačajniji trgovinski partneri su: Italija, Njemačka, Grčka, Austrija, Slovenija, Madjarska....

Glavni izvozni proizvodi na tržišta zemalja članica EU su:

- obojeni metali, koji u ukupnom izvozu prema zemljama EU učestvuju (2007-78,8%; 2008-66,7%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009-73,76%);
- gvožđe i čelik (2007- 6,1%; 2008-12,25%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009-6%);
- mineralne rude i otpaci metala (2007-3,8%; 2008-4,4%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009-1,5%);
- nafta i naftni derivati (2007.-1,57%; 2008-3,47%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009-2,83%);
- pluta i drvo, namještaj i djelovi, proizvodi od plute i drveta (2007-1,14%; 2008-1,02%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009 -1,05%);
- odjeća, obuća, predivo, tkanine i tekstilni proizvodi (2007-0,18%; 2008-0,26%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009-0,63%);
- povrće i voće (2007- 0,95%; 2008- 1,32%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009- 0,35%);
- pića (2007- 0,56%; 2008- 0,82%; prema preliminarnim podacima za period januar-jun 2009 - 1,03%)...

U strukturi uvoza iz EU u Crnu Goru najznačajniji proizvodi su: drumska vozila koji u ukupnom uvozu iz zemalja EU učestvuju sa 15,1% , nafta i naftni derivati (14,8%), električne mašine, aparati i uređaji (5,18%), specijalne mašine za neke industrijske grane (4,4%), proizvodi od nemetalnih materijala (4,3%), odjeća, obuća, predivo, tkanine i tekstilni proizvodi (4,18%), industrijske mašine za opštu upotrebu (4,11%), meso i prerade od mesa (4,14%) ,električna energija (1,74%)...

Kao što je već navedeno strukturu izvoza uglavnom čine proizvodi koji sa svojih oko 80% učestvuju u ukupnom izvozu Crne Gore na tržišta zemalja članica EU, a to su:

- obojeni metali koji se najviše izvoze na tržišta Grčke, Mađarske, Italije i Slovenije, zatim
- gvožđe i čelik koji se izvoze najviše u Češku, Mađarsku, Italiju, Holandiju, Rumuniju, Sloveniju, Njemačku, kao i
- mineralne rude i otpaci koji se najviše izvoze na tržišta Mađarske, Italije i Slovenije.

Struktura izvoza se nije značajno mijenjala tokom 2007., 2008. i prve polovine 2009. godine.

Ako se analizira struktura crnogorskog izvoza prema zemljama članicama EU najveći izvoz ostvaruje se u: Italiju, Grčku, Mađarsku, Sloveniju ..

Tradicionalno najznačajniji izvozni partner Crne Gore je Italija gdje je evidentna koncentracija izvoza sledećih proizvoda: obojeni metali, gvožđe i čelik, mineralne rude i otpaci metala, pluta i drvo, sirova đubriva i minerali, povrće i voće, duvan i proizvodi od davana...

U Grčku se najviše izvozi obojeni metali, čak 99% ukupnog izvoza prema pomenutoj zemlji.

U Mađarsku se najviše izvozi: obojeni metali, gvožđe i čelik, mineralne rude i otpaci metala, drumska vozila...

Najznačajniji proizvodi koji se izvoze u Sloveniju su: obojeni metali, nafta i naftni derivati, mineralne rude i otpaci metala, električne mašine, aparati i uređaji...

Detaljni podaci o strukturi uvoza i izvoza po zemljama članicama EU dati su u prilogu (Aneks 11).

Pokazatelji o preusmjeravanju sa proizvoda čija se izrada zasniva na korišćenju velike količine resursa ili radne snage na proizvode zasnovane na kapitalu ili tehnologiji ne postoje međutim pokazatelji o učešću radno intenzivnih proizvoda u ukupnom izvozu prema zemljama EU govore da je učešće pomenutih proizvoda tokom 2007.-2,11%, 2008.-2,1% i prve polovine 2009. - 3%. Kada se govori o kapitalno intenzivnim proizvodima njihovo učešće u izvozu prema zemljama EU je znatno veće i kreće se kako slijedi: 2007-85,85%, 2008-80,6%, a za period januar-jun 2009.- 81%.

Tabela :Izvoz kapitalno i radno intenzivnih proizvoda u zemlje EU

Kapitalno intenzivni proizvodi:	2007	2008	I-VI 2009.
SMTK 1 Pića i duvan	-	-	-
SMTK 35 Električna energija	-	-	-
SMTK 53 Proizvodi za bojenje i štavljenje	39 121	522	-
SMTK 55 Eterična ulja, parfimerijski i toaletni proizvodi	2 330 864	3 999 706	842 409
SMTK 62 Proizvodi od kaučuka	53 220 6	7 203 0	28 057 0
SMTK 67 Gvožđe i čelik	19 371 030	62 491 619	4 483 095
SMTK 68 Obojeni metali	252 045 279	177 117 300	54 915 198
SMTK 78 Drumska vozila	544 899	230 048	137 363
UKUPNO	274 384 414	243 846 399	60 406 122
Radno intenzivni proizvodi:			
SMTK 26 Tekstilna vlakna i otpaci	160	15 869	13 916
SMTK 61 Koža, proizvodi od kože, krzna	-	-	-
SMTK 63 Proizvodi od pluta i drva	61 870	187 692	10 158
SMTK 64 Papir, karton, proizvodi od celuloze	48 416	84 027	1
SMTK 65 Predivo, tkanine, tekstilni proizvodi	3 786	46 357	-

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

SMTK 66 Proizvodi od nemetalnih minerala	230 888	231 531	21 075
SMTK 69 Proizvodi od metala, ostali	4 606 465	3 741 397	865 044
SMTK 81 Montažne zgrade, sanitarni uređaji	48 062	43 997	26 392
SMTK 82 Namještaj i dijelovi	362 196	62 811	41 904
SMTK 83 Predmeti za putovanje	52 826	10 869	2 471
SMTK 84 Odjeća	405 037	442 210	317 689
SMTK 85 Obuća	161 914	199 032	154 055
SMTK 89 Razni gotovi proizvodi, nespomenuti	764 975	497 440	863 027
UKUPNO	6 746 592	5 563 232	2 315 732

c) Kako objašnjavate relativno nizak rast izvoza robe namijenjene trgovini u posljednjih nekoliko godina?

Postoji nekoliko osnovnih razloga pada izvoza roba tokom zadnje dvije godine. Prije svega razloge treba tražiti u niskoj konkurentnosti domaće privrede, nediverzifikovanosti izvoza, kao i kretanju cijene aluminijuma, na svjetskim berzama. Posmatrano po proizvodima pad izvoza aluminijuma i proizvoda od aluminijuma najviše je doprinio smanjenju ukupnog izvoza. Osim toga sama struktura izvoza roba je nepovoljna imajući u vidu da tri četvrtine crnogorskog izvoza predstavljaju proizvodi niskog stepena obrade u okviru kojih dominiraju sirovine i poluproizvodi.

Sa druge strane radi se o privredi koja gro svog budućeg razvoja bazira na razvoju sektora usluga odnosno energetskog sektora te za koju nije racionalno ulaganje u veliki broj industrijskih grana. Ako se pogleda zadnjih par godina prihodi od usluga rasli su po izuzetno visokoj stopi, koja se kretala u rasponu od 27% do 61%. U 2008. godini ostvareni prihodi od usluga bili su 45% veći od prihoda po osnovu izvoza roba ili čak 4 puta veći od prihoda ostvarenih izvozom aluminijuma. Dalje, razvojem sektora turizma stvara se mogućnost potrošnje domaćih proizvoda, prije svega prehrambenih, u okviru ovog sektora.

d) Koji je udio izvoza i uvoza denominiran u drugim valutama? (Molimo vas da date raščlanjen prikaz prema glavnim valutama).

Priliv sredstava po osnovu izvoza roba, 2002 – 2008, u hiljadama eura

Valuta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Australijski dolar	77	10					
Kanadski dolar	1	4				13	
Njemačka marka	12 834						
Italijanska lira	6						
Japanski jen			1	2			213
Švedska kruna							2

V Ekonomska i strukturna kretanja i reforme

Švajcarski franak	383	459	86	1	7	3	2
Funta stelinga	21	197	19	12	4	29	22
Američki dolar	63 454	75 606	85 641	89 625	268 444	280 854	104 992
Euro	185 376	180 255	227 730	275 129	289 690	283 532	494 515
Ukupno	262 152	256 531	313 477	364 769	558 145	564 431	599 746

Odliv sredstava po osnovu izvoza roba, 2002 – 2008, u hiljadama eura

Valuta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Australijski dolar						33	22
Kanadski dolar	19	9	18		27	51	45
Danska kruna	14	98	6	8	8	16	10
Njemačka marka	6 852						
Italijanska lira	134						
Japanski jen	240	1 931	43	1 206	879	502	696
Norveška kruna	79	773	9	157	293	21	8
Švedska kruna	85	147	204	331	415	620	605
Švajcarski franak	896	188	90	133	150	411	573
Funta stelinga	695	506	1 429	1 121	1 886	1 901	3 504
Američki dolar	114 207	88 222	118 360	162 673	275 020	287 838	371 683
Euro	466 478	534 344	649 756	800 317	1 174 827	1 824 188	2 130 909
Ukupno	589 699	626 218	769 915	965 946	1 453 505	2 115 581	2 508 055

29. Koji su po vašem mišljenju naročite teškoće/prioriteti ekonomske politike sa kojima se Crna Gora suočava, uzimajući u obzir i kontekst globalne ekonomske i finansijske krize, i kako namjeravate da se sa njima pozabavite?

Imajući u vidu karakteristike crnogorske ekonomije kao malog i otvorenog sistema, izvjesno je da kao takva nije mogla ostati imuna na turbulencije koje se dešavaju na globalnom nivou. S obzirom da su se problemi koje globalna ekonomska kriza nosi sa sobom počeli ozbiljnije ispoljavati u oktobru 2008. godine, Vlada Crne Gore je reagovala donošenjem preventivnih mjera u cilju zaštite bankarskog sistema imajući u vidu njegov značaj za funkcionisanje cjelokupnog ekonomskog sistema jedne zemlje.

U tom smislu, a u cilju predupređivanja eskalacije krize, održanja stabilnosti, likvidnosti i solventnosti bankarskog sektora u Crnoj Gori, Ministarstvo finansija u saradnji sa Centralnom bankom Crne Gore je pripremio konzistentan set mjera koji je kroz Zakon o mjerama za zaštitu bankarskog sektora usvojila Skupština Crne Gore oktobra 2008. godine. Ovaj set mjera se bazira na: garantovanju depozita građana i privrede koji se nalaze kod banaka registrovanih u Crnoj Gori do punog iznosa; garantovanju međubankarskog kreditiranja i pozajmica banaka od finansijskih institucija; obezbjeđivanju mogućnosti prijevremene otplate kredita, kao i obezbjeđivanjem kreditne podrške bankama u Crnoj Gori na njihov zahtjev iz sredstava državnog Budžeta, kao i iz sredstava

rezervi i kapitala Centralne banke i mogućnošću učešća države u postupku dokapitalizacije banaka.

Negativne posljedice globalne krize su prisutne u svim vidovima privrednog života, međutim neki sektori su izloženiji negativnim uticajima više od ostalih. Konkretno, sa problemima se suočava posebno realni sektor, odnosno sektor građevinarstva i prerađivačka industrija, uglavnom zbog pada tražnje i time tržišnih cijena, kao smanjene mogućnosti obezbjeđivanja izvora finansiranja.

Svakako da je crnogorska ekonomija, kao mala i otvorena, kao i visoko zavisna od kretanja na regionalnom i evropskom tržištu izložena rizicima. Rizici postoje kako u realnom, tako i u javnom i finansijskom sektoru. Realni sektor je ranjiv usljed produblivanja poremećaja u kretanju izvoza i uvoza, cijena nekretnina, pada priliva stranih direktnih investicija, prihoda od turizma, što sve može voditi problemu nelikvidnosti privrede i povećanju nezaposlenosti. Posjedično, fiskalni sektor, kroz smanjenje budžetskih prihoda, može biti izložen problemu finansiranja deficita.

Vlada Crne Gore je, tokom 2009. godine kroz Budžet Crne Gore za 2009. godinu i njegove izmjene, usvojila paket mjera ekonomske politike koji su išli u pravcu očuvanja makroekonomske stabilnosti, povećanja produktivnosti i očuvanja povoljnog ekonomskog ambijenta kroz sljedeće instrumente:

- smanjenje tekuće, neproaktivne budžetske potrošnje,
- obuzdavanje rasta tekućih izdataka ispod nivoa rasta BDP-a,
- povećavanje budžetskih izdataka za finansiranje kapitalnih projekata za 52% u odnosu na prethodnu godinu
- podrška građanima i privredi obezbjeđivanjem dodatne likvidnosti, kroz smanjenje cijena električne energije za malu i srednju privredu, ukidanje nadoknada za autoputeve i korišćenje gradskog građevinskog zemljišta, mogućnost odloženog plaćanja carinskog duga, uz istovremeno nastavljanje programa subvencionisanja najugroženijih kategorija stanovništva.
- nastavak poreskih reformi
- obezbjeđivanje državnih garancija komercijalnim bankama za kreditne linije koje su finansirane od strane međunarodnih finansijskih institucija KfW i EIB za namjene finansiranja projekata malig i srednjeg biznisa.

Istovremeno, Vlada je po osnovu prijevremene otplate duga budžetskih korisnika komercijalnim bankama upumpala oko 42 miliona eura likvidnih sredstava u bankarski sistem. Pored toga Vlada je emitujući državne zapise, posredno obezbijedila dodatna likvidna sredstva bankarskog sistemu.

Pored navedenih mjera Vlada kontinuirano ulaže napore na restrukturiranju industrijskih sistema, kao što su KAP i Željezara, kako bi se minimizirali negativni efekti eventualnih većih problema u njihovom poslovanju na ukupan ekonomski sistem i stvaranja dodatnih pritisaka na socijalne izdatke u slučaju nastajanja tehnoloških viškova radne snage.

Treba na pomenuti da su korektivne mjere predviđene Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o budžetu se odnosile na smanjenje rashoda, odnosno, kako je već navedeno, smanjenje tekućih – neproaktivnih rashoda, te da se jedina korekcija na prihodnoj strani odnosi na povećanje akciza, što podrazumijeva usklađivanje sa zakonodavstvom Evropske unije, dok nijedan drugi porez nije povećan.

Vlada Crne Gore realizuje projekat pod nazivom „Posao za Vas” koji ima za cilj da promoviše i podstakne aktivno zapošljavanje, kao i podrži dostupnost finansijskih sredstava za kvalitetne projekte. Realizacija ovog projekta ne podrazumijeva klasičan oblik socijalne podrške, gdje se kroz jednostrane transfere, obezbjeđuje podrška ugroženim kategorijama stanovništva, već se bazira na omogućavanju i lakšem pristupu obezbjeđivanja izvora finansiranja za fizička i pravna lica koja žele da se bave biznisom. Za realizaciju projekta, u 2009. godini, opredijeljena su finansijska sredstva u iznosu od 18,15 miliona eura, odnosno 0,5% BDP-a

Pored negativnih okolnosti izazvanih uticajem globalne finansijske krize, koji su, u određenoj mjeri uticali na usporavanje pokrenutih reformskih procesa i intenzivnog ekonomskog rasta koji je u proteklih nekoliko godina karakterisao crnogorsku ekonomiju, Vlada Crne Gore će i dalje biti posvećena ostvarivanju postavljenih ciljeva i izazova koji se odnose na:

- Održavanje makroekonomske stabilnosti i posebno stabilnosti javnih finansija u skladu sa Mاستrihškim kriterijumima
- Nastavak reformi poreskog sistema
- Nastavak strukturnih reformi sa posebnim akcentom na unaprijeđenje poslovnog ambijenta, realizaciju značajnih infrastrukturnih projekata, posebno projekata privatno – javnog partnerstva
- Proces pridruživanja Evropskoj uniji
- Izgradnju konkurentnog ekonomskog sistema, koji počiva na ekonomskim slobodama i vladavini prava

U ovom trenutku se u ekonomskom sistemu mogu primjetiti i određeni pozitivni impulsi, koji se ogledaju u poboljšanju odvijanja ljetnje turističke sezone i realizaciji projekata dokapitalizacije Elektroprivrede Crne Gore, što će se pozitivno odraziti na kretanja u ukupnom sistemu, te se može očekivati da, do kraja godine, neće doći do značajnijeg pogoršanja kretanja bruto domaćeg proizvoda.

Aneksi:

Aneks 11 - Podaci uvoz - izvoz zemlje EU, 14

Aneks 12 - Odluka o planu privatizacije 2008,
34

Aneks 13 - Odluka o planu privatizacije 2009,
34